Cennetin Hırsız Melekleri

JERRY SPINELLI

Türkçesi: Emin Sınır

klan

Klan

Bir zamanlar kendilerine Dans Eden Wu'lar denilen bir grup bilge şaman klanı yaşardı. Yüzyıllar boyunca danslarıyla Yer ile Gök arasındaki dengenin korunmasını sağladılar. Tavsiyelerini dinleyen tüm hükümdarların halkı barış ve mutluluk içinde yaşadı. Danslarını sürdürdükleri sürece evrenin ışığı yerden ve halkların üzerinden uzak kalmadı. Ne zaman danslarını bıraksalar o kudretli ışık dünyadan uzaklaştı...

Klan Yayınları

CENNETİN HIRSIZ MELEKLERİ

JERRY SPINELLI

Türkçesi: Emin Sınır

HATIRLADIKLARIM

Koşuyorum.

Hatırladığım ilk şey bu. Koşma. Kolumun altında bir şey taşıyorum, göğsüme bastırıyorum. Ekmek, tabii ki. Peşimde birisi var. "Dur! Hırsız!" Koşuyorum. İnsanlar. Omuzlar. Ayakkabılar. "Dur! Hırsız!"

Bu bazen bir düş. Bazen, günün ortasında buzlu çayımı karıştırırken ya da çorbamın soğumasını beklerken çıkagelen bir anı. Peşimden gelenin ve bana seslenenin kim olduğunu asla görmüyorum. Asla, ekmeği yemeye yetecek kadar uzun süre durmuyorum. Düşten ya da anıdan uyanınca bacaklarım sızlıyor.

2

YAZ

Koşuyor, beni sürükleyerek ardından çekiyordu. Benden çok daha büyüktü. Ayaklarım toprakta sekiyordu. Sirenlerin acı çığlıklarını duydum. Saçları kırmızıydı. Caddeleri ve ara sokakları uçar gibi geçtik. Bir sürü gürültü duyuyordum, uzak yıldırımlar gibiydiler. Çarpıştığımız insanlar bizi tanıyormuş gibi görünmüyorlardı. Sirenler ağlayan bebeklere benziyorlardı. Sonunda karanlık bir deliğe daldık.

"Şanslısın," dedi. "Çok geçmeden peşindeki bayanların yerini Çizmeler alır."

"Çizmeler mi?" dedim.

"Görürsün."

Çizmelerin kim olduklarını merak ettim. Caddelerde koşan ayaksız çizmeler miydiler?

"Hadi bakalım," dedi. "Ver onu bana."

"Neyi vereyim?" diye sordum.

Gömleğime uzandı ve ekmeği çekip aldı. İkiye böldü. Bir yarısını elime sokuşturdu ve diğerini yemeye başladı.

"Seni öldürmediğim için şanslısın," dedi. "Sen bunu o kadının elinden almadan önce ben kapmaya hazırlanıyordum."

"Şanslıyım," dedim.

Geğirdi. "Hızlısın. Daha ben ne olduğunu anlamadan ekmeği aldın. O kadın zengindi. Nasıl giyindiğini gördün mü? O gider on ekmek daha alır."

Ekmeğimi yedim.

Uzaktaki gürültü çoğalmıştı. "Nedir bu gürültü?" diye sordum.

"Çizmelerin topları," dedi.

"Ne topu?"

"Büyük tüfekler. Bum bum! Kenti bombalıyorlar." Yüzüme dik dik baktı. "Sen kimsin?"

Soruyu anlamadım.

"Ben Uri'yim," dedi. "Senin adın ne?"

Ona adımı söyledim. "Durhırsız".

3

Beni diğerleriyle tanıştırmaya götürdü. Bir ahırdaydık. Her yerde atlar vardı. Genelde dışarıda caddelerde olurlardı, ama şimdi ahırdaydılar; çünkü Çizmeler kenti bombalıyorlardı ve bu da atlar için çok tehlikeliydi. Üzgün yüzlü gri bir atın bölmesinde, bacaklarının hemen yanında oturuyorduk. At sıçtı. Çocuklardan ikisi kalkıp diğer bölmeye, bir başka atın yanına gittiler. Sonra geri geldiler. Biri, “Ben boku alırım,” dedi. Sigara içen bir oğlan “Nerden buldun onu?” diye sordu.

“Nehrin orda,” dedi Uri. “Fırından çıkan zengin bir kadının somununu kaptı.”

Başka bir çocuk, “Sen niye onun elinden almadın?” dedi. Bu çocuk kendi suratı kadar uzun bir puro içiyordu.

Uri bana baktı. “Bilmiyorum.”

“Bu bir cüce,” dedi biri. “Şuna baksanıza.”

Bir başkası, “Ayağa kalk,” dedi.

Uri’ye baktım. Uri parmağını salladı. Kalktım.

Biri, “Şuraya git,” dedi. Sırtımda, beni ata doğru iten bir ayak hissettim.

“Gördünüz mü,” dedi sigara içen, “Atın kıçına kadar bile gelmiyor.”

Arkamdan bir ses ciyakladı. “At bunun kafasına bir şapka kondurabilir!”

Hepsi birden, Uri bile, uluya uluya güldüler. Duvarların ötesinde patlamalar devam ediyordu.

Sigara içmeyen çocuklar yemek yiyorlardı. Ahırın bir köşesinde benim boyum yüksekliğinde bir yığın vardı. Değişik şekilli ekmekler, boy boy ve renk renk sosisler, meyveler ve şekerlemelerden oluşan bir yığındı bu. Ama yiyecekler yalnızca yarısını oluşturuyordu. Diğer her türlü şey de parıldıyordu içinde. Saatler, taraklar, kadınların dudak boyalarını ve gözlükler gördüm. Çevreyi gözetleyen bir tilkinin ince yassı yüzünü gördüm.

Birisi, “Adı ne bunun?” diye sordu.

Uri başını bana doğru salladı. “Adını söyle onlara.”

“Durhırsız,” dedim.

Birisi horoz gibi yürüdü, “Konuşuyor bu!”

Ötekiler ağızlarından dumanlar savurarak güldüler. Bir tanesi gülmüyordu. Her iki kulağının arkasında bir sigara vardı. “Bence bu bir guguk kuşu.”

İçlerinden biri ayağa kalktı ve yanıma geldi eğildi. Kokladı. Burnunu sıktı. “Kokuyor bu.” Dumanı suratıma üfledi.

“Bakın,” diye seslendi birisi, “duman bile ona dayanamıyor. Yeşile dönüşüyor!”

Güldüler.

Duman üfleyen geri çekildi. “Peki, Durhırsız, sen korkak bir guguk kuşu musun?”

Ne söyleyeceğimi bilemiyordum.

Gülmeyen çocuk, “Salak bu,” dedi. “Başımıza bela olacak.”

Uri, “Çok hızlı,” dedi. “Ve küçük.”

“O bir cüce.”

“Cüce olması iyi,” dedi Uri.

Çocuklardan biri, yüzüme bakıp, “Sen Yahudi misin?” dedi.

“Bilmiyorum,” dedim.

Ayağımı tekmeledi. “Nasıl bilmezsin? Ya Yahudi’sin ya da Yahudi değilsin.”

Omuz silktim.

Gülmeyen çocuk, “Söyledim size, salak bu,” dedi.

“O daha küçük,” dedi Uri. “Henüz daha küçük bir çocuk.”

Duman üfleyen, “Kaç yaşındasın?” diye sordu.

“Bilmiyorum,” dedim.

Duman üfleyen ellerini havaya savurdu. “Sen hiçbir şey bilmez misin?”

“Aptal bu.”

“Aptal bir Yahudi.”

“Aptal, pis kokulu bir Yahudi.”

“Çelimsiz, aptal, pis kokulu bir Yahudi!”

Daha çok gülüşmeler oldu. Her güldüklerinde birbirlerine ve ata yiyecekler fırlatıyorlardı.

Duman üfleyen, parmağının ucuyla burnuma bastırdı. “Sen bunu yapabilir misin?” Yüzü tavana bakıncaya kadar arkaya doğru eğildi. Yanakları, hatta gözleri şişinceye kadar sigaranın dumanını içine çekti. Suratı balona benzemişti. Sırıtan bir balon. Ağız dolusu sigara dumanıyla

beni mahvedeceğini düşündüm, ama böyle yapmadı. Ata döndü, kuyruğunu kaldırdı ve gümüş rengi dumanı atın kıçına doğru üfledi. At kişnedi.

Herkes uludu. Gülmeyen çocuk bile. Hatta ben bile.

Uzaktan gelen gümlemeler kalbimin koştuktan sonraki çarpması gibiydi.

“Bu mutlaka Yahudi’dir,” dedi birisi.

“Yahudi nedir?” diye sordum.

“Şu kavruğa cevap verin,” dedi bir başkası. “Yahudi’nin ne olduğunu söyleyin ona.”

Gülmeyen çocuk yerdeki samanı ayağıyla tekmeleyip o âna kadar hiç konuşmayan bir çocuğa doğru fırlattı. Bu çocuk tek kolluydu. “Bir Yahudi o.” Kendini gösterdi. “Bu bir Yahudi.” Ötekileri işaret etti. “O bir Yahudi. O bir Yahudi. O bir Yahudi.” Atı gösterdi. “O bir Yahudi.” Diz çöktü ve at bokunun yanındaki samanları karıştırdı. Bir şey buldu. Bana doğru uzattı. Küçük kahverengi bir böcekti. “Bu bir Yahudi. Bak. Bak!” Geri çekildim. “ Yahudi bir hayvandır. Yahudi bir böcektir. Yahudi böcekten de daha küçük bir şeydir.” Böceği fışkının içine attı. “Yahudi odur.”

Diğerleri sevinçle el çırptılar.

“Evet! Evet!”

“Ben bir at bokuyum!”

“Ben bir kaz bokuyum!”

Çocuklardan biri beni gösterdi. “Bu kesinlikle bir Yahudi. Baksanıza şuna. Eğer ben Yahudileri tanıyorsam bu kesinlikle bir Yahudi.”

“Bu yüzden o da listede.”

Konuşan oğlana baktım. Sosis yiyordu. “Ne listesi?” diye sordum.

Homurdandı. “Çilekli babka*”

“Hepimiz listedeyiz,” dedi bir başkası. “Hem de kesinlikle.”

Gülmeyen çocuk, “Sen kendi adına konuş,” dedi. Gelip önümde durdu. Eğildi ve boynumdaki bir sicimin ucuna asılı sarı taşı parmaklarıyla evirip çevirdi. “Bu nedir?” diye sordu.

“Bilmiyorum,” dedim.

“Nerden buldun bunu?”

“Hep vardı.”

Taşı bıraktı. Bir kol boyu kadar geri çekildi. Parmağını tükürüğüyle ıslatıp yanağıma sürdü. “Çingene bu.”

*Polonya'ya özgü, mayalı hamurdan yapılmış kahveli üzümlü kek. Ç. N.

Nefesler merakla tutuldu. Hepsi birden üzerime doğru eğildiler, sigaralarını püfletiyor, tütün çiğniyorlardı.

"Nerden anladın?"

"Gözlerine bakın. Ne kadar kara. Ve teni. Ve bir de bu." Sarı taşı işaret etti.

Duman üfleyen, "Sen Çingene'sin, öyle değil mi?" dedi.

Bu bana tanıdık geldi. Bu sözcüğü daha önce, çevremde, bir odada, bir vagonun yanında duymuştum.

Başımı evet anlamında salladım.

Sosis yiyen, "Buradan dışarı atın onu," dedi. "Bizim Çingenelere ihtiyacımız yok. Onlar pis."

Duman üfleyen güldü. "Şu konuşana bakın."

Tek kollu oğlan ilk kez konuştu. "Yahudilerden sonra en çok Çingenelerden nefret ederler."

Bir başkası, "Arada fark var," dedi. "Çingenelerden herkes nefret etmez, ama bizden nefret etmeyen yok. Hiç kimseden bu kadar nefret edilmiyor. Hatta Washington Amerika'da bile bizden nefret ediyorlar."

Birisi, "Çünkü biz bebekleri haşlarız ve pesah[1] bayramında yeriz!" diye homurdandı, ürkütücüydü.

Hepsi birden gülüp birbirlerine yiyecek attılar.

"Biz insan kanı içeriz!"

"Bir kamışla burun deliklerinden insanların beyinlerini emeriz!"

"Yamyamlar bile bizden nefret eder!"

"Maymunlar bile bizden nefret eder!"

"Hamamböcekleri bile bizden nefret eder!"

Sözcükler ve kahkahalar ve ekmekler ve sosisler, sigara dumanının içinde ve atların bacaklarının arasında uçuşuyordu. Eller yığına uzanıyordu. Altın bilezikler, reçel kavanozları, küçük boyalı hayvanlar ve dolmakalemler havada uçuyordu. Havada uçuşan bu nesneler çarptıkça atlar böğürlerini titretiyorlardı. Beyaz-mor cam bir balık alnıma çarptı. Bir tilki kürkü uçarak yanımdan geçti. Çocuklardan biri onu omuzlarına alıp, burnunu öperek kırıta kırıta yürüdü.

Sonra ahır bakıcısı bağırarak geldi, hepimiz koştuk, hamamböcekleri gibi dışarı kaçıştık. Ben Uri'yle birlikte koşuyordum, patlama sesleri daha yüksekti şimdi ve gökyüzü kahverengi ve siyahtı.

Caddelerden ve ara sokaklardan koşarak küçük tuğla bir binanın arkasına gittik. Uri tahta bir kapağı iterek açtı ve karanlık, soğuk bir bodruma daldık. Uri, gün ışığını dışarıda bırakarak kapağı çekip kapattı, sonra duvardaki bir anahtarı çevirdi ve tavandaki örümcek ağlarının arasında çıplak bir ampul yandı.

Uri yukarıyı işaret etti. “Orası bir berber dükkânı. Berber gitti. Her şeyi bıraktı. Yarın gösteririm sana.”

Bu bodrum bir evdi. Yerler halı kaplıydı. Bir yatak, bir sandalye, bir radyo ve bir çekmeceli sandık vardı. Hatta bir buzdolabı bile vardı.

Uri, “Bu gece sen yerde yatarsın,” dedi. “Yarın sana bir yatak bulurum.”

Patlamalar durmuştu ya da belki ben artık duyamıyordum. Ekmek, reçel ve tuzlanmış et yedik.

“Ne için listedeyim ben?” diye sordum.

Yüzüme baktı. “Duydun işte. Çilekli babka. Ye hadi.”

1

*Yahudilerin Mısır'dan çıkışlarını kutladıktan bayram; hamursuz bayramı. Ç. N.

4

Ertesi sabah uyandığımda, Uri gitmişti. Peşinden bir şilte sürükleyerek geri döndü. Küçük bir şilteydi, onunkinin yaklaşık yarısı kadardı, ama benim için yeterince büyüktü.

Şiltenin üzerine yattım. Ayağımdan tutup sarsarak, “Şimdi değil,” dedi. Beni dışarı çekti.

Büyük mağazaların sıralandığı alışveriş mahallesine yürüdük. Mağazaların bazıları artık eskisi kadar büyük değildi; bombardıman yüzünden o binalardan geriye yıkık duvarlar kalmıştı. Cadde boyunca bakınca binaların olması gereken yerlerdeki boşlukları görüyordum. Kırık dişler gibiydiler.

Mağazaların arkasına, kamyonetler, çöp kutuları ve dik dik bakan kedilerle dolu ara sokaklara gittik. “Burada bekle,” dedi Uri. Hava borularının, yangın çıkışlarının ve kapıların oluşturduğu bir labirentin içinde gözden kayboldu. Geri döndüğünde elleri kolları giysilerle doluydu. “Senin bunlar,” dedi.

Uzandım.

“Dokunma. Peşimden gel.”

Beni bombalanmış bir binaya götürdü, arka duvarlarından başka hiçbir şey kalmamıştı. Tuğlalardan, parçalanmış kalaslardan ve burkulmuş borulardan oluşan bir yığının üzerine tırmandık. “Camlara dikkat et,” dedi. Mankenlerin kafalarına ve kollarına takılıp duruyordum. Ucu kopmuş bir merdivene geldik. Uri önce kontrol etti. “Tamam,” dedi. Bir moloz yığınının içine indik. Boruların üzerinde gördüğü tüm muslukları açıyordu. Bazılarından buhar çıkıyordu, bazılarındansa hiçbir şey. Sonunda, su akan bir muslukta durduk.

“Çıkar şu üstündeki paçavraları,” dedi. Giysilerimi çıkardım. Yenilerini yere bıraktı, molozların içini karıştırarak dolandı. Bir manken bacağı ve bir ovalama fırçasıyla döndü.

Bacağın içini suyla doldurdu. “Susamadım,” dedim. Suyu başımdan aşağıya döktü. Sonra fırçayla ovmaya başladı.

Başlangıçta harika bir duyguydu. Ama sonra bu duygu kayboldu. Bacak dolusu suları ardı ardına başımdan aşağıya döktü. Tüm vücudumu fırçayla ovup tabanlarıma kadar indikten sonra, dönüp tekrar yüzümden başladı.

Fırçalarken homurdanıyordu. Eğilip bükülüyordum. Bağırmaya başladım. Fırçayla derimi yüzüyordu.

Sonunda durdu. “Bebek,” dedi. Bir gömlekle beni kuruladı. Gömleğin sürtünmesinin verdiği acıyla çığlıklar atmaya başladım. Vücudumun kalan kısmını hafifçe vurarak kuruladı.

Dik dik bakıyordu bana. “Hiç yıkanmış mıydın sen?” Şaşkın şaşkın yüzüne baktım. “Hiç sanmıyorum.”

Sonra bana temiz bir gömlek ve çok büyük bir pantolon giydirdi. Molozların arasından çıkıp kaldırıma indiğimizde insanlar bize baktılar. Evin yolunu yarıladığımızda, kendimi müthiş hissediyordum. Yenilenmiştim. Tenimin güneşle ısındığını, hava aldığını hissediyordum. Uri burnunu boynuma yaklaştırıp kokladı. Başını memnun bir tavırla salladı.

Bodruma döndüğümüzde tatlı kurabiye ve konserve erik kompostosu yedik. Sonra Uri beni yukarıdaki berber dükkânına götürdü. Haklıydı: Berber her şeyi bırakıp gitmişti. Büyük bir aynanın altındaki rafta renkli sıvılarla dolu kavanozlar -yeşil, kırmızı, mavi- sıralanmıştı.

“Hiç saç tıraşı olmadın, değil mi?” diye sordu.

“Hayır,” dedim.

“Otur.”

Kırmızı renkli yumuşak koltuğa çıktım. Uri, başım dönünceye kadar çevremde dolandı. Bir kolu pompaladı ve yükseldim. Büyük bir örtü çıkardı ve üzerime serdi. Bir cam kabın içinden bir tarak ve bir makas aldı ve tarayıp kesmeye başladı. Kısa bir süre sonra saçlarım kürk gibi oldu.

“Tamam,” dedi, “hangisi?”

“Hangisi?” diye tekrarladım.

Şişeleri gösterdi. Saçım kesildikten sonra neden içecek bir şey teklif edildiğini anlamadım, ama tartışmadım da. Yiyecek bir şeyi asla geri çevirmemeyi öğrenmiştim.

Mavi olanı işaret ettim. “Şu.”

İçmem için bana vermesini beklerken, o, beni şaşırtarak, mavi sıvıyı başıma döktü. Parmaklarıyla saçlarıma yaydı ve sonra taradı. Saçım ıslak ve parlak olmuştu.

Dışarıda insanlar bir o yana bir bu yana gidip geliyorlardı. Birçoğunun elinde kürekler vardı.

“Bunlar çiftliğe mi gidiyorlar?” diye sordum.

“Tankları durdurmak için hendekler kazıyorlar,” dedi Uri.
“Tank nedir?”
“Görürsün.”
Askerler uygun adım yürüyorlar, koşuyorlar ve düdükler çalıyorlardı. İnsanlar büyük ve şişkin çuvallar taşıyorlardı. Ağır olmalıydılar, çünkü bir kişi bir seferde omuzları üzerinde ancak bir tane taşıyabiliyordu. Eğer bir el arabası olsaydı tek seferde üç tane taşınabilirdi.
“Bu çuvalların içinde ne var?” diye sordum.
“Kum,” dedi.
Bu kum çuvallarının nereye gittiğini öğrendim. Evlerin kapılarındaki ve çatılardaki makineli tüfeklerin önüne ve sokak girişlerine yığılıyorlardı.
Rayların üzerinde takırdayarak geçen bir tramvaya atladık. Kapının basamağında durup pencere kenarına tutunduk. Rüzgâr saçımı savuruyordu. Yolcular kaşlarını çattılar. “İnin,” diye bağırdılar.
Uri, “Şuna bak,” dedi.
Kaldırımda bir çocuk tramvayın yanı sıra aynı hızda koşuyordu. Bu benim suratıma duman üfleyen çocuktu. Kollarıyla bembeyaz camdan çıplak kadın şeklinde bir lambaya sarılmıştı. Lambanın abajuru düştü, ama o, kaldırımda yürüyen insanların arasında zikzaklar çizerek koşmaya devam etti. Arkasından baktım. Bir adam, “Durdurun onu!” diye bağırarak peşinden koşuyordu.
Uri tramvayın kenarından kendini bir kapı gibi dışarıya doğru verdi. El salladı. “Hey, Küba!”
Küba koşarken sese doğru baktı. “Hey, Uri!”
İşte tam o sırada birisi bir çelme taktı ve onu tökezletti. Küba yüzükoyun yere düştü ve bembeyaz çıplak kadın kaldırımda paramparça oldu. “Yakalayın onu!” diye bağırdı birisi ve kaldırımdaki insanlar Küba’nın başında toplandılar.
Uri, “Onu yakalayamazlar” dedi.
Tramvay rayların üzerinde takırdayarak ilerlerken, birinin bacağını salladığını ve tekme attığını ve ardından Küba’nın kalabalığın içinden fırlayıp caddeyi koşarak geçtiğini gördüm; insanlar arkasından bağırarak küfürler savuruyor ve kahkahalarla gülüyorlardı.
Uri canı sıkkın bir biçimde başını salladı. “Aptallık. Aptallık. Her şeyi alıyorlar. Sırf almış olmak için.” Tramvay tepemizde çanını çınlatırken

yüzüme baktı. “Yalnızca ihtiyacın olanı al. Duydun mu?” Gözlerim yaşarana kadar burnumu sıktı.

“Evet!” diye inledim.

Yolcular kaldırımda olanlara daldıkları için bizi bir dakika kadar unutmuşlardı. Şimdi hatırladılar. Gümüş renkli kravatı olan bir adam, “Defolun, inin,” diye hırladı. Küçük bir çocuk dilini çıkardı. Ve tilki kürklü bir kadın koridorda yürüyerek yaklaştı ve koltukların üzerine doğru eğilip pencerenin camını Uri’nin elinin üzerine indirdi. Ben bir çığlık attım, ama Uri ses çıkarmadı. Tilkinin gözleri küçük siyah bilyeler gibiydi. Aynı kadın benim penceremin camını da indirmek için uzandı, ama durdu, çünkü o anda yüksek bir ses duyuldu ve bu, tramvayın çanı değildi. Sirenler çalıyordu. Biraz ilerde bir mağaza, bir alev topu halinde patladı.

İnsanlar çığlıklar atıyorlardı. Tramvay birdenbire homurdanarak durdu. Birkaç saniye içinde boşaldı. Şoför bile gitmişti, kalabalığın arasında caddede koşuyordu. Ve caddeler de boşaldı. Havaya tuhaf bir müzik yayıldı: sirenlerin feryatları ve patlayan bombaların gümbürtüsü.

Kendimi yukarı doğru çekip tramvayın içine girdim. Uri’nin parmaklarını sıkıştırmış olan pencereyi açtım. Uri yere düştü ve hemen anında kapıya çıktı. Ellerini havaya doğru savurdu ve sevinç içinde, “Nihayet!” diye bağırdı.

Parmaklarını kurtardığı için sevindiğini sanıyordum, ama onun sevincinin nedeni başkaydı. “Hep bu tramvaylardan birini sürmek istemişimdir.” Sürücü koltuğuna oturdu. Kumanda düğmelerine baktı. Bir şeyi çekti, başka bir şeyi itti; tramvay sarsılarak harekete etti ve rayların üzerinde ilerlemeye başladık.

Ne yolculuk! Uri kumanda çubuğunu bir o yana bir bu yana çeviriyordu. Nasıl hızlandıracağını öğrendi ve hızını artırdı; bomboş kentte tramvayın çığlıkları bizimkilere karışıyordu. Evlerin çatılarından, sanki içlerinde devler puro içiyormuş gibi dumanlar yükseliyordu. Uri bana çanı çalmak için hangi kolu çekeceğimi gösterdi, arka arkaya çektim, çektim ve çanın sesi bombardımanın müziğine katıldı.

Sonunda bir dönemece geldik, tramvayın dönmesi gerekiyordu, ama Uri yavaşlamadı ve tramvay raydan fırladı, bu sanki bir evi başka evlerin üzerine sürmek gibiydi. Bir lokantaya çarptık, her şeyi altüst ederek kırmızı masa örtülerinin arasından hızla geçip, kulak patlatan tangırtılarla mutfağa daldık, ortalıkta hâlâ hiçbir insan ve “Dur! Dur!” diye bağıran hiç kimse

yoktu. Tramvay fırınlara çarpıp dururken, ön cama lahana turşuları yapıştı. Tramvay artık tamamen yan yatmıştı ve biz yerlerimizden asılarak duruyorduk. Uri bir kurt gibi uluyordu ve ben, fırın bacasının boruları ağaçlar gibi devrilirken bile, kahkahalar atarak çanın ipini çekiyor, çekiyor, çekiyordum.

5
SONBAHAR

Çok geçmeden uçaklar geldi, arı vızıltısı gibi sesleriyle müziğe katıldılar. Onları görmek istiyordum, ama Uri dışarı çıkmama izin vermiyordu.

"Neden dışarıya çıkamıyoruz?" diye sordum.

"Bomba atıyorlar," dedi.

Şöyle düşündüm: İşte düşmanın yaptığı şey bu. Uçağıyla yukarıda uçar. Aşağıda caddede seni görürse hemen yaklaşır ve bombayı başımın üstüne bırakır. Hayalimde bombaların lahana turşusu küpü büyüklüğünde siyah demir toplar olduklarını canlandırdım.

Her gün bombaların geldiğini haber vermek için sirenler acı acı bağırıyordu. Gündüzleri bodrumda kalıyor ve geceleri dışarı çıkıyorduk. Bombaların gerçeğini işte o zaman öğrendim. Çatıların ötesinde kent alev alev yanıyordu. Güneş sanki ufka yapışıp kalmış gibiydi.

Böyleydi işte günler ve geceler.

Bazı geceler iki kişilik bir kent oluyorduk. Kapkaç yapmak zorunda kalmıyorduk. Elimizi kolumuzu sallayarak kimsenin olmadığı fırınlara, kasaplara ve manavlara giriyor ve canımız ne isterse alıp çıkıyor ve eve dönüyorduk. Koşmuyorduk. Sokak lambaları sönük oluyordu.

Bazı geceler ahıra gidiyorduk. Diğerleri de orada oluyorlardı. Herkes aldığı yiyecekleri ortaya yığıyordu. Yemeden önce yiyeceklerin içinde güreşiyorduk. Kol uzunluğundaki sosislerle dövüşüyorduk. Sigaraların uçları karanlıkta turuncu ışıklar saçarak parlıyordu. Atlar gitmişlerdi. Ahır bakıcısı asla gelip bağırmıyordu artık.

Sonra bir gün sirenler sustu.

Uri ve ben evde, bodrumumuzdaydık. Uri, "Burada bekle," dedi ve dışarı gitti, sonra geri gelip, "Haydi gidelim," dedi. Cebine bir parça peynir koydu, bir parça da bana verdi ve berber dükkânına, oradan da sokağa çıktık.

Hızlı yürüyorduk. Uri'ye ayak uyduramıyordum. Elimi tutup beni sürükledi. İnsanlar dışarıdaydılar. Onlar da bizim gittiğimiz yöne doğru yürüyorlardı. Eğilip bükülmüş kapkara tramvay iskeletlerinin yanından

geçtik. Zaman zaman caddenin ortasından yürümek zorunda kalıyorduk, çünkü binaların duvarları yıkılmış ve kaldırımlara yığılmışlardı. Her yerde kum torbası yığınları vardı.

İnsanlar acele ediyorlardı. Makineli tüfekler, gözüme peygamberdeveleri gibi görünüyorlardı. Havada uçaklar uçuyor ama hiç bomba atmıyorlardı.

Birinin koştuğunu gördüm. Tek ihtiyacım olan şey buydu. Eğer birisi koşuyorsa ben yürüyemezdim. Uri'nin elinden kurtuldum. Diğer insanlar da koşuyorlardı. Bu bir yarıştı! Bitiş çizgisinin nerede olduğunu bilmiyordum, ama kazanmaya kararlıydım. Birçok kişi "Dur!" diye bağırmıştı, ama hiç kimse beni yakalayamamıştı. İnsanlar sokağa döküldükçe cadde giderek kalabalıklaşıyordu. Diğer koşucuları geçtim. Kaç kişi olduklarına aldırmıyordum -hepsini yenecektim. Koşarken gülüyordum.

Sonra bir gürültü duydum. Duymadan önce hissettim. Derindi, bir homurtuya benziyordu ve caddenin altından geliyor gibiydi. Başka bir ses daha vardı. Bu bir davulun, bin davulun vuruşları gibiydi ve ben koştukça yükseldi. Ve şimdi insanlar sürü halindeydiler, bombalanmış tuğla yığını gibiydiler, aralarında boşluk kalmamıştı, ama ben yine boşluk buluyordum -her zaman bir boşluk bulurdum- ve aralarından ok gibi ilerliyordum, bitiş çizgisini hissedebiliyordum. Birden atağa kalktım, insan sürüsünün içinden fırlayıp çıktım, artık tamamen boşluktaydım ve davul vuruşları sağır ediciydi. "Kazandım!" diye bağırdım ve ellerimi zafer coşkusuyla havaya kaldırdım. Ve sonra kulağıma bir darbe geldi ve yere düştüm, davul vuruşları devam ediyordu. Başımı kaldırıp baktım ve çizmeleri gördüm. Hayatımda gördüğüm en uzun, en kara, en parlak çizmeler. Bir an için, bir tanesinin üzerinde yansıyan şaşkın suratımı gördüm.

Gördüğüm şeyin ne olduğunu biliyordum; Uri onlardan söz etmişti bana. Yüksek sesle, soluğum kesilerek haykırdım: "Çizmeler!"

Muhteşemdiler. İçlerinde adamlar vardı, ama sanki çizmeler adamları giyinmiş gibiydiler. Sıradan ayakkabılar, çizmeler gibi yürümüyorlardı. Biri upuzun ve kaskatı yerinde dururken, öteki, benim altından geçebileceğim kadar yükseliyordu, ancak ondan sonra yere iniyor ve bu kez sıra ötekine geliyordu. Bin tanesi bir tekmiş gibi savrularak yukarı kalkıyor, bin ayaklı bir devin bir tek adımı gibi aynı anda yere iniyordu. Yapraklar savrularak uçuşuyorlardı.

Çizmelerin gösterisi sonsuza dek sürdü. Uri daha sonra bana bu gösteri yürüyüşünün yapıldığı caddenin çok geniş olduğunu ve buraya bulvar dendiğini söyledi.

Ve sonra havaya yükseldim. Bir el beni vinç gibi yukarı kaldırdı ve caddenin üzerinde asık kaldım ve sonra tekrar yere bastım. Bir asker tepemde bana bakıp gülümsüyordu. Çizmeleri omuzlarıma kadar geliyordu, gri üniforması şeritlerle ve gümüş armalarla süslüydü. Şapkasının siperliği siyahtı ve çizmeleri gibi pırıl pırıldı; ahırdaki çocukların bu siperliğin hemen üzerinde ışıldayan gümüş kuşu çalmak için yanıp tutuştuklarını biliyordum.

Asker yüzüme bakıp gülümsedi. Saçımı karıştırdı ve yanaklarımı sıkıştırdı. "Minik Yahudi," dedi. "Bizi gördüğüne sevindin, öyle değil mi?"

"Ben Yahudi değilim," diye karşılık verdim. "Sarı taşımı kaldırıp gösterdim. "Ben Çingeneyim."

Verdiğim yanıt hoşuna gitmişti. "Ah, demek bir Çingene. Güzel! Çok güzel."

Koltuk altlarımdan tutup beni kaldırdı ve sonra yeniden kaldırıma, kalabalığın önüne bıraktı. "İyi günler, küçük Çingene," dedi. Ve sonra yüzündeki gülümseme kayboldu, dikleşti, çizmelerinin topuklarını tak diye birbirine vurdu, beni selamladı ve uygun adım uzaklaşıp gitti.

Çizmelerin uygun adım yürüyüşleri bitmek bilmiyordu. Bir süre sonra Uri beni buldu. "Bak," dedim, "Çizmeler!" Sevineceğini düşündüm, ama sevinmedi. Ellerini omuzlarıma koyup arkamda durdu. Kalabalıktakilerin yüzlerine baktım. Hiç kimse sevinmiyor ya da gülümsemiyordu. Şaşırmıştım. Önlerindeki bu gösteri onları heyecanlandırmıyor muydu?

Şimdi artık derinden gelen o uğultu iyice yükselmişti ve Çizmelerin davul vuruşlarını bastırıyordu. Yıldırım sesi duyduğumda hep gökyüzüne bakardım ama bu yıldırım sesleri ayaklarımın altından geliyordu. Cadde bile titriyordu. Ve sonra onları gördüm...

"Uri!" diye haykırdım.

"Tanklar," dedi.

Dev gibi, uzun burunlu gri böcekler - tanklar dörderli sıralar halinde caddeye girdiler, gökyüzü menteşelerinden sarsılıyordu ve ben, bir anda, bu hendeklerle, kum torbalarıyla ve makineli tüfeklerle onları durdurmaya çalışmanın ne kadar aptalca olduğunu gördüm. Ellerimle kulaklarımı kapattım. Kalabalığın içinden bir beyaz çiçek uçtu. Tankın demir gövdesine

çarptı ve yaprakları döküldü. Benim çiçeğim yoktu, bu yüzden ben de peynirimi fırlattım.

6

Ertesi sabah Uri'yle birlikte ne değişiklikler olduğunu görmek için dışarı çıktık. Tanklar gitmişti. Çizmeler aynen bizim gibi amaçsız dolaşıp duruyorlardı. İnsanlara bakıyorlar ve birbirleriyle konuşuyorlardı. Kendimi onlara bakmaktan alamıyordum.

Kalabalık bir grup bir yere doğru koşuşturuyordu. Bir köşeyi döndük. Arkası açık büyük bir kamyonet gördük. Askerler ekmek dağıtıyorlardı. İnsanlar ekmekleri kapmak için itişip kakışıyorlardı. Peynirlerimizi yiyerek onları izledik. Büyülenmiştim. Ekmeğin verilebileceğini bilmiyordum.

Yürümeye devam ettik. Bir başka kalabalıkla karşılaştık, kaldırımdaki bir şeyin çevresinde toplanmışlardı. “Hayır,” dedi Uri, ama ben yine de kalabalığa karıştım. Aralardan sıyrılıp ön tarafa geçtim. Uzun siyah paltolu bir adam yerde diz üstü duruyordu. Uzun kırçıl sakalı vardı. Yanında bir kova dolusu su duruyordu. Sakalını suya batırıyor ve kaldırımı ıslak sakalıyla ovuyordu. Hemen yanında dikilen bir çift Çizme asker gülerek onu izliyordu. İnsanların bazıları da gülüyorlardı. Siyahlar giyinmiş bir adam gülmüyordu.

Uri'nin yanına geri döndüm. Kolunu çekiştirdim. “Gel bak. Bir adam sakalıyla kaldırımı temizliyor!”

Uri kafama vurdu. “Sen aptalsın.” Kolumdan çekip beni oradan uzaklaştırdı.

Biraz daha ileride bir başka şey görüp yine durduk. İki asker siyah giyinmiş bir başka sakallı adamın önünde duruyorlardı. Askerlerden birinin elinde bir makas vardı. Adamın sakalını ve bukleler halinde kulaklarını örten saçlarını kesiyordu.

Askerlerin yanına koştum. “Onu bizim sarayımıza getirin,” dedim. “Biz bir berber dükkânında yaşıyoruz. Kırmızı koltuklarımızda oturabilir. Şişeler dolusu saç toniğimiz var.”

Askerler dik dik suratıma baktılar. Uri kolumu sımsıkı kavradı. Askerlere benim anlayamadığım bir şeyler söyledi. Askerler güldüler. Uri beni çekerek uzaklaştırdı.

Askerlerin arkamızdan güldüklerini duyuyorduk. Şöyle düşündüm: Uzun siyah paltolu adamlar gülmezler.

O gün daha sonra yataklarımıza oturmuş çikolatalı babkalarımızı yiyorduk.

Uri, “Çizmelerden uzak dur,” dedi.

“Gülümsüyorlar,” diye karşılık verdim.

“Senden nefret ediyorlar.”

Güldüm. “Benden nefret etmiyorlar. ‘Çok iyi, küçük Çingene,’ diyorlar. Beni selamlıyorlar. Ben de Çizme olmak istiyorum.”

Yüzüme bir tokat attı. Babkam uçarak gitti. “Sen Çizme değilsin. Asla bir Çizme olmayacaksın. Sen neysen osun.”

Gidip babkamı aldım. Yine de doğruyu öğrenmek istiyordum. “İnsanlar tankları seviyorlar,” dedim. “Onları görmek için koştular. İzlediler.”

“İnsanlar tanklardan nefret ediyor.”

“Birisi çiçek attı.”

Uri öfkeyle homurdandı. “Korkak. Eğer Çizme, ‘Tankın kıçını öp,’ dese bazı insanlar bunu yapar.”

Tankın kıçını düşünerek güldüm.

O gece yatakta yatarken, karanlığın içinden Uri’nin sesi geldi.

“Sana bir ad gerek.”

“Benim bir adım var,” dedim.

“Gerçek bir ad.”

“Neden?” Ondan kuşkulandım.

“Bir adın olmalı, o kadar. Sana ne ad koymalı diye düşünüyorum.”

“Adımı aptal koy.”

Güldü.

“Annen ve baban seni ne diye çağırıyorlardı hatırlamıyor musun?”

Sustuk. Parmaklarımı sarı taşın üzerinde gezindirdim. Gürleyen kahkahalar ve parlak renkler anımsıyordum. At kokusunu ve şekerli bir şeyin tadını. Birinin omuzlarına bindiğimi ve ışıkta parlayan saçları.

Sonunda Uri’nin sesi geldi yine. “Benim bir küçük erkek kardeşim vardı.”

“Öldü mü?” dedim.

“Evet. Sanırım. Ölmüş olmalı.”

“Onun bir adı var mıydı?”

“Jozef.”

“Benim gibi küçük müydü?”

“Evet. Ve çok hızlı büyüyordu.”

“Anneni ve babanı hatırlıyor musun?”

“Evet. Ama çok az.”

Karanlıkta, “Omuzlara bindiğini hatırlıyor musun?” diye sordum, ama yanıt gelmedi.

Gözlerimi kapattım ve tekrar tekrar Uri’nin sözlerini düşündüm. Sen neysen osun.

Peki, o ne? diye merak ettim.

Aklımdan sakalıyla kaldırımı ovan siyahlar giyinmiş adamı geçirdim. Ve sonra öteki adamı.

Ve makaslı askerleri -şak şak- kaldırıma düşen saçları gördüm, düşen siyah saçları...

Gözlerim birden açıldı, oysa karanlıkta görecek hiçbir şey yoktu. Ağzımdan, “Onlar Yahudi!” sözcükleri döküldü.

Uri, “Kim demiş aptal olduğunu?” diye homurdandı.

7

Güzel zamanlardı.

Buz kutumuz, bodrumdaki raflarımız yiyeceklerle doluydu. Şeftali kompostosu, fıstık ezmesi ve havyarlı sandviçler yiyorduk. Elmalı ve limonlu Danimarka bisküvileri ve ceviz dumanında tütsülenmiş alabalık yiyorduk. Gün boyunca şeker yiyorduk. En sevdiklerim sütlü ve içi, fındıklı olanlardı. Bir şeker kutusunda genellikle yalnızca bir tane oluyordu, hatta bazen bir tane bile olmuyordu ve ben bu şekeri görünüşünden tanıyamıyordum. Bu yüzden ödülümü bulmak için yüzlerce şekerleme açıyordum. Şekerci dükkânlarına dalıyor ve kutuları bir çuvala doldurup, her zamanki “Dur! Hırsız!” korosu arasından kaçıyordum. Evde çılgınca sütlü fındıklı şekerleri arıyor diğerlerini bir kenara atıyordum. Uri beni müsrifliğim yüzünden azarlıyordu. Şekerler dışında, başladığım her şeyi yiyip bitirmem için beni zorluyordu.

Uri’ye gelince, o turşu seviyordu. Büyük, şişko, sulu turşuları. Bakkallarda turşu suyuyla dolu fıçıların içinde yüzüyorlardı. Birdenbire turşu yemek isterdi. Aniden, “Haydi gidiyoruz. Turşu turu.”

Bir sürü turşu turuna çıkıyorduk, çünkü Uri yalnızca taze turşu yerdi. Eğer turşu bir günden uzun süre suyun dışında kalmışsa burun kıvırırdı. Bu, yeni dükkânlar bulmamız gerektiği anlamına geliyordu. Hiç kimse Uri’yi bir şey alırken görmezdi, ama bir süre sonra bakkal, ne zaman kırmızı saçlı bir çocuk gelse turşuların yok olduğunu fark etmeye başlardı.

Turşu olan bir yere giderken bir şey aşırmama izin yoktu. Uri turşu turunun benim hırsızlığım yüzünden mahvolmasını istemiyordu. Ama dönüşte, o kendi ödülünü mutlulukla yerken ben de istediğimi yapmakta özgür oluyordum.

Uri genellikle her şeyi mağaza raflarından ya da tezgâhlarından alıyordu. Benim insanlardan aldığım şekerler dışında. Birlikte ağır ağır yürürdük, Uri’nin çenesinden turşu suyu akardı, o sırada ben bir şey görürsem alırdım. Hemen fırlar, insanların arasında zikzaklar çizerek koşardım, Uri turşusunu yemeğe devam eder ve beni tanımıyormuş gibi yapardı.

Eve döndüğümüzde, “Nasıl yaptın bunu?” diye sorardı.

Omuzlarımı silkerdim. “Yapıyorum işte.”

“Sen müthişsin,” derdi Uri ve ben de kendimi fındıktan kalbi olan sütlü şeker gibi hissederdim.

Bazen Uri tek başına çıkıyordu. İzcilik diyordu buna. Bana olduğum yerde kalmamı söylüyordu.

Bir keresinde olduğum yerde kalmadım. Çizmelerin gelişinden kısa bir süre sonraydı. Büyük bulvara gidip gösteri yürüyüşünü seyretmeyi kafama koymuştum. Şuna inanıyordum: Bu gösteri yürüyüşü asla sona ermiyordu, gece gündüz devam ediyordu. Ve ben kaçırıyordum.

Bodrumdan yukarı tırmanıp dışarı çıktım ve koşmaya başladım. Ama büyük bulvara geldiğimde geçit falan olmadığını gördüm. Tramvaylar, otomobiller, yığınla insanlar vardı ama gösteri yürüyüşü yoktu. İki tane Çizme gördüm. Yanlarına koştum. “Gösteri yürüyüşü nerde?”

Uzun boylu olanı güldü. “Beş gün geç kaldın. Geçit töreni bitti.”

Anlamaya çalışıyordum. “Tanklar gitti mi?”

“Gitmediler.”

“Uri benden nefret ettiğinizi söyledi,” dedim onlara, “ama ben ona inanmıyorum.”

“Güzel.”

“Ben de bir gün Çizme olmak istiyorum.”

Uzun boylu olan ötekine bir şey söyledi, ama sözcükleri anlayamadım. Eğildi ve parmaklarıyla kısa saçımı karıştırdı. “Bir gün belki, esmer küçük çocuk. Sen Yahudi misin?”

“Hayır,” dedim. “Ben Çingene’yim. Sen Yahudi misin?” Gene gülümsedi ve ötekine bir şey söyledi, ama o gülümsemedi. “Umarım değilimdir,” dedi ve yürüyüp gittiler.

Elindeki kutuda beze taşıyan bir kadın gördüm. Bana bunların beze olduğunu nasıl bildiğimi sormayın. Bu herhangi bir pasta kutusu gibi beyaz bir kutuydu, beyaz bantla bağlanmıştı. Böyle şeyleri hissediyorum. Belki de kendimi bildim bileli yiyecek aşırmamdan geliyordu bu.

Kadının arkasından yürüyordum. Hava serin olduğu için kırmızı bir manto giyiyordu. Çoraplarının dikişleri kusursuz siyah çizgiler halinde topuklarından mantosunun eteğine kadar uzanıyordu. Sarı saçları siyah şapkasından taşmıştı. Pasta kutusu bir elinin ucunda sallanıyordu.

Yaygaracı bir kadın değildi. Herkes yaygaracı olmuyordu. Kutuyu kapıp kaçtıktan sonra arkamda hiçbir çığlık duymadım. Ayak sesi de duymadım. Kovalayanlardan da değildi. Ama ben yine de kaçtım. Ben hep kaçıyordum.

Nasıl kaçılmayacağını bilmiyordum. Benim hayatım buydu: Kapıyordum, kaçıyordum ve yiyordum.

Böylece işte, koştum; kendi kendimin peşinden koştuğumu söyleyebilirsiniz. Ve bir köşeyi dönerken birden sırtüstü düştüm. Birisine çarpmıştım. Bir oğlan. Tek kollu.

“Çingene!” diye haykırdı.

“Bezelerim!” diye haykırdım.

Bezeler kaldırıma saçılmıştı. Onun kirazlı bohça tatlıları da. Bir bezeye uzandı ve alıp yüzüme fırlattı. Ben de ona bir tane attım. Gülmeye başladık ve yanaklarımızdaki vanilyalı kremaları avuçlayıp yedik. Sağa sola saçılmış vanilya kremasını ve kirazlı yapışkan sıvıyı kaldırımdan alıp ve tabii bunları yemeyip birbirimize attık; bu arada kayıp, kahkahalar atarak sırt üstü yere düştük. Gelip geçenler bizden kaçınmak içine caddeye inmek zorunda kaldılar.

“Bak, bak,” diye bir ses geldi. “Küçük hırsızlar.”

Bu bir Çizme’ydi, bize doğru eğilmiş sırıtıyordu, anında fırlayıp, sinekler gibi, Tek-Kollu bir yana ben diğer yana koşarak oradan uzaklaştık, Çizme’nin kahkahaları ardımızda giderek hafifleyip duyulmaz oldu.

Ara sokaklara daldım. Nerde olduğumu algılayamıyordum, ama bu önemli değildi. Şehirdeydim. Tanıdığım tek dünyada.

Bir bahçeye geldim. Bazı insanların arka avlularında küçük bahçeleri vardı. Artık bahçeler kahverengi ağaçlarla, köklerle ve dökülen yapraklarla doluydu ve bu bahçe de, yukarılara tırmanan yeşilli ve kırmızılı sarılgan bir bitki dışında, böyleydi. Bu, muhtemelen mevsimin ayakta kalan son domates bitkisiydi. Mevsimler hakkında bir şeyler biliyordum, ama aylar ve yıllardan hiç haberim yoktu -hiç işime yaramıyorlardı. Ama şimdi, bunun bin dokuz yüz otuz dokuz yılının Ekim ayında olması gerektiğini biliyorum.

Sarmaşıktan bir sürü yeşil iki tane de kırmızı tombul domates sarkıyordu: Karnım hâlâ açtı. Kırmızı domateslerden birini kopardım ve yere bağdaş kurarak oturup yedim. Domatesin suyu tıpkı Uri’nin çenesinden akan turşu suyu gibi çenemden akıyordu. Öteki domatesi de kopardım. Tam yerken, gözlerimi eve doğru çevirdim. Merdivenlerde biri oturuyordu. Küçük bir kız. Beni seyrediyordu.

Uri ya da diğer çocuklar dışında biri beni seyrederken asla bir şey yiyemezdim. Yemek, kaçmaktan sonra geliyordu. Ama yine de yerimden kıpırdamadım. Orada oturup kentteki son domatesi yedim ve o küçük kızın

beni seyretmesini seyrettim. Dirseklerini dizlerine dayamış ve yüzünü avuçlarının içine almıştı. Saçları bukleliydi ve ekmek kabuğu rengindeydi. Gözleri kestane gibi kahverengiydi. Çok büyüktüler.

Domatesimi bitirdikten sonra ayağa kalktım ve yürüyüp uzaklaştım. Koşmadım. Geri dönüp baktığımda, küçük kız hâlâ beni izliyordu. Yuvarlak ve sabit gözleriyle sanki beni tam o anda görmüş, daha önce hiç orada değilmişim gibi bakıyordu bana. Bahçe iyice geride kalıncaya kadar arkama bakmaya devam ettim.

Uri'ye iki kırmızı domates bulduğumu ve yediğimi söylediğimde bana inanmadı.

Işıkların söndüğü ilk gece Uri bana, "Tamam, senin kim olduğunu buldum. Senin adın Misha Pilsudski," dedi.

Ve devamını anlattı...

Ben, Misha Pilsudski, Rüya'da bir yerde doğmuş bir Çingene'ydim. İki büyük-büyük-babam ve yüz dokuz yaşındaki büyük-büyük-büyükannem dâhil, ailem, on dört atın çektiği yedi vagonla bir yerden ötekine dolaşıp duruyordu. Vagonların peşinden gelen on dokuz at daha vardı, çünkü babam at tüccarıydı. Annem kartlarla fal bakıyordu. Kartlara bakıp nasıl öleceğinizi söyleyebiliyordu. Gözlerinize bakıp evleneceğiniz kişiyi söyleyebiliyordu.

Her gece vagonlar bir ırmağın kıyısındaki ağaçlık bir yerde duruyordu. Biz küçük çocuklar ateş için çalı çırpı toplar ve atları beslerdik. Benim en sevdiğim at Greta adlı benekli bir kısraktı. Her gece erkek kardeşlerimden biri beni Greta'nın üzerine oturturdu ve ben de biniyormuş gibi yapardım.

Yedi erkek kardeşim ve beş kız kardeşim vardı. Ben en küçükleri değildim, ama en ufak tefek olandım. Annemin baktığı faldan hoşlanmayan bir gezgin tencere tamircisi beni lanetlediği için bu kadar ufak tefektim.

Çingene olduğumuz için her yere aittik ve işte böylece Polonya ülkesine geldik. Annem bir sürü fal bakıyordu.

Sonra Çizmelerin uçakları tarafından bombalandık. Savaş henüz başlamamıştı. Çizme uçakları sırf savaş alıştırması yapmak için uçuyorlardı. Çizme generali pilotlara Yahudilerin ve Çingenelerin üzerinde deneme yapabileceklerini söylemişti. Böylece, bir Çizme pilotu bizim Çingenelerle dolu yedi vagonumuzu görünce, gözlükleri ve cebindeki her şey dâhil, bombalarını hemen üzerimize attı.

Şans eseri, yukarı bakıp üzerimize düşmekte olan her şeyi gördük ve hemen kaçıştık -yedi vagon yedi ayrı yöne. Ben annem ve babamla birlikteydim. Onlar üzgündüler, ama ben değildim; çünkü Greta, en sevdiğim at, bizimle birlikteydi. Sonra bir gece, bir ağaçlıkta kamp kurarken, Çingenelerden, Çizmelerin Yahudilerden nefret ettiğinden daha çok nefret eden bazı Polonyalı çiftçiler meşalelerle geldiler ve annemle babamı bağlayıp beni ve Greta'yı kaçırdılar.

Uzun bir süre Greta ve ben çiftçilere kölelik ettik. Bize yalnızca şalgam ve domuz sütü veriyorlardı. Bir gece Greta ahırdan kaçtı. Ertesi gece ben de kaçtım. Polonya'nın her yerinde Greta'yı, annemi ve babamı aradım. Sonunda Varşova şehrine geldim ve orada açlıktan ölmemek için yiyecek çalmayı öğrendim.

Greta'yı, annemi, babamı ya da erkek ve kız kardeşlerimi bir daha hiç görmedim.

Ve böylece, Uri sayesinde, bin dokuz yüz otuz dokuz yılının sonbaharında, Polonya, Varşova'da bir yerde bir berber dükkânının altındaki bir bodrumda doğdum denebilir. Bir ayrıntı unutulmuştu yalnızca. Sarı taşı Uri'nin yüzüne doğru salladım. "Peki ya bu?"

Taşa baktı. "Evet, o babanındı. Sana verdi onu."

Gözüm doymuyordu. "Başka?"

"Sen kaçırılmadan önce," dedi Uri. "Hepsi bu kadar."

Öykümü sevdim. Daha duyar duymaz benimsedim. Kendimi sevdim. İzleyen günler boyunca, berber dükkânındaki aynaya bakıp bana bakan yüze hayran olmak dışında pek fazla bir şey yapmadım.

Sürekli olarak "Misha Pilsudski." diyordum. "Misha Pilsudski... Misha Pilsudski..."

Ve aynada kendime bakıp adımı tekrarlamak artık yeterli gelmemeye başladı. Başkalarına da anlatmak zorundaydım.

8

Domates bahçesinin olduğu arka avluya ve o büyük gözlü küçük kıza geri döndüm. Küçük kız orada yoktu. Domatesler de yoktu. Küçücük yeşil domatesler bile yoktu. Ama oklar vardı. Oklar kâğıtlara çizilmiş ve kâğıtlar birer dal parçasıyla toprağa saplanmışlardı.

Okları izledim. Beni bahçenin uzak bir köşesine götürdüler. Sonuncu ok yeri gösteriyordu. Parmaklarımla toprağı kazdım. Bir şeye rastladım. Çekip aldım ve üzerindeki toprakları temizledim. Ceviz büyüklüğünde bir şeydi bu altın renkli ince bir kâğıda sarılmıştı. Kâğıdı soydum. Dışı çikolata kaplı bir şekerdi. Kırıp açtım. Vişneliydi. Kırmızı sıvı toprağa aktı. Şekeri yedim. Parmaklarımı yaladım. Krema kaplı fındık kadar lezzetli değildi, ama ona yakındı.

Başımı kaldırıp baktığımda küçük kızın merdivenlerde olduğunu gördüm.

“Sevdin mi?” diye sordu.

“Evet,” dedim. “Ama ben en çok kremalıları seviyorum. İçinde fındık olanları”

“Onu ilkbaharda ektim,” dedi. “Patates tohumu ektim. Patates olması gerekiyordu. Ama patatesleri çıkarma zamanı geldiğinde hiç kimse onu almadı. Herkesin gözünden kaçtı.“ Kollarını havaya doğru savurdu ve herkesin gözünden kaçırdığını göstermeye çalıştı. “Böylece o da şeker oldu. Patatesler toprakta çok uzun süre kalınca işte böyle oluyor. Sen bunu biliyor muydun?”

“Hayır,” dedim. “Benim adım Misha Pilsudski. Rusya ülkesinden bir Çingene’yim ben...” Sarı taşımı havaya kaldırıp gösterdim. “Ben kaçırılmadan önce babam verdi bunu bana.” Ve küçük kıza kendim ve ailem hakkındaki her şeyi anlattım.

Kocaman gözleriyle ve ellerini çenesine dayayarak beni dinledi. Anlatmayı bitirdiğimde, “Çalmak güzel bir şey,” dedi, “Neye bakıyorsun öyle?”

“Ayakkabılarına,” dedim. Ayakkabılarına bakmak hoşuma gitmişti. Siyah ve gözleri gibi parlaktılar.

Bacağını uzattı, ayak bileğini bir o yana bir bu yana çevirdi. Ayağını suratıma doğru uzattı. “Bak,” dedi. “Kendini gör.”

Baktım. Kendimi gördüm, berber dükkânındaki aynada olduğu kadar berrak ve net görünüyordum. Baktım... Baktım. Ve küçük kız gülmeye başladı. Kendimi seyretmeye öyle dalmıştım ki ayağını yavaş yavaş aşağıya indirdiğini fark etmedim; şimdi artık ayağı yeniden basamağın üzerindeydi ve ben de diz üstü çökmüştüm ve hâlâ kendime bakıyordum.

İkimiz de güldük.

Sonra, “Sen Yahudi misin?” diye sordum.

Parmağını dudaklarına götürdü ve başını iki yana salladı. Avuçlarını kulağıma dayadı ve eğilip fısıldadı. “Evet. Ama başkalarına söylememem gerek.”

“Baban sakalıyla kaldırımı ovdu mu?” diye sordum. Kaşlarını çattı. “Benim babamın sakalı yok.”

“Siz bebekleri haşlıyor musunuz?”

“Tabii ki hayır,” dedi. “Ne salak bir soru!”

“Ben salak bir çocuğum,” dedim.

Başını dikleştirdi ve yüzüme baktı. “Kaç yaşındasın?” “Bilmiyorum.” Uri bunu söylememişti bana.

“Ben altı yaşındayım,” dedi, “ama yarın yedi oluyorum. Doğum günü partim var. Gelmek ister misin?”

“Evet,” dedim.

Merdivenlerden atladı. Gelip önümde durdu. Birbirimize değinceye kadar yaklaştı. “Kıpırdama,” dedi. Kıpırdamadan durdum. Başının üzerindeki kahverengi buklelerin arasından evinin arka tarafına bakıyordum.

Elini başının üzerine getirdi, bukleleri aşağıya doğru bastırıp burnuma değdirinceye kadar ileri doğru itti. Sonra geri çekildi.

“Burnuna kadar geliyorum,” dedi. “Öyleyse sen” -yüzüme uzun uzun baktı, düşünüyordu; parmaklarıyla alt dudağını aşağıya doğru çekti, alt dişlerini gösterdi, bir tanesi eksikti- “sekiz olmalısın!”

Arka kapıya doğru koştu. Döndü, parmağını bana doğru uzattı ve ince, kuş cıvıltısı gibi bir sesle, “Unutma... parti yarın.” İçeri girdi.

Ertesi gün geldiğimde, ellerini kalçalarına koymuş, merdivenlerde duruyordu. Siyah kadifeye benzer bir pelerinin altında dizlerine kadar uzanan pembe elbisesi görünüyordu. Başındaki kırmızı kurdele küçük bir şapka gibi duruyordu. Bana doğru eğildi, kırmızı kurdelenin parlak siyah ayakkabılarında yansıdığını gördüm. “Geç kaldın.”

“Geç nedir?” dedim.
“Partinin başlaması gerekiyordu, ama onlara sen gelinceye kadar başlayamayacağını söyledim. Arkadaşlarımdan ikisi çoktan gitti.”
Öfkeli bir homurtuyla beni merdivenlerden yukarı çekti ve eve girdik. “Geldi!” diye seslendi.
Her yönden gelen ayak sesleri duydum, kimi koşuyor, kimi yürüyordu. İçinde büyük bir masa olan bir odadaydık. Masanın üzeri yiyeceklerle donatılmıştı. Kurabiyelerle ve şekerlerle dolu cam kâseler vardı, ama ben gözlerimi tam ortada duran pastadan alamıyordum. Böyle güzel bir pasta hiç görmemiştim. Dikdörtgen şeklindeydi ve bir buz bahçesi gibiydi. Üzerinde mavi, yeşil ve sarı buzdan çiçekler ve bacasından buzdan bir duman yükselen, buzdan küçük kırmızı bir ev ve hatta buzdan küçücük bir hayvan da vardı, köpeği andırıyordu biraz, ama kedi de olabilirdi. Pastanın tam ortasında sarı buzdan harflerle bir şey yazılmıştı.
Masanın çevresinde büyük insanlar ve süslü elbiseler giyinmiş üç kız vardı, kıkırdayarak bana bakıyorlardı. Ve kadınlardan biri pastanın üzerine beyaz mumlar koymaya başladı. Mumlardan birini tam kırmızı evin içine koydu. Sonra bir adam elinde yanan bir kibritle eğilip mumları teker teker yaktı. Afallamıştım. Pastayı yakıyorlardı! Kaybedecek zaman yoktu. Ateşleri söndürdüm, pastayı kaptım ve koşarak evden kaçtım. Kar taneleri yüzümde uçuşuyordu.
Olanları Uri’ye anlattığımda öyle çok güldü ki yatağının üzerine düştü. Uri’nin gülmesi hoşuma gidiyordu -kızıl saçları daha da parlaklaşıyordu. Sonra bana doğum günü pastalarını ve mumları anlattı, ikimiz birlikte güldük.
Koşarken elimdeki pasta bomba düşmüş kaldırım gibi ortadan ikiye ayrılmıştı. “Öyle görünüyor ki pastanın hepsini ikimiz bitireceğiz,” dedi Uri. Yemeden önce Uri üzerindeki yazıyı okudu. “Doğum günün kutlu olsun, Janina,” yazdığını söyledi. Parmaklarımla yazıyı aldım ve önce onu yedim.
Ertesi gün fırından bulabildiğim en güzel pastayı çaldım. Karanlık çökünceye kadar bekledim ve küçük kız Janina’nın evine götürdüm. Pastayı arka merdivenlere koydum. Cebimdeki mumları çıkarıp pastanın üzerine yerleştirdim. Bir kibritle hepsini yaktım. Arka kapıyı çaldım ve kaçtım.
Günün gerisini kentte dolaşarak geçirdim. Karanlık çökünceye kadar eve dönmedim. Yol boyunca sesler duyuyordum. Bir köşeyi döndüm.

Gecenin içinde ateşler yanıyordu. Önce şöyle düşündüm: Birisi müthiş bir doğum günü partisi veriyor. Ama bunlar mum değildi, meşaleydiler. Adamlar o gün pasta çaldığım fırının önünde ellerinde meşalelerle duruyorlardı. Camın arkasında meyveli pastalar ve turtalar ateşin ışığında dans ediyorlardı.

Yan kapıdan bir adam çıktı. Ayaklarında çorapları vardı ve omuzlarına bir palto atmıştı. Başlangıçta hiç kimse onu görmedi. “Hey, ne yapıyorsunuz?” diye bağırdı.

Ellerinde meşaleler ve boya fırçaları tutan adamlar ona döndüler. Onu gördükleri için sevinmişlerdi. Yanına gittiler. Paltosunu aldılar. İçlerinden biri adamın ellerini tutarken, bir başkası yüzüne sarı boyayla bir yıldız yaptı. Sakallarını boyarken büyük bir özen gösterdi. Adamın elbiselerini çıkardılar. Adam tekmeler savuruyor ve çığlıklar atıyordu. Birisi suratına meşaleyi yaklaştırdı ama o hiç kıpırdamadı. Meşalenin ışığında gözleri tıpkı fırının camı gibi alevleri yansıtıyordu.

Vücudunun kalan kısmını, ta ayak parmaklarına kadar sarı ve beyaz boyadılar. Sonra geri çekilip onu daha iyi görmek için meşalelerini kaldırıp baktılar. Boyalı adam çok üzgün bir palyaço gibi görünüyordu. Boyayanlardan biri uzandı ve boyalı adamın kalçasına bir tokat attı ve yeni bir uğultu koptu. Birisi, “Haydi, yürü!” diye bağırdı ve boyalı adam hızla eve girdi.

İşte tam o anda caddeyi dolduran meşaleleri fark ettim. Camlar kırılıyordu. Bir başka köşeyi döndüm. Her yer onlarla doluydu: meşaleler, kahkahalar, kırılan camlar ve pencereleri boyayan insanlar.

Bir atın geldiğini duydum. Greta! diye düşündüm, ama bu benekli bir kısrak değildi. Birisi binmişti üzerine, ama bu alışılmış bir biniş değildi. Atın karnının üstüne ve ters yönde bağlanmıştı. Sakallı çenesi atın böğründe sekiyor ve yüzü kuyruğun altında bir görünüp bir kayboluyordu.

Şöyle düşündüm: Yahudi olmadığım için mutluyum.

Eve yürürken dükkânların üzerindeki pencerelere, insanların yaşadığı yerlere baktım. Hepsi karanlık ve sessizdi. Caddedeki adamlar taş atıp camları kırıyorlardı, ama yine de pencerelerde hiçbir yüz görünmüyor, hiçbir ışık yanmıyordu.

Ertesi sabah erken saatte Uri’yi dışarı sürükledim, görmek istiyordum. İnsanlar hâlâ dükkânların vitrinlerini boyluyorlardı, ama bu kez boyayanlar sakallı adamlardı, yani, dükkânların sahipleri.

“Ne yazıyor?” diye sordum Uri’ye.

“‘Yahudi’ yazıyor.”

“Onların Yahudi olduklarını zaten bilmiyorlar mı?”

“Herkesin bilmesini istiyorlar.”

“Niye?”

“Hiç kimse gelip dükkânlarından alış veriş etmesin diye.”

Bir dakika susup düşündüm.

“Uri, sen de berber dükkânının camına ‘Yahudi’ yazmak zorunda kalacak mısın?”

“Hayır.”

“Ama sen Yahudi’sin.”

“Bir kere, benim burada olduğumu bile bilmiyorlar. İkincisi de, kızıl saçlı bir Yahudi’yi kim görmüş ki?”

Biraz daha düşündüm.

“Peki ya ben? Ben ‘Çingene’ diye yazmak zorunda kalır mıyım?”

“Hayır.”

“İyi,” dedim. Ama aslında cama “Çingene” yazmak çok da umurumda değildi. Dahası, tepeden tırnağa sarıya ve beyaza boyanmak hoşuma bile gidebilir diye düşündüm, özellikle de giysilerimi çıkarmak zorunda bırakmazlarsa. Beni asıl korkutan bir ata tersten bağlanıp, yüzümün atın kuyruğunun arkasında bir görünüp bir kaybolmasıydı.

Bu kez yüksek sesle söyledim: “Yahudi olmadığım için çok mutluyum.”

Uri, “Çok da mutlu olma,” dedi.

9

KIŞ

Geceleyin geldiler. Yukarıda seslerini duydum. Bağırtıları. Kahkahaları. Camların kırıldığını. Saç toniği şişeleri! Tüm o güzelim renkler.

Uri beni yataktan çekti. “Palto! Palto!” Karanlıkta paltomu arayıp buldum. “Ayakkabılar!” Ayakkabılarımı kaptım. Beni arka bahçeye açılan tavan kapısına sürükledi.

Dışarı çıktığımızda, “Koş!” diye bağırdı.

Kıpırdamadım. “Şekerlerim!”

Suratıma bir tane vurdu. Koştuk. Arkamızdan bağırtılar. Silah sesleri. Sarı taş boğazıma çarpıyordu.

Uzun bir süre koştuk, ayakkabılarımızı giymek için durduk, tekrar koştuk. Karşımıza bombalanmış bir binanın eğri büğrü duvarları çıktı. Yıkıntıların arasından yolumuzu bulmaya çalıştık. Cam parçaları ay ışığında parlıyordu. Sağa sola saçılmış tuğlaların ve yıkılıp düşmüş kerestelerin üzerlerini kaplayan kırağı ışıldıyordu. Uri elimi tuttu. Molozların arasından aşağıya doğru indik.

Uri çevreyi yokladı, bir yer buldu. “Tamam,” dedi. “Uyu.”

Uyudum. Düşümde suyun altında durduğumu gördüm. Yüzüme, gözlerime akan bir şelale belki; ya da bir çeşme.

Nefes almak için debelenerek uyandım. Yukarıda, moloz yığınının kenarında, omzunda bir okul çantası asılan bir oğlan çocuğu, arkasında mavi gökyüzüyle, durmuş suratıma işiyordu.

Uri, “Defol!” diye bağırdı ve bir tuğla fırlattı. Oğlan bir anda kayboldu.

O yerden bir başkasına, oradan da bir başkasına gittik. Bir sürü yerde yattık. Hepsi soğuktu. Bazen kulaklarımda karla uyanıyordum. Bir daha asla yataklarda uyumadık, sandalyelerde oturmadık ya da yiyecek bir şeyler almak için buzdolabına uzanmadık.

Sokaklarda dolanıyorduk. Uri sürekli çevreyi kolluyordu. Bazen beni hızla bir kapı aralığına ya da binaların arasındaki karanlık bir yere çekiyordu. Vitrininde yıldız olan hiçbir dükkâna girmiyorduk.

Ne zaman bir at sesi duysam Greta mı diye bakıyordum.

Uri turşu bulmak için her seferinde daha uzağa gitmek zorundaydı. Konserve et ve sebze, kavanozlarla komposto ve fıstık bulmaya devam ediyordu. Her zaman aynı şeyden iki tane alıyordu. Şekeri yalnızca benim için çalıyordu. Fındıklı kremalı şeker bulduğumda gülmekten çiğneyemiyordum.

Eskiden gittiğim her yerde kahverengi kâğıt ekmek torbaları görürdüm. Şimdi artık çok fazla yoktu bu torbalardan.

Bir gün bir somun ekmek aşırdığımda kadın arkamdan, “Dur! Pis Yahudi!” diye bağırdı.

Ellerini havaya savurdu. Kaldırımdaki insanlara seslendi. “Pis Çingene! Durdurun onu!” Sonra, peşimden koşmaya başladı. Tilki kürkünün kahverengi burnu omzunda bir aşağı bir yukarı zıplayıp duruyordu.

Daha önce ekmekli bir kadına hiç kızmamıştım. Torbayı ters çevirdim ve somunu yere düşürdüm. Üstünde sıçrayıp iki ayağımla ezdim. Sonra da bir tekme vurup caddeye attım. Koşarak gelen kadına güldüm ve “Pis ekmekli kadın!” diye bağırdım ve tabanları yağladım.

Ertesi gün beş somun çaldım. Her bir somunu kapıp kaçtığım kişinin yüzüne karşı bağırarak adımı söyledim: “Misha Pilsudski!”

“Misha Pilsudski!”

“Misha Pilsudski!”

“Misha Pilsudski!”

“Misha Pilsudski!”

Yanına döndüğümde, Uri, “Seni guguk kuşu,” dedi. “Bu kadarı çok fazla. Ziyan ediyorsun.” Somunların dördünü aldı. ”Bunları yetimlere vereceğim.”

“Yetimler nedir?” diye sordum.

“Annesi babası olmayan çocuklar,” dedi Uri.

“Senin gibi mi?”

“Benim gibi, Küba gibi, hepimiz gibi.”

“Ben hariç,” dedim. “Benim bir annem ve babam ve yedi erkek kardeşim ve beş kız kardeşim var.” “Unutmuştum,” dedi. “Sen hariç.”

Ekmekleri yetimlere götürdük. Gri taştan dikdörtgen bir binada yaşıyorlardı. Uri zili çaldı. Kapı açıldı.

Uri, “Doktor Korczak, yetimler için ekmek getirdim,” dedi.

Adam yüzümüze baktı. Keldi. Başının üzerinde olması gereken saçlar sanki yüzünün alt kısmında toplanmış gibiydi, çünkü kalın beyaz bir bıyığı

ve süpürge gibi bir keçi sakalı vardı. Gülümsedi ve başını salladı. “Teşekkür ederim,” dedi. Arkasındaki loş koridorda bir yetim görmeye çalıştım, ama kapıyı kapattı.

Aklıma bir fikir gelmişti. Ertesi gün iki somun ekmek aşırdım. Birini Uri’ye verdim, diğerini de küçük kız Janina’nın evine götürdüm. Gece kar yağmıştı. Bahçeyi kaplayan beyaz örtünün içinden kahverengi çalılar fışkırmıştı.

Karları iterek en üst basamağa kadar çıktım. Somunu bıraktım, kapıyı çaldım ve kaçtım.

Ertesi gün geri gelip baktım. Ekmek yoktu.

İşte her şey böyle başladı.

10

O zamandan sonra günde iki ekmek çalmaya çalıştım. Ekmeklerden birini Uri ve kendim için ayırıyor, diğerini Janina'nın evinin arka merdivenlerine bırakıyordum. Bir keresinde başımı kaldırıp baktığımda, Janina'nın arka pencereden beni izlediğini gördüm. Gülümsedi, gülümsedim.

Ekmekleri bıraktığım basamaklarda bir şeyler bulmaya başladım. Çiklet, sigara şeklinde şeker ve süslü bir düğme. Her zaman pencereye bakıyordum, ama bir daha hiç orada göremedim onu.

Bir gün ekmeği bıraktığımda başparmağımdan büyük olmayan siyah-beyaz camdan bir köpek buldum. Büyülenmiştim. Yürüyüp uzaklaştım, bu küçük köpekten gözlerimi ayıramıyordum ve onu parmaklarımın arasında evirip çeviriyordum. Tam eve yaklaşmıştım ki -o sırada bir ahırın tavan arasında kalıyorduk- birdenbire döndüm ve koşarak Janina'nın evine geri döndüm. Aklımdan, Janina'nın dışarı çıkması için kapıyı yumruklamayı ve böylece ona bir şeyler söyleyebileceğimi geçiriyordum.

Oraya gittiğimde merdivenlerde birisi vardı. Bir oğlan. Başını çevirdi ve beni gördü. Sonra ekmeği paltosunun altına tıkıştırdı ve kaçtı. Bağırarak arkasından koştum. "Dur! Hırsız!" diyerek ona yetiştim. Uzun siyah paltosundan yakaladım, ama o koşmaya devam etti. Benden bir baş boyu uzundu. Ben onun kuyruğuydum. Tökezledim ve kaçtı.

Yeniden peşinden koştum. İnsanların arasında koşuşturduk. Sanki bizi fark etmiyormuş gibiydiler. Birdenbire döndü. Yumruğu suratıma indi. Sonra kendimi kanalda buldum.

İnce ince, buz gibi bir yağmur yağıyordu. Ağzımda sert bir şey vardı. Tükürdüm. Bu bir dişti. Elimi cebime soktum. Camdan köpek kırılmıştı.

Evde, Uri beni gördüğünde gözleri yuvalarından fırladı. "Ne oldu sana?"

Ona anlattım.

"Sen kavga etmek için çok küçüksün," dedi. "Kavga etme. Kaç."

Beni temizledi. Yüzümdeki, kulaklarımdaki ve boynumdaki kanı sildi. Yüzüme dokunduğunda acıyordu. Sürekli olarak, "Aptal... aptal..." diye mırıldandı.

Bir sonraki sefer aptallık etmedim. Gece çıktım. Sokaklarda kimse yoktu. İnsanların nerede olduklarını merak ettim. Sokak lambaları demir avuçlardaki aylar gibiydi.

Janina'nın evinin arka tarafında hiçbir ışık yoktu. Elimi basamaklarda gezdirdim. Bir şey hissettim. Alıp cebime koydum. Ekmeği basamakların üzerine bıraktım. Başımı kaldırıp pencereye baktım, geceden bile karanlıktı. Janina evin içinde bir yerde uyuyordu. Karanlığa, boş pencerelere el salladım ve oradan ayrıldım.

Caddeye döndüğümde bir bağırtı duydum. Dönüp baktım. Caddede gölgelerin arasında birisi duruyordu. Işığa çıktı. Bir patlama duydum, bir parıltı gördüm, kulağımda bir çekilme hissettim. Uzanıp dokundum. Kulak mememi bulamadım. Birisi bana ateş ediyordu! En yakınımdaki hava bacasına saklandım ve ardından ara sokaklardan eve döndüm.

Kulağım acıyordu. Uri yanıma geldi. Ona ne olduğunu anlattığımda, bakmak için çakmağını yaktı. Suratıma bir tokat attı ve kulağımı bir paçavrayla sardı. "Aptal şey...Aptal şey.."

"Kulak mememi bulamıyorum," dedim Uri'ye.

"Ateş edip koparmışlar onu."

"Kim?"

"Çizmeler. Kim sanıyordun ki?"

"Çizmeler niye ateş ettiler kulağıma?"

"Sıkıyönetim yüzünden."

"Sıkıyönetim nedir?"

Çakmağı söndürdü. Şimdi karanlıkta bir sesti. "Sıkıyönetim karanlık çöktükten sonra bütün Yahudilerin caddelerden çekilmesi demektir."

"Ama ben Yahudi değilim."

"Eğer sana ateş ediyorlarsa Yahudi'sin demektir. Sana geceleri dışarı çıkma dedim. Dinlemiyorsun." Çakmağı yaktı, yüzüme tekrar vurdu ve çakmağı söndürdü.

Doğruydu. Bana söylemişti. Dinlemediğim de doğruydu. O uyurken sıvışmıştım. Ona kendisini anladığımı göstermek için kendimi tokatladım.

Uyumadan önce cebim aklıma geldi. Janina'nın merdivenlerinde bulduğum şeyi çıkardım. Dokununca bunun bir saç tokası olduğunu anladım. Janina'nın doğum gününde taktığı gibi kırmızı bir toka olduğunu düşündüm. Merdivenlere bıraktığı her şeyi sakladığım ekmek torbasına koydum bunu da.

Ertesi gün Uri bileğime bir ip bağladı. “Sana bir ders vereceğim,” dedi. Diğer çocuklarla buluşmaya gittik.

Onları bir mezarlıkta bulduk. Beni görünce güldüler. “Bu, köpek gibi bağlı!”

“Havhav!”

“Şuna bir kemik atın!”

“Bakın, başka bir köpekle dalaşmış. O da bunun kulağını koparmış!”

“Rahat bırakın onu,” dedi Uri.

“Rahat bırakın beni,” dedim. “Benim yedi erkek ve beş kız kardeşim var.” Buna daha da yüksek sesle güldüler, ama sonrasında beni rahatsız etmediler.

Duman üfleyen Ferdi, tek kollu Olek, üzgün yüzlü Enos ve diğer bütün çocuklar oradaydı, ama artık ne bir ganimet yığını ne de puro vardı ve hiç kimse birbirine yiyecek atmıyordu. Ama sigaraları vardı. Ferdi cebinden bir avuç sigara çıkardı ve herkes birer tane yaktı. Hatta ben bile yaktım. Bu, benim ilk sigaramdı.

Küba, yani palyaço, “Sigara içiyor bu!” diye haykırdı.

“Bodur kalacak!”

“Nasıl bodur kalır ki? Zaten bir hamamböceğinden bile küçük!”

Sonra, palyaço Küba, tek-kollu Olek’e saldırdı ve ikisi güreşe başladılar, ama akran değillerdi. Olek iki bacağıyla Küba’nın iki koluna çok rahat karşı koyabiliyordu. Küba'yı bir ahtapot gibi sardı. Küba çırpınıyor, çığlıklar atıyor. Küba, Ferdi’nin bacağını yakaladı ve ısırdı. Ferdi bir çığlık attı ve bir anda, Uri ve üzgün yüz Enos dışında herkes, yerde güreşmeye başladı. Hatta bileğimdeki iple ben bile onlara katıldım. Kahkahalar atarak, birbirimizi ısırarak güreştik, yerde kıvranıp duran çok başlı ve çok kollu-bacaklı bir yaratık gibi göründüğümüzü düşündüm.

Sonunda, ayrıldık ve yere serildik; bitkin düşmüştük ve gülüyorduk. Kulağım yeniden kanamaya başlamıştı ve acıyordu. Bir avuç kuru otu kulağıma bastırdım.

Küba dışında hepimiz yerde oturup sigara içerek konuşup güldük. Ama bu çok uzun sürmedi, çünkü yer donmuştu ve çok soğuktu. Birer birer ayağa kalktık. Tur atmaya başladık. Birbirimize ayı gibi sarılma diye bir oyun uydurduk. Kimin en güçlü olduğunu görmek için oynuyorduk bu oyunu, ama bence asıl amaç yakın olmaktı. Mezarlıktaki tek ateş bedenlerimizdi.

Bazılarımız mezar taşlarının arasında saklambaç oynadık. Ben ebe oldum ve aramaya başladığımda daha önce hiç görmediğim türden bir mezar taşıyla karşılaştım. Kocaman bir taş bloğunun üzerinde yükselen kanatlı bir adamdı bu. Sanki her an uçacakmış gibi gökyüzüne bakıyordu. Gözlerimi ayıramadım."

"Hey, Çingene," diye bir ses geldi, "haydi, biz saklandık."

Ama ben orada dikilmiş, gözlerimi hiç ayırmadan bu kanatlı taş adama bakmaya devam ediyordum. Çok geçmeden ötekiler de yanıma geldi.

"Kim bu?" diye sordum.

Ferdi, "Bir melek," dedi.

"Melek nedir?" dedim.

Üzgün yüz Enos, "Melek diye bir şey yoktur," dedi.

Dönüp yüzüne baktım. Kanatlı adamı gösterip, "Peki, öyleyse bu ne?" diye sordum.

"Taş işte," dedi. "Gerçek değil bu. Çizmelerin inandığı uydurma bir şey."

"Ben inanıyorum," dedi Olek. Heykelin kesik kolunun küt ucuna dokundu. "Melekler var. Ama göremiyoruz onları."

"Neden?" diye sordum. "Saklanıyorlar mı?"

"Onlar görünmezdir."

Çevreme bakındım. Bunu kabul etmek zorundaydım: eğer melekler orada idiyseler, evet doğru, görünmüyorlardı. Bu yüzden içlerinden birinin güzel bir taş heykelinin olması iyi bir şeydi. Hiç değilse bunu görebiliyordum.

"Ne yapar bu melekler?" diye sordum.

"Onlar at gibi sıçmazlar," dedi Enos.

Olek, "Onlar insanlara yardım ederler," dedi. "Eğer başın derde girerse, bu dertten kurtulman için sana yardım ederler."

Enos homurdandı. Sigarasını taş meleğin ayağında söndürdü. "Peki, sen rayların üzerine itilip de tren, kolunun üzerinden geçtiğinde neredelerdi? " Olek'in kazağının içi boş kolunu tuttu ve suratına vurdu. "O zaman neredelerdi senin meleklerin? Neden seni rayların üzerinden yuvarlayıp kurtarmadılar? Neden treni durdurmadılar?" Büyük Henryk adlı çocuğu gösterdi. Ayakkabıları delik deşikti. "Bak şuna. Neden melekler ona ayakkabı vermiyorlar? Ya da ayakkabı isteyecek beyin? Ya o?" -parmağını zayıf ve gri suratlı ve hiç konuşmayan bir çocuk olan Jon'a uzattı- "bir

baksana ona. Bu çocuk ölüyor ve farkında bile değil!” Enos artık bağırıyordu. “Senin meleklerin onun için ne yapıyorlar?” Taş heykele tükürdü.

Herkes susmuştu... ta ki mezar taşlarının üzerinden sekerek gelen “Yahudiler!” haykırışı duyuluncaya kadar.

Dönüp baktık. Mezarlığa doğru, boynuna siyah bir şal örtülmüş olan bir atın bezgin yürüyerek çektiği siyah bir araba geliyordu. Tıpkı at gibi siyah şallı bir grup insan, atın peşinden sıra halinde yine bezgin bir tavırla yürüyordu. Bu küçük bir arabaydı, ancak bir tabutun sığabileceği büyüklükteydi.

Bir adam yumruğunu sallayarak, “Yahudiler! Serseri Yahudi çocukları, mezarlığı pisletiyorsunuz!”

Birkaç adam sıradan çıkıp bize doğru yürüdüler, bağırıyorlardı. Sigaralarımızı fırlatıp attık ve kaçtık. Koşarken bileğimdeki ip mezar taşlarına çarpıyordu. Birdenbire, Küba durdu. Sırtını adamlara döndü, pantolonunu indirdi, eğildi ve kıçını uzun uzun onlara gösterdi. Koşarak yaklaşan adamlar daha yüksek sesle bağırmaya başladılar, ama asla bizim kahkahalarımızı bastıramadılar.

O gece ahırda, saman kokulu karanlıkta, Uri’ye, “Enos haklı mı?” Melek falan yok mu?” diye sordum. Yanıt gelmedi. “Uyuyor musun?”

Uri’nin, “Uyumaya çalışıyorum,” diyen sesi duyuldu. “Senin bu aptal soruların. Nereden bileyim ben? Enos sen nasıl istiyorsan öyle olsun. Haklı olmasını mı istiyorsun?” “Hayır,” dedim. “Haksız olmasını istiyorum.”

“İyi. Haksız.”

“Meleklere inanmak istiyorum. Sanırım.”

“İyi. İnan.”

“Ama Enos meleklerin Çizmeler için olduğunu söyledi.”

“Sen ahmağın tekisin. İşte sen busun. Ve aynı zamanda da şapşalsın.”

“Artık aptal olduğumu söylemiyorsun. Şimdi de şapşal oldum.”

“Sen seçimini yap.”

“Ama ben Çizme değilim. Nasıl inanırım meleklere?”

“Eğer hiçbir şeysen, istediğin şeye inanmakta serbestsin. Hadi uyu artık Misha.”

Uyumaya çalıştım, ama bir soru kafamı kurcalamaya devam ediyordu.

“Uri?”

Uri hırladı. “Ne?”

“Sen meleklere inanıyor musun?”

“Ben ekmeğe inanıyorum,” dedi. “Şimdi ya çeneni kapat ya da geliyorum oraya.”

Çenemi kapadım.

11

Sanki Uri'nin sözlerini doğrularmış gibi ekmek, kısa bir süre sonra, yenecek değil de inanılacak bir şey haline geldi.

Bir gün yine her zamanki yerime gittim. Fırınlara yakın cadde köşeleri - bunlar en güzel yerlerdi. İlkinde beklemeye başladım. Ekmek torbasıyla gelen hiç kimse olmadı. Aslında fırından çıkan hiç kimse yoktu. Bir sonraki noktaya gittim. Aynı şey. Bütün gün bir köşeden ötekine dolaştım. Değişen hiçbir olmadı. Bir tek somun bile görmedim.

Neredeyse hiç yapmadığım bir şeyi yaptım, fırından içeriye girdim. Burası camına sarı yıldız çizilmiş bir fırındı. Şaşkınlık içindeydim. Duvarları kaplayan raflarda, tek başına kalmış hüzünlü bir sandviçten başka hiçbir şey yoktu. Vitrinde iki ya da üç kek vardı.

Fırıncı arkadaki odadan çıkıp geldi. "Bir şey mi almak istiyorsun?" diye homurdandı.

Gözlerimi dikmiş sandviçe bakıyordum. Hiç yoktan iyiydi. Ama benim uzanamayacağım kadar yüksekteydi. Bu durumda hızlı ve eli çabuk olmamın bir yararı yoktu. Ona sarı taşımı gösterdim. "Değişelim mi?" dedim. Taşı ona vermeyecektim. Yalnızca ekmeği aşağıya indirmesi için numara yapmak istedim.

Yüzü kıpkırmızı oldu. Parmağını kapıya doğru uzattı. "Dışarı! Defol buradan, seni küçük hırsız!" Bana doğru atıldı; ama ben çoktan fırlamıştım.

Ahıra döndüğümde, Uri'ye, "Artık ekmek yok," dedim.

"Turşu yemeyi öğren," dedi.

Öğrendim. Birçok şeyi yemeyi öğrendim. Eğer caddelerde, tilki-yüzlü kürklü kadınların kollarının altında hiçbir yiyecek yoksa dükkânlara gidiyordum. Eğer dükkânların rafları boşsa, evlere giriyordum. Evlerde, özellikle de tilki-yüzlü kürklü kadınların yaşadığı büyük, güzel evlerde her zaman yiyecek oluyordu.

Sabırlı olmak zorundaydım. Kilitlenmemiş kapı bulmak kolay olmuyordu. Bu büyük, güzel evlerin hemen önünde oynayan çocukları kollamayı öğrendim. Bu çocuklar eve geri döndüklerinde kapıyı kapatmayı çoğunlukla unutuyorlardı. Böylece ben de, bazen çocukların hemen arkasından, içeri giriyordum. Bazı çocuklar dönüp bana bakıyorlar ve "Kimsin sen?" diye soruyorlardı, "Misha Pilsudski," diyordum. Bazı

çocuklar hiçbir şey söylemiyorlardı. Onlarla birlikte içeri girdiğime göre, o evden biri olduğumu düşünüyorlardı sanırım.

Doğruca yemek odasına ya da mutfağa gidiyordum. Bundan sonrası insanların kim ve nerede olduklarına bağlıydı. Eğer yalnızca çocuklar varsa, “Kurabiyeler nerde?” ya da “Şekerler nerde?” diye sorabiliyordum. Eğer çevrede yetişkinler varsa, ilk gördüğüm şeyi kapıp kaçıyordum. Eğer kimse yoksa ya da yalnızca çok küçük bir çocuk varsa, alış verişimi mutfakta yapıyordum.

Bir keresinde kilitli olmayan arka kapısından bir eve girdim. Sesler ve gülüşmeler duydum. Mutfağa doğru yürüdüm ve kendimi birdenbire, ailenin uzun bir masanın çevresinde yemek yediği bir odanın kapısında buldum. Yiyecekler, gümüşler ve kristaller ışıl ışıldı. Masanın ortasında kızarmış büyük bir kuş, belki bir kaz ya da hindi, duruyordu. Onları şaşırtmış olmalıydım, çünkü ben gözlerimi dikmiş masaya bakarken onlar da gözlerini dikmiş bana bakıyorlardı, ama bu uzun sürmedi. Her zamanki gibi ilk harekete geçen ben oldum. Bu benim öğrendiğim ilk yaşam kuralıydı; ama kafamın içindeki bir düşünceden çok kaslarımdaki bir hareketlenmeydi: Her zaman önce davranan sen ol. Bu olduğu sürece onlar beni yakalamak zorunda kalıyorlardı ve ben bir türlü yakalanamıyordum.

Kuşu bacağından yakalayıp çektim ve onlar daha yerlerinden kalkmadan arka kapıdan yıldırım gibi kaçtım. Kuşkusuz, bunu aynı evde bir seferden çok yapamıyordum; ama Varşova’da bir sürü büyük, güzel ev vardı.

Yatarken Uri beni bileğine bağlıyordu, böylece geceleri Janina’ya yiyecek götüremiyordum. Gündüz, yiyecekleri -bir kavanoz reçel, kızarmış but- arka merdivenlere bırakıyordum, ama çalınıp çatınmadıklarından asla emin olamıyordum.

Ekmek ortadan kaybolmaya başladığında, ağaçlar da yavaş yavaş kaybolmaya başladılar.

Gittiklerini bir sabah erken saatlerde duydum. Bileğime bağlı ipin çekildiğini hissettim. Yüksek pencereden dışarı bakan Uri’nin yanına gittim. Dışarıda, adamlar dizlerine kadar kara batmış bir durumda, ağaçları kesip indiriyorlardı.

“Ağaçları neden kesiyorlar?” diye sordum.

“Ateş yakmak için,” dedi. “İnsanlar kömür bulamıyorlar. Üşüyorlar.”

Yiyecek bulmak için gittiğimiz her yerde balta ve testere sesleri duyuyorduk. Ve ağaçların seslerini… Ağaçlar, nerdeyse hiç ses çıkarmadan, kar yığınlarının içine devriliyorlardı. Bazılarından bir inilti geliyordu. Bazıları protesto çığlıkları atıyorlardı. Üzeri yumrularla dolu dev yapılı bir canavara benzeyen bir ağaç, tıpkı bebek ağlaması gibi ince bir feryatla devrildi.

Çok geçmeden parklarda kurumuş otlar ve bodur köklerden başka hiçbir şey kalmadı.

Bir gün Uri tek başına gidip bir çuval kömürle döndü. “Kara elmaslar,” dedi. Bu kara elmasları, yetimleri ısıtsın diye, Doktor Korczak’a götürdü.

Ertesi gün ben de kara elmas aramaya gittim. Yıkılmış binaların molozlarını diplerine kadar aradım, kömür kovalarını karıştırdım. Bir parça şurada, bir parça burada buldum, ama bunlar daha çok kömür tozuydu. Sonunda torbamı doldurduktan sonra, hızla yetimhaneye gidip pirinç tomağı çaldım.

Yetim bir oğlan çocuğu kapıyı açtı. Beni gördüğünde ağzı açık kaldı, gözleri yuvalarından fırladı. “Ben yetim değilim! Benim yedi erkek ve beş kız kardeşim var!” deyiverdim. Torbayı kaldırıp ona doğru uzattım. Kaçtı.

Hemen ardından Doktor Korczak göründü. Torbayı yine kaldırıp uzattım. “Kara elmaslar,” dedim. “Sizi ısıtır.”

Doktorun büyük beyaz bıyığı iki yöne doğru yayıldı, güldü. Parmağını bana doğru uzatarak, “Kara elmas sensin,” dedi. İçeri gitti. Elinde bir aynayla geri döndü. “Bak.”

Aynada kömür kadar kara bir surat bana bakıyordu. Gözlerin bu kadar beyaz olduğunu hiç bilmiyordum. Geri kalan yerlerime, ellerime, giysilerime baktım. Yürüyen bir kömür parçası gibiydim. “Kapkarayım,” dedim.

Doktor Korczak yine güldü. “Şimdi seni beyazlatırız. “ Kömür torbasını aldı ve içeri girmem için kenara çekildi.

Ellerini iki yana açarak, “Harikalar evimize hoş geldin,” dedi.

Çok geçmeden banyo küveti denen bir şeyin içindeydim ve diz çökmüş bir kadın beni sabun ve fırçayla ovuyordu. Ben yeniden beyazlaştıkça ve boynumdaki taş yeniden sarılaştıkça, su Çizmeler gibi karardı.

Uzak odalardan gülüşmeler ve koşan ayak sesleri duyuyordum. Yetim gözlerini üzerimde hissettim, ama hiç kimseyi göremiyordum.

Doktor Korczak bana yeni giysiler getirdi; bunu yapan ikinci kişiydi. Giysileri giyerken, “Evet, küçük şirin şey, sanırım sen bir Çingene’sin. Haklı mıyım?”

“Evet,” dedim. “Eskiden aptaldım, ama şimdi şapşalım.”

Güldü. Çok güldü. “Kim söyledi bunu sana?”

“Uri,” dedim. “Uri benim arkadaşımdır. Sen meleklere inanır mısın?”

Gülmeyi kesti. Dik dik yüzüme baktı. “Evet, ben meleklere inanırım.”

“Ben de inanıyorum,” dedim, artık kesin olarak karar vermiştim. “Uri, ekmeğe inanıyor.”

Doktor Korczak olumlu anlamda başını salladı. “Evet, ekmeğe ben de inanıyorum.” Hep gülümsüyordu. Bıyığı bu gülümsemeyi ikiye katlıyordu. “Senin adın ne, küçük adam?”

“Misha Pilsudski,” dedim, gururla.

Kaşları yukarı kalktı. “Ah! Evet.” Yine başını salladı ve gözlerini kapattı. Adımı duymuş, diye düşündüm. “Misha Pilsudski...” Sanki adımın tadını almaya çalışıyor gibiydi. “Söyle bakalım, Misha Pilsudski, nerede yaşıyorsun sen?”

“Bir ahırda,” dedim. “Uri’yle birlikte. Ama atlar yok artık.”

“Peki, söyle bakalım, Misha Pilsudski, yetim misin sen?”

Keçi sakalını bıyığından da çok sevmiştim. Yumuşacık ve bembeyazdı. Yüzümü sakalına sürmek istedim. Sakalına tırmanmak orada yerleşip dışarıyı gözetlemek istedim. Sanırım yetim olmamı çok istiyordu. Onu düş kırıldığına uğratmak hiç hoşuma gitmiyordu. “Ah, hayır,” dedim. “Benim yedi erkek ve beş kız kardeşim var. Ve bir de annem ve babam ve yüz dokuz yaşında bir büyük-büyük-büyük annem ve -eğer bulabilirsem- Greta adlı bir atım var.” Ona Çizmelerin bizi nasıl bombaladıklarını ve tüm öyküyü anlattım.

Sonra Doktor Korczak beni birkaç dakika yalnız bıraktı. Döndüğünde beni büyük bir ön odaya götürdü. Şaşırmıştım. Oradaydılar, tüm yetimler, yetim oğlanlar ve yetim kızlar, hepsi bir duvardan ötekine sıralar halinde dizilmişlerdi.

Doktor Korczak parmaklarını şaklattı herkes aynı anda bağırdı: “Teşekkürler, Misha Pilsudski!”

Rahatsız olmuştum. Ne söyleyeceğimi bilemedim. Doktor Korczak elimi sıktı ve bana ön kapıyı açtı. “Yine gel bizi görmeye,” dedi. Yeni giysilerimle yürüyüp uzaklaştım.

12

Doktor Korczak'a ve yetimlere kara elmasları götürmeye devam ettim. Fırsat bulduğumda, Janina'nın arka merdivenlerine de kara elmas ve yiyecek bırakıyordum. Artık o merdivenlere benim için hediye bırakılmadığını fark etmeye başladım. Bir gün arka kapıyı çaldım. Bir adam açtı. Çoraplı olduğu halde onun bir Çizme olduğunu anladım. Gri ve gümüş ceketi iliklenmemişti, lekeli gömleği ve askıları görünüyordu. Bir elinde bira kupası vardı.

"Janina ve ailesi nerde?" diye sordum.

Bana Çizme dilinde bir şeyler homurdandı. Nefesi soğan kokuyordu.

Daha güçlü bir sesle tekrarladım: "Janina!"

Bir yudum bira içti. Elimdeki kömür torbasını gösterdi. Torbayı kaldırdım. "Kara elmaslar," dedim. "Janina için." Torbayı elimden çekip aldı.

Parmağını bana doğru uzattı. "Jude?"

Bildiğim bir sözcüktü bu. "Hayır," dedim. "Ben Çingene'yim."

Sanki daha iyi duymak istermiş gibi başını dikleştirdi.

Hazırolda duruyordum. "Çingene!"

Elini kaldırdı. Şöyle düşündüm: Beni selamlayacak.

* (Alm.) Yahudi. Ç.N.

Ama selamlamadı. Beni tokatladı. Ve elindeki kupayı ters çevirip birayı başımdan aşağıya döktü.

Kömür torbasını elinden çekip aldım. Torbayı salladım ve bütün gücümle çoraplı ayaklarına vurdum. Uludu. Kaçtım.

Bir sabah ahırda uyandıktan sonra, işediğimiz bölmeye doğru giderken, bir başka bölmede bir adam gördüm.

Fasulye gibi kıvrılmıştı. Uzun siyah bir palto giyiyordu. Gidip yanına çömeldim. Birdenbire bir gözünü açtı ve bana baktı. Doğrulup oturdu.

"Burada mı oturuyorsun?" diye sordum.

Samanlar saçma takılmıştı. "Benim yaşadığım bir yer yok," dedi.

Ona, "Ben burada arkadaşım Uri'yle yaşıyorum," dedim. "Bizimle birlikte yaşamak ister misin?"

Sanki bir şey arıyormuş gibi çevresine bakındı. Omuzlarını silkti. "Olabilir."

“Daha önce büyük bir evde mi yaşıyordun?” dedim. Janina’yı düşünüyordum.

“Ev büyüktü,” dedi, “ama ben yalnızca iki odasında yaşıyordum.

“Çocuklarınla mı?”

Yüzüme baktı. “Kitaplarımla.”

Yüzünü inceledim. “Yahudi değilsin, öyle değil mi?” diye sordum.

Gözleri hareketlendi. Oturduğu yerde dikleşti. “Neden soruyorsun?”

“Sakalın yok.”

Ayağa kalktı. Yandaki ahıra baktı. “Çünkü ben Yahudi değilim. Birisi sormanı mı istedi senden?”

“Hayır.”

“Ben Yahudi değilim. Bana inanıyor musun?” diye tekrarladı.

“Evet,” dedim. “Ben de Yahudi değilim. Ben Çingene’yim. Yahudi olmadığım için seviniyorum.”

En yakın pencereye gitti ve dışarı baktı. “Seviniyorsun, öyle mi?”

“Öyle sanıyorum,” dedim. “Ama bazen tam olarak emin olamıyorum. Yahudiler vuruluyorlar, atlara ters bindiriliyorlar ve sakallarıyla kaldırımları süpürüyorlar. Ama benim sakalım yok. Ayrıca, sanırım, boyanmak hoşuma gidebilir.”

Bana bakıyordu, ama beni görmüyor gibiydi.

“Biraz domuz sosisi ister misin?” diye sordum. “Bizim domuz sosisimiz var.”

Bekledim. Sonunda başını evet anlamında salladı.

Domuz sosisi getirmek için gittim. Döndüğümde adam yoktu.

Uri’yle birlikte caddelerde yürürken mutlaka uymam gereken kurallar vardı. Nereye gittiğimi biliyormuş gibi yürümem gerekiyordu. Doğrudan ileri bakmalıydım. Gülmemeli, çığlık atmamak, dans etmemeli ya da dikkat çekecek herhangi bir şey yapmamalıydım.

“Görünmez ol,” diyordu Uri.

“Melek gibi mi?” diye soruyordum.

Beni dikkate almıyordu. Saklayacak hiçbir şeyim yokmuş gibi, sanki oraya aitmişim gibi görünmem gerektiğini söylüyordu. “Hepsinden önemlisi,” diyordu Uri, göğsümü parmağıyla dürterek, “suçlu gibi görünme.”

“Suçlu ne demek?” diye sordum.

“Yapmaman gereken bir şeyi yapmış olmak demek.”

“Bu kolay,” dedim. “Ben suçlu değilim.” Janina’nın doğum günü pastasını çaldığımı unutmuştum.

“İyi,” dedi. “O zaman öyle görünme.”

Bir ayna parçası buldum. Kendime baktım. Suçlu görünmeme alıştırması yaptım. Ahırda, ileri bakarak ve sanki saklayacak hiçbir şeyim yokmuş gibi görünmeye çalışarak ileri geri yürüdüm. Dışarı çıktığımızda, kentin merkezindeki kalabalıkların arasında, Uri’ye, “Bak!” dedim ve caddeyi tek başıma karşıdan karşıya geçtim. Başımı dik tutuyordum. Doğruca ileri bakıyordum. Herhangi bir insan kadar suçsuz görünerek ve sanki nereye gittiğimi kesinlikle biliyormuş gibi bir tavır takınarak yürüyordum. Bir otomobil bana çarptı.

Hafif bir darbeydi yalnızca. Otomobil acı bir fren sesiyle durdu ve çarpmanın etkisiyle ayaklarım yerden kesildi. Sürücü çığlıklar atıyor, insanlar bakıyordu. Sonrasında Uri’nin beni bir yandan paltomun yakasından tutup sürüklerken bir yandan da kıçıma tekmeler attığını ve insanların güldüklerini hatırlıyorum.

Uri gülmüyordu. Beni gözden uzak bir ara sokağa kadar sürükledi ve bir kömür çuvalı gibi yere bıraktı. Yüzüme tıslayarak, “Sana dikkati üzerinde toplama demedim mi ben, seni aptal, küçük hergele?”

Yüzüne baktım. Başımı evet anlamında salladım. Aptallığa geri dönüş.

Onu hiç bu kadar kızgın görmemiştim. Saçı her zamankinden daha kırmızı görünüyordu, ne var ki bu kez güldüğü için değildi. Alnıma bir yumruk indirdi. Kafamın arkası duvara çarptı. “Bir gün, hayatta kalmanı sağlamak için, seni öldürmek zorunda kalacağım.” Kollarını açarak aşağı yukarı salladı. “Kafana göre mi davranmak istiyorsun? Tek başına mı dolaşmak istiyorsun? Benim sözlerimi dinlemek istemiyor musun? Tamam, devam et!” Beni tekmeledi. “Haydi yürü!” Sert adımlarla çıkıp gitti. Caddeye çıktığında ben de yanındaydım.

O anda bir daha asla Uri’ye karşı gelmeyeceğimden kesinlikle emin olmuştum. Ama güzel atlar konusunda nasıl davranacağımı bilmiyordum.

13

Onu ilk kez Uri beni yetimler evine götürdüğünde görmüştüm. Evden bakıldığında görünen bir parktaydı. Gözlerime inanamadım: atlar bir halka halinde yürüyorlardı. Gerçek olduklarını düşündüm. Sonra gerçek olmadıklarını gördüm. Ağaçtan yapılmışlardı, boyalıydılar ve sürekli çalan bir müziğe uyarak dönüp duruyorlardı. Orada öylece kalakaldım, çok etkilenmiştim. Bunlar hayatımda gördüğüm en muhteşem hayvanlardı - kırmızı atlar, mavi atlar, her renkte atlar- üzerlerinde altın renkli, çiçekli örtüler vardı, başları dik duruyordu ve sanki müziğe uyarak sıçrıyorlarmış gibi bir ayakları havadaydı. Üzerlerinde oturan çocukları fark etmedim bile.

"Nedir bu?" diye sordum Uri'ye.

"Atlıkarınca," dedi.

Atlar sürekli dönüyorlardı. Bu güzelim atların her biri önümden geçerken o büyük kara gözleriyle sanki bana bakıyorlarmış gibi hissettim. Başlarını öyle dik ve öyle gururla tutuyorlardı ki, caddelerde yorgun bezgin dolaşan gerçek atların ne kadar zavallı olduklarını ilk kez fark ettim. Çocuklardan bazıları sanki dörtnala gidiyorlarmış gibi, hoplayıp zıplıyorlar ve bağırıyorlardı. Bazılarıysa düşünceli görünüyordu. Bir çocuk ağlıyordu. Büyükler kenarda durmuş izliyorlardı.

Birisi ağlayan çocuğu atın üstünden çekip aldı. Hemen o ata yöneldim. Uri kolumdan yakaladı. "Hayır."

"Neden?" dedim. Kurtulmaya çalıştım.

"Bu sana göre değil."

Şaka yapıyor diye düşündüm. "Her şey bana göredir!" dedim, gülerek. Buna inanıyordum.

Eliyle ensemden kavradı. Nefesim kesilinceye kadar sıktı. Yüzünü yüzüme yaklaştırdı, nefesi turşu kokuyordu. "Hayır."

Atlıkarıncaya sırtımızı döndük ve yetimler evine doğru yürüdük.

O günden sonra uykuya dalarken kafamda hep o sürekli çalan müziği duydum. Düşlerimde altın ışıltılı atlar dönüp duruyorlardı. Sabahları ise kulaklarımda yalnızca samanla uyanıyordum.

Ne zaman birlikte dışarı çıksak, Uri'yi atlıkarıncaya götürmeye çalışıyordum. Yaklaştığımızda, elini sürekli olarak yakamda hissediyordum.

Tek başıma çıktığımda onun sözünü dinlemediğimi bildiğinden emindim. Birçok günler doğrudan o güzel atların yanına gidiyordum. Ama her zaman hareket etmiyorlardı. Uri bir keresinde, “Elektrik,” demişti ve berber dükkânının bodrumunda krallar gibi yaşadığımız günlerde ampulün neden bazen yanıp bazen söndüğünü anlatarak açıklamıştı. “Elektrik gelir ve gider.”

Bu yüzden, atların hareket ettiğini görmek daha da eğlenceliydi. Karşı koyamıyordum. Oraya tek başıma gittiğim ilk gün atların birine binmeye kararlıydım. Yerde ayak boyu kar vardı, ama hiç üşümüyordum. Bütün ışıltılı eğerler doluydu. Orada durup atların dönüşlerini izledim. Sanırım gözlerim onlarınki kadar büyük, yüzümdeki gülümseme, oradaki çocukların tümünün gülmelerinin toplamı kadar genişti.

Ve sonra atlar yavaşladı ve durdu, müzik sustu ve kenarda bekleyen insanlar koşuşturup çocukları eyerlerin üzerinden aldılar. Hiç beklemedim. Hemen platforma atladım ve oradan da bir atın üzerine sıçrayıverdim. Bu bütün o güzel atların en güzeliydi; ta başından beri gözüme kestirmiştim onu. Tırnaklarımın altındaki kömür tozları kadar karaydı. Kulaklarının arkasında altın püsküller vardı, kuyruğu havaya kalkıktı ve üç ayağı yere basarken bir tanesi havada duruyordu. Başı yüksek ve dikti, ağzı açıktı, sanki dünyanın tüm atlarına sesleniyor gibiydi: Bakın bana! O birkaç dakika için dünyanın en coşkulu en mutlu insanıydım.

Sonra bir çocuk, “Onun bileti yok!” diye bağırdı ve bir adam gelip elini uzattı, “Biletini ver,” dedi ve ben de “Bilet nedir? “ diye sordum ve adam beni atın üzerinden çekip yüzüstü kara fırlattı.

Birkaç saniye geçmeden saçı atın püskülleri gibi altın renkli küçük bir kız gelip başımda dikildi ve “Pis Yahudi!” diye haykırmaya başladı.

Ayağa kalktım. Herkes, hatta kadınların omuzlarındaki tilkiler bile, bana bakıyordu. Ben de kıza bağırdım. “Ben Yahudi değilim!” Sonra hepsine bağırdım. “Ben Çingene’yim!”

“Püff!” Altın saçlı kız eliyle burnunu kapattı ve bana tekme atıp haykırarak kaçtı. Diğer çocuklar, bağlı köpekler gibi, kadınların ellerini tutuyorlardı. Başlarını bana doğru uzatıp, “Pis Çingene! Pis Çingene!” diye bağırdılar. Bütün küçük kızlar birer birer annelerinin ellerinden kurtulup ileri doğru atıldılar, beni tekmelediler ve tekrar, hızla, gülen annelerinin yanına döndüler. Bu arada oğlanlar beni kartopu bombardımanına tutuyorlardı.

Koştum.

Ama ertesi gün ve ondan sonraki gün geri geldim. Atlar dönerken uzakta durup izledim; binmek istiyordum ben de.

Bir kere, hemen yakındaki yetimhaneye kömür getirdiğimde, Doktor Korczak'a, "Yetimler atlıkarıncaya biniyorlar mı?" diye sordum. Bazen yetimleri dışarıda oynarken görüyordum, ama asla atlıkarıncaya yaklaşmıyorlardı.

Doktor Korczak'ın yüzüne bir hüzün yerleşti. "Hayır," dedi. "Belki bir gün…"

Yuvarlak yüzüne, o harika keçi sakalına baktım. "Neden?" dedim. "Yahudi oldukları için mi?"

Arkamda hiç susmayan tıngırtısıyla dönen atlıkarıncaya baktı. Sonra, hemen yakında oynayan yetimlere baktı. Kızlar ip atlıyorlardı. Onlara gülümsedi; bunun ancak babaların yüzüne yakışan bir gülümseme olduğunu düşündüm. "Onlar çocuk," dedi. Şaşırmış görünüyordu. Gözlerini yüzüme eğdi. "Çocuk." Yüzünde bir soru vardı, ama yanıt bulamadım bu soruya.

Bu elektrik denen şeyi anlamıyordum ben. Hiç haber vermeden gelip gidiyordu. Elektrik olmayınca ışıkların karanlık oluşuna, atlıkarıncanın hareket etmeyişine şaşırıyordum. İki ya da üç gündür boyalı atlar yerlerinden kıpırdamamıştı. Bırakın koşalım l diye haykırdıklarını duyduğumu geçiriyordum aklımdan.

Sonra bir gece ahırın karanlığında, müzik sesiyle uyandım. Geceleri sıklıkla bu müziği duyuyordum. Uri bu müziğin yalnızca benim kafamın içinde olduğunu söylüyordu bana, çünkü atlıkarınca iki kilometre uzaktaydı. Hem ayrıca atlıkarınca geceleri çalışmıyordu.

Ama bu kez farklıydı. Müzik kafamın içinde değildi. Bundan emindim. Pencereye gittim. Karın üzerine düşen dolunay tüm dünyayı aydınlatıyordu -elektrik kime gerekliydi ki? Ve dışarıda bir yerde müzik çalıyordu. Uri uyuyordu. Sessizce ahırdan dışarıya -Uri artık beni kendine bağlamıyordu- ve sıkıyönetime çıktım.

Atlıkarıncaya yaklaştıkça müzik sesi yükseldi. Yanılmamıştım! Koşmaya başladım. Kar hızımı kesiyordu. Ve işte oradaydı. Gündüz zorlukla seçebildiğim ışıklarla aydınlatılmıştı. Müzik hiç durmadan çalıyor, atlar dönüp duruyorlardı; ışıklar göz kamaştırıcıydı ve ortalıkta hiç kimse yoktu! Gizemli elektrik gece gelmiş ve atlıkarıncayı uyandırmış olmalıydı.

Altın püsküllü o güzel siyah atın üzerine çıktım ve birlikte dönmeye başladık. Birer birer bütün atlara bindim. Üstlerine düz ve ters oturdum. Oturarak ve ayakta bindim. Hiç durmadan gülüyordum ve kahkahalarımla müziğin karışımında atların kişnemelerini duyduğuma emindim, yeniden hareket etmiş oldukları için sevinç içindeydiler.

Sonra birden aklıma bir şey geldi. Gülmeyi kestim. Karanlıkta heyula gibi duran yetimler evine baktım. Atlıkarıncadan yere atladım. Sendeleyerek karın üzerine düştüm. Atlıkarıncada dönmekten başım dönmüştü. Yetimhaneye koştum. Kapıyı yumruklamaya başladım. “Doktor Korczak! Doktor Korczak!” diye seslendim. İçerde bir ışık yandı. Kilit tıkırdadı. Doktor Korczak kapıyı açtı. Gözlerinde korku vardı.

“Doktor Korczak!” dedim nefes nefese. “Atlıkarınca dönüyor! Bak! Orada hiç kimse yok! Çocukları getirin!” Bir adım geri çekildim. Elimle işaret ettim. “Haydi!”

Doktor ay ışığına çıkıp beni hızla içeri çekti. “Kapıyı çarparak kapattı ve sürgüledi. Omuzlarımdan tutup sarstı beni. “Seni budala, iyi kalpli çocuk,” diye bağırdı. Beni üst kata sürükleyip yatağa götürdü.

Yetimler evinde uykuya dalarken ay gidiyor, sabah oluyordu, gün geceden daha karanlıktı.

Uyandığımda, Uri aşağıda Doktora fısıltıyla bir şeyler söylüyordu. Nefesleri soğukta buharlaşarak birbirine karışıyordu.

Yetimler evinden ayrılırken, Uri’nin beni tokatlamasını, kafamı duvara vurmasını, bana aptal demesini bekledim. Hiçbir şey söylemedi. Karın içinde yürürken başımı kaldırıp yüzüne baktım. Keşke boynumu sıksa ve beni ağlatsa diye bekledim. Bana bakmadı bile. İşte o anda, orada, güzel atlara binme arzumu kaybettim.

Ama bakma arzumu değil.

14

Kış sürerken atlıkarıncanın çevresindeki ağaçlar birer birer ortadan kayboldular, geriye yalnızca bodur kütükleri kaldı. Ve sonra hiç düşünülmeyen bir şey oldu.

Bir gün atlıkarıncaya doğru yürürken alışılmamış bir şeyler olduğunu fark ettim. Atlıkarıncanın çevresinde büyük bir kalabalık toplanmıştı, ama müzik yoktu, hiçbir hareket yoktu. Kalabalığın arasından geçerken birisinin "Bunu bir Yahudi yaptı!" diye haykırdığını duydum. Bir Yahudi'nin yaptığı şeyin ne olabileceğini merak ettim. Sonra gördüm. Gözlerime inanamadım: Atlardan biri yoktu!

Geride yalnızca üç bacak kalmıştı. Atların gerçek olduğuna öyle inanmıştım ki, bir an için bacakların koparıldığı yerde kan ve kemik yerine parçalanmış sarı boyalı ağaç kıymıklarını görünce şaşırdım. Renk kalıntılarından bu atın siyah olduğunu anladım. Bu benim atımdı. Benim güzel siyah ve altın renkli atım.

İnsanlar, "Bulun bu Yahudi'yi diye bağırıyorlardı. Üzerinde at olmayan üç bacağa baktıkça öfkem kabarmaya başladı. "Bulun o pis Yahudi'yi!" diye sesler geliyordu arka arkaya, sanırım duyduğum bu seslerden biri de benim kendi sesimdi. Parkın kenarında iki Çizme durmuş konuşuyor ve sigara içiyorlardı.

Yahudi'yi buldular. Ya da bir Yahudi buldular demeliyim. Yahudiler değişmezdi. Biri neyse öteki de oydu. Buna birçok kez tanık olacaktım. Böylece, sabah bitmeden Boynuna bir ip bağlanmış bir Yahudi karın içinde sendeleyerek geldi. Üç ağaç kökünün arasındaki açıklığa getirildi. Birisi boynuna bir başka ip geçirdi. Bir başkası giysilerini çıkardı. O ana kadar havanın ne kadar soğuk olduğunu fark etmemiştim.

Adam büzüştü, sanki kendi içine çekilip küçülmüş ve geriye yalnızca yuvalarından uğramış bir çift göz kalmıştı. Kar, ayak bileklerine kadar yükseliyordu.

Birisi, "Yol açın! Yol açın!" diye homurdandı. İki Çizme kalın, siyah bir hortumu kalabalığın arasında sürükleyerek göz-adamdan on metre kadar uzakta durdular ve hortumu adama yönelttiler. Su fışkırdı. Hortum, Çizmelerin elinden kurtulup, dilimlenmiş bir solucan gibi kıvrılmaya başladı, insanlar çığlık çığlığa kaçıştılar. Çizmeler hortumun üstüne atlayıp

ucunu tuttular. Bu kez sıkı sıkıya sarıldıkları hortumu yeniden adama yönelttiler. Su üzerine çarptığında adam geriye uçtu. Boynuna bağlı ipler onu sarsarak durdurdu. Hortumlu adamlar biraz daha geri çekildiler.

Her şey yoluna koyulduktan sonra insanlar yeniden toplandılar. Bazıları sevinç içinde gülüyor ve alkışlıyordu. Bazıları ise yalnızca izliyorlardı. Bunun mümkün olabileceğini düşünmüyordum, ama adamın gözleri daha da büyüdü. İyice büzüşmek, tümüyle yok olmak istiyor gibiydi. Hiç ses çıkarmıyordu. Ben yürüyüp uzaklaşırken morarmaya başlamıştı.

Kar kalkıncaya ve kütüklerin arasında yeşil çimenler ortaya çıkıncaya kadar atlıkarıncaya gitmedim. O adamın kar gibi eriyip erimediğini merak ediyordum.

Platformdaki üç ayak çıkarılmıştı. O gün olanları anımsatan tek şey bir zamanlar güzel siyah atın bulunduğu yerdeki boşluktu. Bunun dışında her şey eskisi gibiydi: Müzik sürekli çalıyor, kadınlar gülüyorlar ve çocuklar atların üzerinde dönüp duruyorlardı...

15

SONBAHAR

İnsanlar gidiyorlardı. Bu kadar insanın bir arada yürüdüğünü hiç görmemiştim. Bir caddenin köşesinde durup onları izledik.

Bu insanlar Yahudi'ydiler. Kollarına taktıkları bantlardan biliyordum bunu. Her Yahudi mavi yıldızlı beyaz bir kol bandı takmak zorundaydı. Kimin Yahudi olduğunu anlamak için çok yardımcı oluyordu bu, çünkü artık Yahudilerin sakalları yoktu. O ana kadar yalnızca şurada burada birkaç Yahudi görmüştüm. Bu kadar çok olduklarını bilmiyordum.

Farklı yerlerden, farklı sokaklardan geliyorlar, ama hepsi aynı yöne doğru gidiyorlardı. Küçük çocuklar içleri tıka basa oyuncak, kap kacak ve kitap dolu küçük el arabalarını çekiyorlardı. Yetişkinlerin çektiği mobilya, giysi, resim ve halı dolu dört tekerlekli arabalar sağa sola yalpalayarak ilerliyorlardı. Belli ki evlerindeki tüm eşyalarını bu el arabalarına ve omuzlarında taşıdıkları çuvallara doldurmuşlardı. Büyük arabaları atlar, küçük arabaları da insanlar çekiyordu. Atların ve insanların görünüşleri birbirine benziyordu; yere bakarak bezgin yürüyorlardı; yüklerinin ağırlığıyla öne doğru eğilmişlerdi. Atların beyaz bantları yoktu, ama onların da Yahudi oldukları çok açık belliydi.

Bu, mavi-beyaz bir geçit töreniydi - ne kadar da farklıydı Çizmelerin geçit töreninden! Çok yavaş, çok sessizdi, bir bebek ağlaması bile duyulmuyordu. Binlerce Çizmenin gümbürtüsü yerine şimdi yırtık pırtık ayakkabıların sürümesi vardı; tankların homurtusu yerine el arabalarının tekerleklerinin çekirgeleri anımsatan cılız sesleri duyuluyordu.

Elimi gözüme siper ettim. "Nereye gidiyorlar?" diye sordum Uri'ye.

"Gettolara," diye yanıt verdi.

"Getto nedir?"

"Lanetlilerin yaşadığı yer."

İnsanlar çok sessizdiler ama arkalarında çok gürültü vardı. Islıklar, sevinç çığlıkları ve kırılan camların sesleri duyuluyordu. Bu insanlar evlerini terk ederken diğerleri bu evlere hücum ediyorlardı. Avlularda yumruklaşmalar oluyordu. İnsanlar merdivenlerden yuvarlanıyorlardı. Üst

katların pencereleri hızla açılıyor, evlerin yeni sahipleri aşağıda yürüyenlerin tepesinden, “Bu ev bizim artık!” diye bağırıyorlardı.

Ama benim, her neredelerse, bu getto denilen yerler daha çok ilgimi çekmişti. “Sıkıyönetim başlamadan dön.” Artık Uri’nin bana tek uyarısı buydu.

Yahudilerle birlikte yürüdüm. Bir süre her şey çok heyecanlı geldi bana. Çizmelerin o büyük geçit töreninden beri böyle bir yürüyüşte yer almayı istiyordum hep. Ve böylece kendi imgelemimin geçit töreninde, bezgin yürüyen Yahudilerin yanından ardı ardına geçerek, başım dik, kollarımı sallayarak, kaz adımlarıyla yürümeye başladım. Beni fark eden oldu mu bilmiyorum. Hiç kimse hiçbir şey söylemedi. Ama çok geçmeden hayal gücüm zayıfladı, yavaşladım ve diğerlerinin adımlarına ayak uydurarak yürümeye başladım.

Neden sonra, Uri yaşlarındaki bir çocuğun yanında yürüdüğümü fark ettim. İçinde kabak varmış gibi görünen bir çuvalı peşinden sürüklüyordu.

“Uri’yi tanıyor musun?” diye sordum.

Oğlan hiç aldırmadan ileri bakarak yürümeye devam etti.

Tekrar, daha yüksek sesle sordum. “Uri’yi tanıyor musun?”

Benim orada olduğumun farkında değilmiş gibiydi. Bu beni durdurmadı. Konuşmaya kararlıydım.

“Uri’nin saçı kızıl. O Yahudi değil.” Uri’yi ele vermemek için her zaman çok özen gösteriyordum. “Kol bandına dokunabilir miyim?” Tepki vermedi. Dokundum. “Ben Çingene’yim,” dedim. “Belki bir gün benim de kol bandım olur.”

Cebimden bir sosis çıkardım. (Bulabildiğim sürece yanımda sosis taşıyordum ve gün boyu yiyordum.) Ona uzattım. “Sosisimden bir parça ister misin?” İlk kez gözlerinin kıpırdadığını gördüm. Sonra, oğlanın öteki yanında yürüyen kadın, “Onun karnı aç değil. Lütfen git.” dedi.

Bunun hiç de hoş olmadığın düşündüm, ama kadının dediğini yaptım. Sırayla insanların yanına gidip sordum: “Gettoya mı gidiyorsun? Gettoda güzel bir evin olacak mı? Getto ne kadar uzakta?” Hiç kimse yanıt vermiyordu. Hepsine ayrı ayrı sosis teklif ettim, ama hiç kimse istemedi. Bazı kadınların omuzlarındaki tilkiler dışında hiç kimse beni görmüyordu, ya da ben böyle düşünüyordum. Tilkiler küçük siyah gözleriyle sürekli bana bakıyorlardı.

Bir ara benekli bir kısrak gördüm. “Greta!” diye bağırdım ve ona doğru koştum. Ama o yalnızca salyalarını başıma akıttı ve ben de onun Greta olamayacağını anladım.

Çocukların şarkı söylediğini duydum; tanıdık bir ses, “İhtiyar Adamın Kazları! Bir! İki! Üç!” diyordu.

Koştum. “Doktor Korczak!” Duramayıp ona çarptığımda sendeledi ve güldü. “Doktor Korczak, siz de gettoya mı gidiyorsunuz?”

“Evet,” dedi, “Hepimiz gidiyoruz.”

“Harika bir yer mi orası?” diye sordum.

Gülümsedi. “Biz harika yapacağız.”

Yetimlerle birlikte yürüdüm. Şarkı söylüyorlardı. Sözleri bilmiyordum, bu yüzden ben de yalnızca yüksek sesle bağırarak onlara katıldım. Onlarla birlikteyken ben de yetim olmak istiyordum. Şarkıların arasında el arabalarının tıkırtıları ve insanların ayak sesleri duyuluyordu. Bir ara yüksekteki bir pencereden bir ses geldi: “Yetim pastası![1]” Sonra Janina’yı gördüm. Ailesiyle birlikte ağır ağır yürüyordu. Omzundaki çuval neredeyse yere düşecek gibiydi. Yanına koştum. “Janina!”

Yüzüme baktı. Gülümsedi. “Misha!”

Çok sevinçliydim: “Gettoya mı gidiyorsun? Neredeydin? Evinizde başka birisi var. Ondan hoşlanmadım. Kafama bira döktü. Ben de ayağına vurdum.” Güldü. Tekrar söyledim. “Ayağına vurdum!” Daha yüksek sesle güldü.

“Janina,” dedim, “Doktor Korczak dışında hiç kimse beni görmüyor.”

Bir ses geldi. “Seni görüyorlar.” Arkamızda yürüyen bir adam söylemişti bunu. Ardından çektiği tıka basa yüklü araba kayışlarla omuzlarına bağlıydı. Yemek masasının çevresinde gördüğüm yüzlerden biriydi.

Janina, “Bu benim babam,” dedi.

Janina’nın babasına dönüp, “Bana bakmıyorlar,” dedim. Arkasındaki araba gıcırdıyor, çatırdıyordu.

“Senden korkuyorlar,” dedi.

Güldüm. “Hiç kimse benden korkmaz.”

Janina yüzüme pis pis baktı. “Babama gülme,” dedi. “Eğer senden korktuklarını söylüyorsa, korkuyorlardır.” Başımı kaldırıp Janina’nın

babasına baktım. Diğerleri gibi o da dosdoğru ileri bakıyordu. Gözleri, Janina'nınkiler gibi iri ve kestane rengiydi.

"Benden neden korkuyorlar?" diye sordum.

Babası yanıt vermeden Janina atıldı. "Çünkü sen Yahudi değilsin, ne sanıyorsun ki?"

Böyle bir şeyi düşünemiyordum: İnsanlar beden korkuyor. Sosisimi çıkardım. "Biraz ister misin?"

"Hayır!" diye bir kadın sesi duyuldu, ama artık çok geçti. Janina sosisi kapmış ve büyük bir parça ısırmıştı. Babasına uzattı. Babası bir süre sosise baktı ve sonra bir parça ısırdı. Yanındaki kadına uzattı, ama kadın başını iki yana salladı. Bir başka el uzanıp sosisi kaptı. Bu elin sahibi sosisi bitirdi.

"Bu benim amcam Shepsel," dedi Janina. "Bizimle yaşıyor."

Janina'nın çuvalına uzandım. "Ben taşımak istiyorum."

Çuvalı bana verdi ve hiç beklemeden sekerek uzaklaştı. Çuvalı omzuma attım. Beni geriye doğru çekti. "Ne var bunun içinde?" diye seslendim.

Janina seke seke geri geldi. "Sevdiğim her şeyi, kaykayım dışında. Annem, kaykayımı getirmeme izin vermedi. " Dönüp babasının yanında yürüyen kadına baktı.

'Janina'nın kolundaki bandı gösterdim. "Bunu seviyor musun?" diye sordum.

Janina'nın annesi, "Tobiasz dedi.

"Önemli değil," dedi babası. "Bu, o çocuk."

"Biliyorum. Hırsız."

"Önemli değil."

Sonra birden ön taraftan bir gürültü geldi. El arabasının tekerleklerinin takırtısı çoğaldı. Janina'nın babası, "Gelin... gelin..." diye bağırdı ve neredeyse yere değecek kadar eğilip kayışlara asıldı. Yürüyüş hızlanmıştı. Yere düşen kaplar hasta yemek arabalarının çanları gibi sesler çıkarıyordu. İnsanlar bağırıyorlardı. İnsanlar koşuyorlardı.

1

(İng. orijinali 'orphan pie' ve 'orfın pay' diye okunur) Çikolatalı, vişneli bir pasta. Birebir çevrildiğinde 'yetim pastası' anlamına geliyor. Yetimlere yönelik bir aşağılamayı vurgulamak için kullanılmış. Ç. N.

16

“Bir dolap mı?” dedi Uri.

“Bir dolap,” dedim. Ahırdaki bölmemizi ikiye ayıracak biçimde ayağımla toprağa bir çizgi çizdim. “Bu büyüklükte. Shepsel Amca böyle söyledi. “Bir dolapta yaşayacağız,’ dedi.”

Uri’ye o günü anlatıyordum. Janina ve ailesiyle nasıl karşılaştığımı, herkesin gettoya nasıl koştuğunu ve bu yüzden gettonun ne kadar güzel bir yer olduğunu anladığımı söyledim. Yüksek binalarla çevrili toprak bir avluya nasıl gittiğimizi, Janina’nın babasının Shepsel Amca’ya nasıl “Çabuk! Çabuk!” diye bağırdığını ve evlerden birine dalışını ve merdivenlerden çıkışını ve Janina’yla benim onun ardından koşuşumuzu ve Shepsel Amcanın dördüncü kattaki kapılardan birinin önüne oturuşunu ve Janina’yla benim de onun yanına çöküşümüzü ve Janina’nın annesiyle babasının merdivenleri tökezleyerek tırmanıp dördüncü kata çıkıncaya kadar bekleyişimizi anlattım. Sonra tekrar aşağıya inip el arabalarını boşalttık ve eşyaları yukarıya taşıdık. Bazı şeyleri iki ya da üç kişinin taşıması gerekiyordu, ama kapının önünde her zaman biri beklemek zorundaydı ve burası “bir tımarhane” gibiydi -Janina’nın annesi söylemişti bunu, “tımarhane” - çünkü bir sürü insan aynı şeyi yapıyordu, yalnızca tek merdiven vardı ve her kapının önünde birisi bekliyordu.

Her şey yukarıya taşındıktan sonra, Janina’nın babası ve Shepsel Amca el arabasını çekiçlerle ve tekmelerle kırıp parçaladılar ve bu gri renkli eğri büğrü tahta parçalarını ve hatta tekerlekleri bile yukarıya taşıdılar. Sonunda her şey içeri taşındığında Janina’nın babası kapıyı kapattı, Shepsel Amca işte o zaman söyledi bunu: “Bir dolapta yaşayacağız.”

Uri’ye, ben oradan ayrılırken olanları da anlattım. Janina benimle birlikte avluya kadar gelmek istedi, ama annesi hayır dedi. Bu yüzden o da hemen kapının önündeki sahanlığa kadar geldi ve sonra, “Bekle,” diyerek içeri geri döndü. Dışarı çıktığında sırıtıyordu. “Gözlerini kapat ve elini uzat.” Söylediğini yaptım. Avucumda bir şey hissettim. “Aç.”

Bu bir şekerdi, içi fındıklı kremalı bir şeker. Ama yarımdı; ortasındaki fındığın bile yarısı yoktu.

“Isırıncaya kadar ne olduğunu bilmiyordum,” dedi Janina. “Sonra senin için sakladım.”

Şekeri yedim. Uzun zamandır yememiştim. Bir daha hiçbir zaman yiyemeyeceğimi düşünmüştüm hep. Janina sırıtmaya devam ediyordu. Koşarak merdivenlerden indim.

Tekrar gettoya gittiğimde yol üzerinde bir duvarla karşılaştım. Adamlar, bu duvarı tuğlalarla örüyorlardı. Benim boyumun üç katı yüksekliğindeydi. Henüz tamamlanmamış bir bölüme gelinceye kadar duvar boyunca yürüdüm. Burada yalnızca birkaç sıra tuğla dizilmişti. Üzerinden atladım. Birisi bağırdı. Koştum.

Koşmak kolay değildi çünkü büyük bir çuval taşıyordum. Bu kez çuval yiyecekle doluydu. “Hasat” zamanıydı ve hızlı el ve ayaklar sayesinde çok iyi ürün kaldırmıştım.

Evi buldum. Niska caddesindeydi. Merdivenleri çıkıp kapının önüne geldim. Tıkırdattım. Boğuk bir ses, “Kim o?” dedi.

“Misha Pilsudski.”

Bir çığlık duydum, ardından kilidin takırtıları geldi. Kapı açıldı. Janina kollarını havaya doğru savurdu. “Misha!”

Janina’nın annesi odanın bir köşesindeki bir şiltenin üzerinde yatıyordu. Tek gözünü açtı ve “Yine mi sen?” diye homurdandı.

Janina, çuvalı göstererek, “Bu nedir?” diye sordu.

Shepsel Amca kapıyı hızla kapattı ve kilitledi.

“Yiyecek,” dedim. Odanın ortasında kare bir masa vardı. Çuvalı masanın üzerine boşalttım.

Janina ellerini çırptı. “Yiyecek!”

Şalgamlar ve elmalar masanın üzerinde yuvarlanıp yere düştüler. Havuç ve kereviz demetleri, ekmekler ve reçel kavanozları, şeker pekmezi ve şeker dolu torbalar ve sosis kangalları vardı. Herkes masanın çevresinde toplandı. Janina’nın annesi bile yattığı şilteden kalktı.

Janina’nın babası, “Nerden buldun bunları?” diye sordu.

“Bir sürü yerden,” dedim.

Shepsel Amca bir havuç alıp ikiye böldü. “Pis kokulu, ayağına çabuk hırsız.”

Janina’nın annesi beyaz, tozlu bir torbayı açtı. Parmağını batırıp bu beyaz tozu tattı. “Kabartma tozu. Pişirmek için fırın gerekli. Burada fırın görüyor musunuz? Şilteye geri döndü. Yüzünü duvara dönüp yattı.

“Fırınları anımsıyorum. Benim de bir tane” -öksürdü- “vardı bir zamanlar. Bir zamanlar ben de insandım.”

Shepsel Amca üzgün gözlerle ona baktı. “Bir zamanlar.”

“Dışarıda bir duvar var,” dedim. “Niye var o duvar?”

Shepsel Amca, “Ayak takımını içeri sokmamak için,” dedi, sesi alaycıydı.

“İçeri nasıl girdin?” diye sordu Janina bana.

Ona duvarda alçak bir yer bulduğumu ve kolayca üzerinden atladığımı söyledim.

“Ben her yere girebilirim,” diye ekledim. Övünmüyordum. Bir gerçeği dile getiriyordum. Ufak tefek oluşumu, çabukluğumu sevmeye başlamıştım. Bazen kendimi, göze görünmeden her yere süzülüveren bir böcek ya da minik bir kemirgen gibi hissediyordum.

Kapı çalındı. Shepsel Amca parmağını hızla dudaklarına götürdü. “Susun,” diye fısıldadı. “Burada yokuz.” Sonra eğildi ve Janina’nın babası, “Kim var orada?” diye seslendi.

Kapıdan, “Hiram Lefkowitz,” Diye yanıt geldi.

Janina’nın babası kilidi açtı. “Tamam, içeri gel.”

Shepsel Amca masadaki yiyeceklerin üzerine bir palto atarken, Hiram Lefkowitz içeri girdi. Şapkasını çıkardı ve bir kâğıt uzattı. “Doktor Milgrom Janina’nın babası kâğıdı aldı. “Ben doktor değilim.” Yerde duran bel yüksekliğindeki kutuya benzeyen şeyin yanına gitti ve hızla çekti. Kutu iki yana kanat gibi açıldı. Bu bir sürü küçük çekmecesi olan bir sandıktı. Her iki yanındaki raflarda kiminin içinde tozlar, kiminin içinde çeşitli renklerde sıvılar bulunan kavanozlar sıralanmıştı. Bana berber dükkânını anımsattı. Tüm kent boyunca süren o sarsıntılı yolculuk sırasında bu şişelerin nasıl olup da sağlam kalabildiklerini merak ettim.

Janina’nın babası çekmeceden bir şey aldı, küçük bir zarfa koydu ve adama verdi. Adam cebinden bir elma çıkardı. Ağlamak üzereymiş gibiydi. “Keşke”

“Git,” dedi Janina’nın babası ve adamı kapıya doğru götürdü. “Gerek yok. Git.”

Adam dönüp Bay Milgrom’a dokundu. “Şalom.”

“Şalom.”

Shepsel Amca kapıyı kapatıp kilitledi. Parmağını Janina’nın babasının yüzüne doğru salladı. “Yarın herkes öğrenir. Hepsi üzerimize hücum eder.”

Bay Milgrom Kanatları kapattı ve çekmeceli sandık yeniden sıradan bir kutu haline geldi. “Ne yapmamı bekliyorsunuz ki? Hepsini kendimize saklamamı mı? Bana reçete verdi. Ben de işimi yaptım.”

“Bir haftaya kadar hiçbir şey kalmayacak. Sıfırı tüketeceksin.”

“Buradan ancak mezara, gideriz.” Odadaki tek pencereden dışarıyı gösterdi. “O duvarı yalnızca bir hafta için mi yaptıklarını sanıyorsunuz?” Bağırıyordu.

Janina’nın annesi şiltenin üzerinde inliyordu.

Janina ve ben daha sonra bizim köşemiz olacak olan köşedeydik. Janina bana, “Benim babam eczacıdır,” dedi “Eczacı nedir?” diye sordum.

“Eczacı ilaç yapar.”

“İlaç nedir?”

Yüzüme tuhaf tuhaf baktı. “İlaç, hasta oldukları zaman insanları iyileştirir. Haplar ve Hint yağı gibidir.” Yüzünü buruşturdu. “Öğğ.”

“Baban Tobiasz Milgrom, “dedim.

Yüzü ışıldadı. “Evet.”

“Sen Janina Milgrom’sun.”

“Evet!”

“Ben Misha Plisudski’yim.”

Ellerini çırptı. “Evet!”

Shepsel Amca bize baktı. Janina ona dilini çıkardı. Ben de kıkır kıkır güldüm. Şimdi artık yalnızca kendi soyadımı değil, başkalarının soyadlarını da biliyordum. Sanki gıdıklanmış gibi gülüyordum.

17

Birdenbire herkes ahırda benimle ve Uri'yle birlikte yaşamaya başladı. Üzgün yüzlü Enos, palyaço Küba, duman üfleyen Ferdi, tek kollu Olek, ayakkabısız Büyük Henryk, suskun Jon. Ve hiç kimsenin tanımadığı diğer bir sürü çocuk.

Enos, “Hepimiz morarmış boklar gibi göz önündeyiz,” dedi. Diğer bütün Yahudiler gettolara gittiklerinden beri sokakta çocukların arasına karışacağı kalabalıklar kalmadığını söyledi. “Ve her taraf ispiyoncularla dolu...”

“İspiyoncu nedir?” dedim.

“Çizmelere Yahudilerin saklandıkları yeri söyleyen insanlar.”

“Yahudi olmadığım için çok seviniyorum, “ dedim.

Enos pis pis güldü. “Sen hiç üzülme, gettolar aynı zamanda sizin için de. Çingeneleri de aldıklarını duydum. Ve bir de sakatları. Ve delileri. Eğer güvende olmak istiyorsan hamamböceği ol.”

Etrafta bir ispiyoncu olmalıydı, çünkü bir sabah biz saman yığınının içinde uyurken, kapı hızla itilerek açıldı ve bağırtılar duyuldu. Hamamböcekleri gibi kaçıştık, ama Çizmeler her yerdeydiler.. Çocuklardan biri saman yığınının üzerinden atladı. Havadayken vuruldu ve bir bez bebek gibi yere düştü.

Bizi gettoya götürdüler. Tuğla duvarı bitirdikleri için -üstüne cam kırıkları ve dikenli teller koyulmuştu- Janina'yı ziyaret edemiyordum. Bu, bana kişisel saldırı ve karşı koyma gibi geliyordu. Daha önce olmak istediğim hiç bir yere girmem engellenmemişti ve çok geçmeden duvarın öteki yanına geçmenin bir yolunu bulacağımdan hiç kuşkum yoktu. Hoş yine de, Çizmeler eşliğinde duvarın öteki tarafına geçmekten memnun olmayacak kadar gururlu değildim.

Yürüyüş boyunca başka bir şey kafamı daha da çok meşgul etti: Uri. O bizimle birlikte değildi. Çizmeler ahırda bizi uyandırdıklarında Uri orada yoktu. Bu, şaşırtıcı bir şey değildi. Son haftalarda Uri sık sık gidiyordu, bazen günlerce geri dönmüyordu. Kırmızı saçı ve ben-buraya-aitim maskesiyle Uri asla bir Yahudi gibi görülmeyeceğine inanıyordu. Caddelerde korkusuzca dolaşıyordu. Ayrıca Çizmelerden çok daha akıllı olduğuna da inanıyordu.

Uri’nin ortadan kaybolacağını hep anlıyordum: Yumruğunu çenemin altına koyar ve dişlerini sıkarak, “Sakın duymayayım...” Çocukların bazılarını, eğer aptalca ya da salakça bir şey yaparsam diye beni gözlemek üzere ispiyoncu olarak görevlendirdiğini söylemeye çakşırdı. Onun bu uyarısını, bir uyarıyı ne kadar dikkate alabiliyorsam o kadar dikkate aldığımı öğrendiğinde sevineceğini düşünüyordum. Bir nedenle, Uri yanımda olduğu zaman, yanımda olmadığı zamanlardan çok daha özgür bir biçimde aptalca ve salakça davranabileceğimi hissediyordum.

Uri için kaygılanmak hiç aklıma gelmiyordu. Onun her şeyi bildiğine ve her şeyi halledebileceğine inanıyordum. Ama bu Çizmelerin tüfek namlularının ucunda yürürken Uri’yi gerçekten merak ediyordum. Neredeydi? Ne yapıyordu? Döndüğünde ahırı boş bulunca ne düşünecekti? Bizi bulur mu diye merak etmiyordum; bulacağını biliyordum.

Çizmeler, bizi kaldırımdan değil de caddenin ortasından yürütüyordu. Atlı arabalar ve otomobiller bize yol açıyordu. İnsanlar bize bakıyorlardı. Geçit töreni yapıyoruz? diye düşündüm. Ama bu geçit törenini izleyenler sessiz değildiler.

“Haydi, size güle güle küçük sümüklüler!”

“Haydi, duvarın arkasına!”

“İğrenç Yahudiler!”

Onlara Yahudi olmadığımı söylemek için de hiç uğraşmadım.

Bir caddede tramvay raylarının tam üzerinden yürüyorduk, tramvayın biri dosdoğru üzerimize geliyordu. Duraksadık. Çizmeler bağırdı. Devam ettik. Durmadık. Tramvay durdu. Sonra, bir şakırtı ve bir çınlamayla geriye doğru gitmeye başladı ve böylece tramvay önümüzde geri geri giderken biz de arkasından uygun adım yürüdük.

Çok geçmeden bir köşeyi dönüp bir başka caddeye çıktık ve işte duvar karşımızdaydı. Sağa ve sola doğru her iki yönde sonsuz uzanıyordu. Duvar kırmızıydı, gökyüzü masmavi; dikenli tellerin üzerindeki yumrular kadınların küpeleri gibi parıldıyorlardı. Sarı renkli bir kuş kıvrılmış bir telin üzerine kondu, çok kısa bir an orada kaldı ve sonra uçup gitti.

Duvardaki bir kapının önüne geldik. Nöbetçi kapıyı açtı. Uygun adım içeri yürüdük. Çizmeler arkada kaldılar. İçlerinden biri iyice eğilerek bizi selamladı. Bizimle dalga geçtiğini anlamadım. Ben de eğilip selam verdim. Kıçıma bir tekme atıp beni yüzükoyun yere yapıştırdı. Kapı güm diye kapandı.

Doğruca Milgromların apartmanına gittim. Janina kapıyı açınca, “Ben de artık gettoda yaşıyorum,” dedim.

Shepsel Amca, “Bir bu eksikti,” dedi, “bir komşu daha.”

Janina’nın annesiyle babasını göremedim. “Annen-baban neredeler?”

Janina, babasının bir iş için gettodan ve kentten alınıp götürüldüğünü söyledi. Annesi de Varşova’daki bir fabrikada Çizmeler için üniforma dikiyordu. Yalnızca çalışma izni olan kişilerin duvardaki kapılardan geçmelerine izin veriliyordu.

“Haydi, dışarı çıkalım!” dedim.

Şimşek gibi fırlayıp apartmandan çıktık ve Shepsel Amca, “Kol bantlarınızı takın,” diye bağırırken koşarak merdivenlerden indik.

Dışarısı soğuk ve güneşliydi. İpleri kopmuş kuklalar gibi avluda koşuşturuyorduk. Pencereden Shepsel Amca’nın sesi geldi. “Kol bantlarınız!”

Koşarak caddeye çıktık. “Neden kol bandını takmıyorsun?” diye sordum Janina’ya.

“Sen neden takmıyorsun?” dedi.

“Ben Yahudi değilim.”

“Eh, ben de küçük bir kızım. Küçük bir kıza kim aldırır ki?” Kendi çevresinde döndü. “Üstelik artık gettoda yaşıyoruz. Güvendeyiz.”

Caddeden aşağıya doğru koştuk.

Bana göre duvarın bu yanı da tıpkı öteki yanına benziyordu: gürültülü insan kalabalıkları vardı. Zengin hanımların omuzlarına atılmış tilki kürkleri bile sanki her an konuşabilirlermiş gibi görünüyorlardı.

Nereye gitsek bir şeyler satan insanlarla karşılaşıyorduk:

“Ayna! Kırılmamış ayna!”

“Güzel resimler! Üç tanesi bir tane fiyatına!”

“Oyuncaklar! Oyuncaklar!”

“Saç fırçası! Çok ucuz!”

Tek kollu bir çocuk gördüm. “Olek!” diye bağırdım. Yanına koştuk. Olek, elini siper ederek gözlerini kısıp bize baktı. “Olek’in tek kolu var,” dedim Janina’ya.

Janina beni dürttü. “Bunu ben de görüyorum,” dedi. Olek’e döndü. “Koluna ne oldu?”

Olek sağ omzuna baktı. Bir an, kolunun orada olmayışına sanki şaşırmış gibi göründü.

Kaşlarını çattı. Sonunda, “Tren,” dedi.

Janina elini uzatıp ona dokundu. “Üzülme,” dedi. “Bu kolun çok iyi.”

“Bu Janina Milgrom,” dedim gururla. “Benim kız kardeşim.”

Bu sözler kendiliğinden çıkmıştı ağzımdan.

Olek, Janina’ya baktı, ama gülümsemedi. Bir süre bakıştık, sonra herkes kendi yoluna gitti.

Daha sonra soluk renkli, suskun Jon’a rastladık. Kaldırımda oturuyordu, Sırtını bombalanmış bir binanın yıkık duvarına yaslamıştı. “Merhaba, Jon,” dedim.

Beni duymamış gibiydi. Gözleri kapalıydı.

“Uyuyor,” diye fısıldadı Janina.

Tam o anda, Jon’un gözlerinden biri kırpışarak açıldı. “Bu, Janina Milgrom,” dedim.

Janina elini uzattı. “Merhaba.”

Göz kapandı.

Janina’nın kulağına fısıldadım. “O konuşmaz.”

Janina beni çekip uzaklaştırdı. “Bırakalım uyusun,” dedi.

Sanki Jon çok uzaktaymış gibi sesimi yükselttim. “Janina benim kız kardeşimdir.”

Yürüyerek uzaklaşırken, “Jon'un rengi soluk. O hasta,” dedim.

“Neden onlara kız kardeşin olduğumu söylüyorsun? Ben senin kız kardeşin değilim,” dedi.

Omuz silktim. Nedenini bilmiyordum.

Niska Caddesine geri dönmeden önce bir takım bağırışlar ve çığlıklar duyduk. Bir grup çocuk yerde birbirine geçmiş kıvranıp duruyordu. Birdenbire, içlerinden biri, bir oğlan, grubun içinden fırlayıp bize doğru koşmaya başladı. Yaklaştıkça elinde, sımsıkı,, bir patates tuttuğunu gördüm. Öteki çocuklardan bazıları arkasından koşmaya başladı.

Geri kalan çocuklar da sokağın ucunda kayboldular.

Janina bana baktı. “Ne oldu?”

“Şanssız yetimler,” dedim. Ona bunların Enos’un sözleri olduğunu söyledim -Doktor Korczak’ın evinde yaşamayan yetimler ya da sokaklarda aç, hasta ve dilenerek yaşayan diğer bütün yetimlere Enos böyle söylüyordu.

“Şansız yetimler olmadığımız için sevin,” dedim.

“Soluk yüzlü Jon şanssız bir yetim mi?”

“Yo, hayır,” dedim. “O şanslı bir yetim. O bizimle birlikte.”

18

KIŞ

Duvarın arka tarafındaki ilk sabahımızda Uri bizi bulmuştu. Ama şimdi onu artık daha da az görüyorduk.

“Duvarın öteki tarafına mı gidiyorsun?” diye sordum Uri’ye. “Çalışma iznin var mı?”

“Soru sorma,” dedi.

Soğuk bir günde Uri ve ben caddeye çıktık. Üst üste iki palto giyiyordum, ama ayaklarımı bir türlü ısıtamıyordum. Caddede bir sürü insan vardı. Bir çocuk gördüm. En azından boyuna posuna bakarak ben böyle düşündüm. Kaldırımda yatıyordu. Bunca gürültünün ve insanın arasında nasıl uyuyabildiğim merak ettim.

Çok tuhaftı bu. Çocuk, genellikle insanları uyurken gördüğüm bir kapı eşiğinde değildi. Kaldırımın kenarında da değildi. Tam ortasındaydı. İnsanlar, bir göz şekli oluşturarak yanından gelip geçiyorlardı. Tuhaf olan bir başka şey de hiç kimse onu fark etmiyormuş gibi göründüğü halde, takılıp tökezleyen olmayışıydı.

Ama en tuhafı gazeteydi. Üzerini battaniye gibi örtmüştü.

“Uri,” dedim, “Bu çocuk aptal. Gazete onu gerçek bir battaniye gibi sıcak tutamaz ki.”

Uri, “Onu hiçbir şey sıcak tutamaz,” diye karşılık verdi. “O ölmüş.”

Durup ölü çocuğa baktık, yürüyüp geçmeyen yalnızca bizdik.

“Niye öldü peki?” diye sordum. “Çizmeler mi vurdu onu?”

Uri omuzlarını silkti. “Belki. Ya da açlık... Belki de soğuk. Ya da tifüs... Birini seç.”

“Tifüs nedir?”

“Bir hastalık. Çok yaygın.”

“Şanssız yetim.”

“Evet.”

Kolumdan çekip uzaklaştırdı beni.

O andan sonra, her gün gazetelerin altında ölü insanlar gördüm. Çocukları tanımak kolaydı, onları yalnızca tek gazete örtebiliyordu.

Bir gün Uri'ye, “Neden üzerlerini gazeteyle örtüyorlar?” diye sordum.

“Hiç kimse görmesin diye.”

“Ama ben görebiliyorum,” dedim.

Uri yanıt vermedi.

Sonra bir gün bir tanesinin üzerinin açıldığını gördüm. Bir adam yaptı bunu. Birinin önünde durdu. Ayağını şişkin duran gazetenin üzerine koydu ve ayakkabısını bağladı.

Aynı ceset aynı yerde arka arkaya iki gün kalmıyordu, ama her zaman yeni yerlerde yeni cesetler oluyordu. Bazen ayaklar gazetenin dışına taşıyordu. İlk günlerde ayaklarda mutlaka ayakkabı oluyordu. Sonra artık ayakkabısız olmaya başladılar. Ardından çoraplar da gitti.

Geceleri gazeteleri cesetlerin üzerine kimin koyduğunu ve onları kimin alıp götürdüğünü merak ediyordum.

Melekler, diye düşündüm.

19

Diğer çocuklarla birlikte yıkık duvarların içinde uyuyorduk. Battaniyemiz yoktu ama yuvarlak bir örgü halımız vardı. Hep birlikte bu halının altında uyuyorduk. Ama asıl battaniyemiz o değildi. Asıl battaniyemiz kendimizdik. Birbirimize sarılıp, burunlarımızı birbirimizin ensesine bastırarak uyuyorduk. Enos buna bit alışverişi diyordu. Eğer birisi osurursa halının altından tekmelenip atılıyordu. Uri bizimle olduğu zamanlarda onun yanında uyuyordum. Birçok gece bizimle birlikte olmuyordu. Nerede olduğunu merak ediyordum, ama soru sorma demişti, ben de sormuyordum.

Dertop olmuş bir grup kedi yavrusu gibiydik. Karanlıktaki seslerdik. Sıklıkla annelerden konuşuyorduk. Kendi annemi anımsamıyordum, ama bir annenin ne olduğunu çok iyi biliyordum. Ferdi bilmiyordu. Her zaman, “Ben anne-babalara inanmıyorum,” diyordu.

Bir gece halının altında, Enos, “Nerden geldiğini sanıyorsun?” dedi. “Bir filden mi?”

“Çocukların ellerini tutan tüm o kadınların kim olduklarını sanıyorsun?” dedi Olek.

“Şarlatanlar,” dedi Ferdi, yanıtları asla uzun olmazdı. Ağzından sözcükten çok duman çıkıyordu.

Küba, “Herkesin annesi vardır,” dedi. “Herkesin.”

“Yetimler,” dedi Ferdi. Her konuştuğunda nefesinden sigara kokusu geliyordu.

Enos, “Yetimlerin de anneleri vardır, salak,” dedi. “Ama onlar ölmüştür, hepsi bu.”

“Gerçek anneler ölmez,” dedi Ferdi.

Buna hiç kimse yanıt veremedi. Bu yüzden portakallardan konuşmaya başladık. Anneler gibi, portakallar da ortak konumuzdu. Enos birçok kez portakal yediğini söyledi, ama Ferdi portakalların sahte oldukların söyledi.

Enos’a, “Portakalın tadı nasıldır?” diye sordum.

Gözlerini kapattı. “Hiçbir şeyin tadına benzemez.”

“Neye benzer?”

“Batmak üzere olan küçük bir güneş gibidir.

“Portakal diye bir şey yoktur,” dedi Ferdi.

Sabahın aydınlığında çoğumuz annelere ve portakallara yeniden inanmaya başlayacaktık, ama şimdilik halının altında, zifiri karanlıkta, kentin, duvarın öteki tarafından gelen uzak seslerini dinlerken Ferdi hepimizin içine bir kuşku düşürmüştü.

Her sabah moloz yığınının içinden tırmanarak caddeye çıkıyorduk. Bazen bir arada kalıyorduk, ama çoğunlukla herkes kendi yoluna gidiyordu. Grup halindeyken getto polisi, yani Kapolar için daha belirgin bir hedef oluyorduk. Kol bantlarımız, kimlik kâğıtlarımız, kaydımız, hiçbir şeyimiz yoktu.

Bir gece halının altında yatarken, “Biz yokuz,” dedi Ferdi.

Ardından, Enos’un sesi geldi: “Sen bunu bir de benim mideme anlat.”

Enos yalnız değildi. Hepimiz açtık. Bu yeni bir şeydi. O âna kadar yememiz gereken her şeyi bulabiliyorduk. Tüm Varşova bizim yiyecek dükkânımızdı. Başlangıçta gettoda bile eline ayağına çabuk olanlar için yiyecek vardı. Ama şimdi, kış aylarından sonra, ellerimiz ve midemiz sürekli boş kalıyordu.

Kadınlar ellerinde ekmek torbalarıyla caddede yürümüyorlardı artık. Fırıncılar ekmek yapmıyorlardı; çünkü un yoktu. Şurada burada dükkânlar vardı, ama rafların çoğu boştu. Eğer bir rafın üzerinde bir parça yiyecek varsa önünde elinde sopayla dikilen biri de oluyordu.

Uri bazen elinde yiyeceklerle geliyordu. Bir kavanoz pekmez, bir şalgam... Çiklet getirdiğinde şekeri bitinceye kadar çiğniyor, sonra yutuyorduk.

Uri, “Bizi aç bırakıyorlar,” diyordu.

“Neden?” diye sordum.

“Bizden kurtulmak için. Bizi öldürmek için,” dedi Enos.

“Ne diye bizi vurup öldürmüyorlar?” dedim.

Enos at gibi kişnedi. “Kurşuna para harcamamak için.”

Başlangıçta gettoda atlar vardı, ama sonra yavaş yavaş ortadan kaybolmaya başladılar. Bazen bir kısmı Gesia caddesinde yeniden ortaya çıkıyorlardı. Gesia caddesi sokak pazarı haline gelmişti. Satacak bir yiyeceği olanların bu caddeye gitmeleri gerektiğini herkes biliyordu. İnsanlar kaldırımda karın içinde dikiliyorlardı. Burada ters çevrilmiş bir kasanın ya da bir okul sırasının üzerinde bir at budu, bir köpek ya da kedi kaburgası, bir kutu tuz, meyan kökü sapları, bir soğan, bir ya da iki patates oluyordu.

Satıcılar soğuğa karşı kollarını kavuşturup bağırıyorlardı:
“Yağ burada! Şahane kaz yağı! Yirmi Zloty!”[1]
“Kemikler! Kemikler! Kemiği kır! Bir sürü ilik!”
“Güvercinler!”
“Sincaplar!”
“Köpekler! Köpekler! En uygun fiyata!”
Başlangıçta bu hayvanlar, tıpkı hâlâ bazı kadınların omuzlarını süsleyen tilkiler gibi doğal bir biçimde ölmüş olarak kürkleriyle ya da tüyleriyle getiriliyorlardı pazara. Ama sonra, ateş yakacak yakıtları olduğunda satıcılar derileri soymaya, tüyleri yolmaya ve onları kızartmaya başladılar. Kararmış, kabuk bağlamış ve başsız hayvan gövdeleri yere yatırılıyor, satıcıların çığlıkları başlıyor ve fiyatlar alıp başını gidiyordu.
Bir gün Gesia Caddesi’nde Enos’la birlikte yürüyordum. Kızarmış hayvanların kokusu ağzımı sulandırıyordu. İki gündür yemek yemiyordum. Sopalı adamlar yiyecek tezgâhlarının yanında dikiliyorlardı. Kapolar caddede dolanıyorlardı. Enos aç gibi görünmüyordu, ama eğleniyordu. Caddede kırıta kırıta yürüyüp tezgâhlara yaklaştı, parmaklarını oynatarak ve sesine tilki kürklü bir kadınınki gibi ince ve oynak bir hava vererek, “Ah, evet, bu çok hoş, ben şu bütün kazı istiyorum,” dedi, gösterdiği kuş bir serçeden daha büyük değildi. “Ve bir de şu güzel sincap, ondan da yarım kilo lütfen... ve bir de şu atın burun deliklerini istiyorum.” Ben, Enos’a gülüyordum; sopalı adamlar bize vuruyor ve gitmemizi söylüyorlardı. O anda Enos'un yüzüne baktım ve birden hiç de oyun oynamadığını anladım. Bana göz kırptı. Üzerime inen sopadan kaçarak serçe boyunda iki kuşu kaptım ve sonra ikimiz birlikte arkamızdaki çığlıklar duyulmaz oluncaya kadar koştuk.
Zamanla Gesia Caddesi’ndeki pazarda kuş ve köpek kalmadı ama satıcılar hiç sincap sıkıntısı çekmiyorlardı. Çok geçmeden herkes bunun nedenini öğrendi. Kasaların üzerine serilen o kararmış, başsız, kuyruksuz gövdeler sincap değillerdi -hepsi sıçandı- ama satıcıların çığlıkları hiçbir zaman değişmedi: “Sincap! Sincap!”
Bir gün tek başıma iki kızarmış sıçan aşırdım. Birini kendim yedim ve diğerini Janina’nın evine götürdüm. Evde yalnızca Janina ve Shepsel Amca vardı. Bay Milgrom her zamanki gibi çalışma kampındaydı. Bayan Milgrom Çizme üniforması fabrikasındaki işindeydi.

Sıçanı cebimden çıkarttım ve bir bacağından tutup görmeleri için uzattım. “Size bir sincap getirdim,” dedim.

Shepsel Amca güldü. Kahkahalarının arasında, “Sırf kokmakla kalmıyorsun, aynı zamanda aptalsın da,” dedi. “Bu” -bir fiskesiyle, bacağından tuttuğum hayvan parmaklarımın arasında sallandı- “bir sıçan.”

Janina hayvanı elimden aldı. Shepsel Amca’ya yüzünü buruşturdu. “Bu bir sincap. Onu annemle Tata’ya saklayacağım.”

Shepsel Amca öksürdü. Tükürecek bir yer bulmak için çevresine bakındı, sonra yere tükürdü.

Janina, Shepsel Amca’nın koluna vurdu. “Tata sana bunu yapmamanı söyledi. Pencereden dışarıya tükür.”

Shepsel Amca, “Senin annen ve baban bir fareyi görünce tanırlar. Onu asla yemezler.”

Janina ayağını yere vurdu. “O bir sincap. Yerler. Onlar aç.”

“Ben de öyle,” dedi Shepsel Amca ve sıçanı Janina’nın elinden kaptı. Janina bırakmıyordu ve şimdi ikisi birden asılıyorlardı sıçana; Janina incecik ön bacaklarından, Shepsel Amca ise arka bacaklarından çekiyordu. Birbirlerine homurdanıp küfür ediyorlardı. Sıçan ikiye ayrıldı. Janina kıçının üzerine yer düştü. Ayağa kalktığında Shepsel Amca kendi yarımını çiğniyordu. Janina uzanmaya çalıştı, ama Shepsel Amca çok uzundu. Boştaki eliyle Janina’yı sürekli iterek yemeğini bitirdi.

Janina’nın annesi işten döndüğünde ben de oradaydım. Janina, “Anne, yiyecek!” dediğinde yüzündeki mutluluğu gördüm, o yiyeceğin ne olduğunu anladığında ise bu mutluluğun nasıl değiştiğini de gördüm.

Bay Milgrom döndüğünde, yarım gövdeye baktı ve başını iki yana salladı ve “Yo... hayır, henüz değil,” dedi. Şilteye gitti ve Bayan Milgrom’un yanına uzandı. Janina ağlamaya başladı. Sıçanı yere fırlattı ve bir tekme vurup Shepsel Amca’ya attı. Shepsel Amca eğilip onu yerden aldı. Ben oradan ayrılırken o da sıçanın üzerindeki tozları temizliyordu.

Ertesi gün duvar boyunca yürümeye başladım. O zamana kadar duvarın öteki tarafını çok fazla düşünmemiştim. Şimdi şöyle düşünüyordum: Orada yiyecek var. Sıçanlardan daha fazlası var. Duvardaki kapılar Çizmeler ve Kapolar tarafından korunuyordu.

Duvar üzerine tırmanılamayacak kadar yüksekti, tepeye çıkmayı başarsam bile, dikenli teller ve kırık camlar vardı orada. O gün bütün gün yürüdüm ve baktım, yürüdüm ve baktım. Sonunda bir şey gördüm.

Üniforma fabrikasından çok uzakta değildi. Tuğlalarda bir açıklık vardı. Benim ulaşabileceğim kadar alçaktaydı. İki tuğla genişliğindeydi. O zaman bilmiyordum, ama bu bir boşaltma deliği gibi bir şeydi. Herhangi birinin iki tuğlalık bir delikten geçebileceği asla akıllarına gelmemişti.

O an için oradan ayrıldım ve karanlık çökünce geri döndüm. Bir saniyede delikten geçtim. Duvarın öteki tarafında duruyordum artık.

1

Zloty, Polonya para birimi. Ç.N.

20

Elim kolum yiyecek dolu olarak geri geleceğimi umuyordum ve bu yüzden yiyecekleri duvardaki delikten birer birer sokmak zorunda kalacaktım. Ama yalnızca bir kavanoz balık konservesi buldum. Delikten geçerken kavanoz elimden düşüp kırıldı. Balık dilimlerini toplayıp üzerlerindeki tozları temizledim, birini yedim ve kalanları ceplerime doldurdum. Doğruca Milgromlara gittim.

Shepsel Amca her zamanki gibi karşıladı beni: “Ah, kokulu gelmiş.”

Dışarısı karanlıktı, ama bu gece elektrik vardı. Tavandan sarkan bir kablonun ucunda çıplak bir ampul sallanıyordu. Bayan Milgrom şiltenin üzerine uzanmıştı. Bay Milgrom odadaki tek masada, tek sandalyeye oturmuş haplarıyla ve şişeleriyle uğraşıyordu. Boynunun yan tarafında mor renkli büyük bir leke vardı. Patlıcana benziyordu.

Janina gülüyordu.

“Komik olan ne?” dedim.

“Sen.” Parmağını bana doğru uzattı. “Üzerine işemişsin.”

Başımı eğip baktım. Pantolonumun önü sırılsıklamdı. Ceplerime doldurduğum balık dilimlerinin suyuydu bu.

“Yiyecek getirdim!” dedim gururla. Balık dilimlerinin ceplerimden çıkardım ve masanın üzerine koydum. Shepsel Amca bir tane aldı. Kokladı. “Salamura Ringa.” Bayan Milgrom’un başını şilteden kaldırdığını gördüm.

Shepsel Amca aldığı parçayı mideye indiriverdi. Bay Milgrom ve Janina da birer dilim aldılar ve Bayan Milgrom’a götürdüler. İkisi de aynı anda aynı şeyi yaptıkları için güldüler. Bay Milgrom, Janina’nın başını göğsüne çekti. Anneyle ben ilgilenirim dedi.

Janina balık dilimini ampule doğru tuttu. Bir tarafındaki deri gümüş gibiydi. Dilimi defalarca çevirdi, inceledi. Sanki karamela şekeriymiş gibi her tarafını yaladı. Sonunda, ön dişleriyle ısırdı. Çiğnerken gözlerini kapattı, düşteymiş gibi gülümsedi. Balığını bitirmesi uzun zaman aldı.

Herkes salamura ringasını yerken yalnızca çiğneme sesleri duyuluyordu. Herkesin paltosu üzerinde, şapkası başında, atkısı boynunda ve ayakkabıları ayağındaydı. Yalnızca, balığı daha iyi hissetmek için, eldivenlerini çıkarmışlardı. Donmuş nefesleri ampulün donuk ışığında minik bulutlar oluşturarak yayılıyordu.

Son balık dilimi de bittiğinde, Janina beni gösterdi. Kızgın görünüyordu. “Sen yemedin.”

Oraya gelmeden önce balık yediğimi tam söylemek üzereyken bir makineli tüfek geceyi kurşun yağmuruna tutmaya başladı. Ses çok yakından geliyordu. Sonra çığlıklar, patlamalar, koşan ayak sesleri ve bağırmalar duyuldu: “Dışarı! Dışarı!”

Shepsel Amca salonun ortasında dikilmiş, ellerini havaya kaldırmış ve tavana doğru, “Buraya kadar! Her şey bitti! Bu kadar işte!” diye bağırıyordu.

Şiltenin üzerinden kalkması için karısını yardım eden Bay Milgrom, Shepsel Amca'ya dönüp, “Kes sesini,” diye bağırdı. Janina şaşkın şaşkın kapıya bakıyordu. Kapının öteki tarafında büyük bir kargaşa vardı.

Bay Milgrom, “Onlar içeri girmeden önce,” dedi, sesi sakindi, “aç kapıyı.”

Shepsel Amca tavana bakarak, “Buraya kadar! Buraya kadar!” diye bağırmaya devam ediyordu.

Bay Milgrom, “Hayır, dur,” dediğinde ben kapıyı açmak üzereydim. Duvarlardan birine siyah ve yeşil desenler işlenmiş büyük bir giysi çuvalı dayalıydı. Bay Milgrom çuvala uzandı ve içinden mavi-beyaz bir kol bandı çıkardı ve sağ koluma taktı. “Bunu senin için aldım,” dedi.

Kapıyı açtım. İnsanlar kapılara yığılıyorlar, merdivenlerden aşağıya yuvarlanarak iniyorlardı. Çığlıklar. Kırılan camlar. Silah sesleri.

Zemin kata indik. Janina elimi sıkıyordu. Titrediğini hissedebiliyordum. Ön avlu parlak ışıklarla apaydınlıktı. Elimi gözlerime siper ettim. Janina bana iyice sokuldu. Kör edici ışıkların içinden öfkeli çığlıklar yayılıyordu: “Kıpırdayın! Çabuk! Kıpırdayın, İbrahim’in aşağılık soyu! Kokuşmuş Siyonistler! Sizi pis Yahudi domuzları! Sıraya girin! Haydi, sıraya girin!”

İnsanlar asker gibi sıraya diziliyordu. Şöyle düşündüm: Belki de geçit törenine gidiyoruz. Kendimize yer bulduk. Dikildik.

“Sessiz olun iğrenç domuzlar!”

Bay Milgrom, “Dik durun, sağlıklı görünün,” diye fısıldadı.

Bayan Milgrom’un Homurdandığını duydum.

Biz sıraya girmeye çakşırken kar düşmeye başladı. Parlak ışıkta kar tanecikleri iri ve yıldız gibiydiler. Bay Milgrom, “Hazır olda durun, “ diye fısıldadı. Onun bu sözlerini çok fazla önemsemedim. Benim için kıpırdamadan durmanın nasıl olanaksız olduğunu bilmiyordu hiç. Ben

hayatım boyunca beş saniyeden fazla hareketsiz durmamıştım. Yine de gayret ediyordum. Bir yanımda Bay Milgrom duruyordu, öbüründe Janina. Askerler bağırıyorlardı. Yeni kol bandımla şöyle düşündüm: Artık ben de bir Yahudi'yim. İbrahim'in aşağılık soyu... Bana bağırıyorlar. Ben önemliyim.

Dikkatle dinlemeye, ne söylediklerini duymaya çalışıyordum, ama "pis", "aşağılık" ve "Yahudi" sözcüklerinden başka bir şey duymuyordum.

Ön tarafta bir şeyler oldu. Daha yüksek, daha acı çığlıklar gelmeye başladı. Boğuk bir patlama, sanki birisi bir oduna vuruyormuş gibi küt diye kof bir ses duydum. Önümdeki insan duvarının ardını görebilmek için yana doğru eğildim. Bay Milgrom beni hızla geri çekti. "Dikkat!" Mesajı almaya başlıyordum: Hazır olda durmak çok önemliydi. Belki de öndeki birisi bunu doğru dürüst yapmıyordu. Bu meydan okuyuşu kabullendim. Hazır ol istiyorsan, al sana hazır ol. Hazır olda duran bir sürü Çizme görmüştüm. Sırtımı dikleştirdim, topuklarımı tak diye birleştirdim, çenemi kaldırdım, doğruca önümdekinin sırtına baktım. Onlara o güne kadar görülmüş en iyi hazır ol duruşunu gösterdim. Çığlıklar devam ettiğine göre diğerlerinin bu işte benim kadar iyi olmadıklarını düşündüm.

Önümdeki sırt yeşildi. Yeşil paltolu bir kadın. Kar yağmaya devam ediyordu. Arada, bir kar tanesi burnumu gıdıklıyordu. Burnumu kıpırdatmadım. Gözlerimi de kıpırdatmıyordum. Nerdeyse nefes bile almıyordum. Kar taneleri düştükçe kadının yeşil paltosu beyaza dönüştü.

Önlerde bir yerde bir bebek çığlık atmaya başladı. Sonra sağ taraftan bir başka bebek çığlığı geldi. Sonra bir başkası. Bebeklerin çığlıkları yükseldikçe ışıklar daha da parlaklaştı.

"Yahudi köpekleri!"

"Pis domuzlar!"

"Küt! Küt!"

Çizmeler ve Kapolar sıraların arasına giriyorlar, insanların suratlarına bağırıyor, ellerindeki sopalarla ve tüfeklerle onları dürtüyor, suratlarına tükürüyorlardı. Bir Çizme, Bayan Milgrom'un önünde durdu. Gözümün ucuyla görebiliyordum. Bayan Milgrom'a bağırdı. Bayan Milgrom yere düştü. Çizme, "Kalk ayağa Yahudi köpeği! İğrenç kancık domuz! Kalk ayağa!" diye haykırıyordu. Eğer Bayan Milgrom'un ayağa kalkmasını istiyorsa, diye düşündüm, ne diye onu tekmeliyor ve sopasıyla dürtüyor? Hiç anlamıyordum bunu. Sonunda Bayan Milgrom ayağa kalkabildi.

Çizme beni ve Janina'yı geçti. Sanırım benim yüzüme baktı, ama arkasından vuran parlak ışıklardan yüzünü göremedim. Bir an, sanki hazır olda çok iyi durduğum için yakama madalya takıyormuş gibi gurur duydum.

Çizme, Shepsel Amca'nın yanına geldiğinde, “Aç ağzını,” diye hırıldadı. Shepsel Amca'nın ağlamaklı sesler çıkardığını duydum. “Ahhh.” Ağzını açmış olmalıydı, çünkü bir tüfek namlusunun yaklaştığını gördüm. Daha fazla dayanamadım. Görmek için başımı çevirdim. Namlunun Shepsel Amca'nın ağzına girip ittiğini gördüm. Shepsel Amca geriye doğru arkasındaki adamın üzerine düştü ve aynı şekilde bütün bir sıra insan geriye doğru birbirinin üzerine düşerek devrildi. Çizme buna güldü.

Tekrar hazır ola geçtim. Bunun benim de başıma gelmesini istemiyordum.

Ta başından beri, önümdeki yeşil paltolu kadının bir sorunu olduğunu anlamıştım. Hazır olda hiç de iyi duramıyordu. Bir o yana bir bu yana sallanıyordu, bazen başı düşüyordu ve omuzları da hiç dik değildi. Yanına gelen Çizme de bunu fark etmiş olmalıydı. Sopa iniverdi. Küt! Ve göğsüne bir başka darbe. Kar taneleri kadının omuzlarından yüzüme doğru uçuştular. Umarım Çizme yerimden hiç kıpırdamadığımı görmüştür diye düşündüm.

Kadının omuzları kısa sürede yeniden bembeyaz oldu. Şimdi artık başı sürekli olarak önüne düşüyordu. Ağladığını duyabiliyordum. Çizme tekrar yanına geldiğinde, ona, “Seni kokmuş kancık domuz! Domuz ahırı gibi kokuyorsun!” dedi. Onu tekrar sopayla dürttü ve kar taneleri omuzlarından tekrar uçuştu. Sonra, bütün Çizmelerin insanlara ne kadar kötü koktuklarını söylediğini duydum. Burunlarını tutuyorlardı. Şaşırmıştım. Kötü kokan tek kişinin kendim olduğunu sanıyordum.

Kokladım ve kokuyu ben de almaya başladım. Çevremdeki küçük sızlanmaların ve yakınmaların farkındaydım. Bu kokunun ne olduğunu biliyordum, ama Çizmelerin söylediklerine karşın, avluda gerçekten domuz yoktu, bu yüzden domuz pisliği de yoktu. Ama birden bağırsaklarımda dışarı çıkma ihtiyacı duydum ve o zaman ne olduğunu anladım. Orada çok uzun zamandır dikiliyorduk ve insanlar dışarı çıkmak zorunda kalıyorlardı, oysa öylece dikildiğimiz yerden başka ihtiyacımızı görebileceğimiz hiçbir yer yoktu. Bu yüzden insanlar oldukları yerde rahatlıyorlardı ve ben de bacaklardan aşağıya doğru karın içine akan sidiklerle birlikte gelen o hüzünlü ürpertiyi duyuyordum. Artık kendimi tutamaz duruma gelince ben

de aynısını yaptım. Ama bu durumda bile muhteşem bir hazır ol çektim ve Çizmelere seslenip Hey, bana bakın! demek istedim.

Çığlıklar hiç kesilmiyordu. Artık insanlar avlunun her yerinde yere düşmeye başlamışlardı. Yere düşüyorlar, sendeleyerek ayağa kalkıyorlar ve yine düşüyorlardı. Yere düşmemiş olanları ayırt etmek kolaydı: bunlar omuzlarında ve başlarında en yüksek kar yığını olanlardı. Ben de artık başımdaki karın belli belirsiz ağırlığını hissedebiliyordum. Nasıl göründüğünü merak ettim. Kıpırdamamak için daha da çok acıya katlandım. Başımdaki karın düşmesini istemiyordum.

Taş meleği düşündüm. Karın üzerine yağışını ve kanatlarının üzerinde bir çizgi halinde birikişini hayalimde canlandırdım. İkisi de, hem melek hem kar, çok sessizler. Taş melekmişim gibi yaptım, gözlerimi kapattım ve kendimi olabildiğince zorlayarak taş melek olduğumu düşündüm, bir süre sonra omuzlarımdan kanatların fışkırdığına kendimi inandırdım. Başımı kaldırıp bakmak, kanatlarımı görmek istiyordum, ama ben taşmelektim, bu yüzden hareket edemezdim.

Daha sonra yüzümün karın içinde olduğunu ve Bay Milgrom'la Janina'nın beni ayaklarımdan çektiklerini fark ettim. "Ne oldu?" diye sordum.

Bay Milgrom bana bir tokat attı. "Sessiz ol. Seni dövecekler. Bayıldın. Kaskatısın. Biraz dizlerini bük."

Yoruculuğu bir yana, her şey giderek karmaşıklaşıyordu. Hareket etmek durumundaydım, ama aynı zamanda kıpırdamamam gerekiyordu. Denedim. Dizlerimi büktüm. Çizmeler çığlık atıyordu. Bebekler çığlık atıyordu. Işıklar çığlık atıyordu. O kadar uzun süre ayakta durduk ki pantolonum kurudu.

Sonunda bizi bıraktıklarında, çatıların üzerinde gökyüzü griye dönüşmeye başlamıştı. Karın içinde düşe kalka yürüdük. Kalabalıklar banyolara yöneldiler. Her katta bir banyo vardı. Ben kendi adıma banyoları hiç anlamıyordum. Bir kez bile banyo kullanmamıştım, bir kez bile gereksinmemiştim. Dünya benim banyomdu.

Milgromlarla birlikte kendimi üst kata sürükledim. Shepsel Amca ve Bayan Milgrom bir düet şeklinde homurdanıyorlardı, sesleri her basamakta biraz daha yükseliyordu. Peşleri sıra odaya girdim. Tek istediğim şey uyumaktı. Yere yığıldım.

Uyandığımda, yeniden avluda, o kör edici ışıkların altında olduğumu sandım, ama üzerime düşen, pencereden süzülen güneş ışığıydı. Shepsel Amca dirseklerine dayanmış duruyordu, beni göstererek, “Bu neden burada yatıyor? Kokuyor bu,” dedi.

Bay Milgrom, “Bunu söylemek hiç hoşuma gitmiyor, ama son günlerde sen de gül bahçesi gibi kokmuyorsun,” dedi.

Shepsel Amca yeri yumrukladı. “O aileden biri değil.”

Bay Milgrom, Shepsel Amca’nın gözlerinin içine baktı. “Artık öyle.”

21

Küba gazeteyi kaldırdı. "Ölmüş."

"Kaput[1]," dedi Enos.

Karın içinde, Jon'un cesedinin çevresinde toplanmıştık. Nasıl anladıklarını bilmiyordum. Jon her zamankinden daha soluk, daha sessiz değildi. Diğer insanlar hiç bakmadan gelip geçiyorlardı.

"Ayakkabılar," dedi Ferdi.

Büyük Henryk dışında hepimizin olduğu gibi Jon'un ayakkabıları da yeniydi. Ayakkabılarımız eskidiğinde yenisini çalıyorduk.

Enos, "Birisi onları alacak," dedi.

"Ama bu Jon," dedi Olek. Parmağıyla Jon'u göstermek istedi, ama yalnızca omuzu kımıldadı. Olek bazen sağ kolunun olmadığını unutuyordu.

"Onları Büyük Henryk'e verin."

Uri'nin sesi. Bir dakika önce orada değildi.

"Büyük Henryk ayakkabı sevmez," dedim.

Bu doğruydu. Gettolardan da önce, Çizmeler gelmeden bile önce, Büyük Henryk ayaklarına bankaların gri renkli bozuk para torbalarını sarıyordu. Karda bile. Onları sicimlerle ayak bileklerine bağlıyordu.

"Ona uymaz bu ayakkabılar," dedi Ferdi. Ferdi'nin ağzından çıkan dumanın soğuktan mı sigaradan mı olduğunu anlayamadım.

"Büyük Henryk'in ayakları büyük değil," dedi Uri. "Çıkarın ayakkabıları."

Küba, Jon'un ayakkabılarını çıkardı.

Uri karı ayağıyla temizledi. Büyük Henryk'i kaldırıma oturttu. Ayağından para torbalarını çıkardı. Jon'un ayakkabılarını giydirdi ona ve sıkı sıkı bağladı. Büyük Henryk bir bebek gibi ayaklarını yere vurdu. Ciyak ciyak bağırdı. Uri, Büyük Henryk'in kulaklarını tuttu ve büktü. Büküp koparacağını düşündüm. Büyük Henryk'in gözleri yuvalarından dışarı fırladı. Uri, Büyük Henryk'in kulaklarını kulp gibi tutarak onu ayaklarının üzerine çekti. Bir süre daha ciyaklamasına izin verdi ve sonra ona, "Ayakkabıları giyecek misin?" dedi. Büyük Henryk başını evet anlamında hızla salladı. Uri onu bıraktı.

Yürüyüp uzaklaşırken, Uri'ye, "Jon için bir melek gelir mi?" diye sordum. Yuvarlak halının altındayken duymuştum, öldüğün zaman bir

melek gelip seni Cennet denilen bir yere götürüyordu.

Konuştuklarımızı duyan Enos, sırıttı. “Evet, işte melek burada...”

Bu bir attı, o kadar zayıftı ki, sanki kâğıt torbadan ve çöplerden yapılmış gibi gibiydi, erimiş karın içinde yürürken nal sesleri geliyordu. Üzerinde çıplak bir ceset bulunan bir vagonu çeken atı üstü başı darmadağınık iki adam yönlendiriyordu. Dönüp arkamıza baktık. At Jon’un yanında durdu. Adamlardan biri Jon’u ayaklarından yakaladı ve vagonun üzerine çekti. Öbür adam Jon'un koltuk altlarından tuttu ve ikisi birlikte onu öne arkaya salladılar. Bu bana kız yetimlerin ip atlayışını anımsattı. Sonra Jon’u birdenbire bıraktılar ve havada süzülen ceset gidip öbürünün üzerine düştü. Vagon yoluna devam etti.

“Onu nereye götürüyorlar?” diye sordum.

Enos, “Nereye olduğunu sanıyorsun?” diye atıldı. “Cennete gidiyor işte.”

Enos’a inandım. “Orada ne oluyor?” dedim.

Küba güldü. “Jon, Çizme olacak!” Diğerleri de yüksek sesle güldüler, hatta Uri bile.

Kafam karışmıştı. “Ama o ölü.”

“Artık değil,” dedi Ferdi.

Küba, “Cennette hiç kimse ölü değildir, değil mi, Uri?” dedi.

Herkes Uri’ye bakıyordu. O hiçbir şey söylemedi.

“Kıçına hava pompalıyorlar ve yepyeni oluyorsun,” dedi Küba. Daha çok gülüşmeler.

Enos yumruklarını kaldırdı. “Haydi, Cennet için bağıralım!”

Uri dışında herkes, Büyük Henryk bile, neşeyle bağırdı ve sonra uzun bir süre sessiz durduk. Ses çıkaran tek kişi yeni ayakkabılarını erimiş karın içinde takır tukur öttürerek deneyen Büyük Henryk’ti. Bunu yaparken, gelip geçen insanların üzerine çamur sıçratıyor, onlar da bize pis pis bakıyorlardı.

Birisi bununla yetinmedi. Bu bir Kapo’ydu.

Her yer Kapolarla doluydu. Çizmeler onları gettodaki Yahudilere bekçilik etmeleri için tutmuşlardı. İşin tuhafı, bu Kapoların da Yahudi oluşuydu. Yahudiler Yahudilere bekçilik ediyor! Bu, bana çok anlamsız geliyordu.

Kapoların silah taşımasına izin verilmiyordu, ama her birinde bir düdük ve kolum kadar uzun bir sopa vardı. Üniforma giyiyorlardı ama bu üniformaların bizim giysilerimizden hiçbir farkı yoktu -uzun konçlu

çizmeleri, gümüş kartalları yoktu. Ve tabii ki, Yahudi oldukları için kol bandı takıyorlardı.

Neyse işte, bir Kapo yanımıza geldi ve sopasını sallayarak, “Kol bantları! Kol bantları!” diye bağırmaya başladı.

Böyle zamanlarda hep olduğu gibi hamamböcekleri gibi sağa sola kaçıştık. Ama bu kez içimizden biri yakalandı. Büyük Henryk. Büyük Henryk yeni ayakkabılarıyla takır tukur yürüyordu ve Kapo onu kolundan yakalayıncaya kadar hiçbir şey fark etmedi. Arkamda bir böğürtü duydum ve dönüp bakmak için durdum. Büyük Henryk, iki eliyle başını korumaya çalışarak Kapo’nun önünde duruyordu. Kapo bağırıp çağırarak sopasını Büyük Henryk’in suratına doğru sallıyordu. Kapo, kısa boylu ve bir deri bir kemikti. Büyük Henryk bağırırken onun yüzüne bakmak için başını kaldırmak zorunda kalıyordu.

Sonra birden gözlerimin önünde bir kızıl saç ışıltısı gördüm. Bu, Kapo’nun arkasından gelen Uri’ydi. Sopayı kaptı ve Kapo’yu çekip sırt üstü kaldırıma devirdi.

O âna kadar insanlar karşı kaldırımdaydılar, görmemiş gibi yapıyorlardı. Sopa artık Uri’nin elindeydi ve Büyük Henryk orada öylece durmuş izliyordu, işte o sırada Uri sopayı Kapo’nun kafasına indirdi. Aynen şöyle: küt! Tıpkı sıraya dizildiğimizdeki sesler gibi.

Şimdi başını ellerinin arasında tutarak kaldırımda sendeleyen Kapo’ydu. Bu, Büyük Henryk’e eğlenceli gelmiş olmalıydı, çünkü sopayı Uri’nin elinden alıp kendi kafasına vurdu. Bu da bize çok eğlenceli gelmiş olmalı ki, saklandığımız gölgelerden fırlayıp, sopayı elden ele dolaştırarak, sırf eğlence olsun diye kafalarımıza vurduk, sendeleyen Kapo’nun çevresinde düşe kalka dolaştık. Kapo dengesini kaybedip yere düştüğünde aklımıza başka fikirler geldi. Ayakkabılarını çekip çıkardık ve caddeye fırlattık, karşı taraftaki herkes ayakkabıları görüp üzerlerine saldırdı. Ardından Kapo’nun ceketi uçtu havada ve sonra pantolonu.

“Ayaklarını tut,” dedi Uri, Enos’a, Enos Kapo’nun ayaklarını ve Uri de ellerini tuttu, ben ise Uri, artık görünmez değilsin diye düşünerek çok eğleniyordum. İkisi birlikte, tıpkı arabacıların Jon’a yaptığı gibi, Kapo’yu ip gibi salladılar ve fırlattılar, Kapo havada uçtu ve şaap diye erimiş karın içine düştü. Uri kendi çevresinde dönerek sopayı moloz yığınının içine fırlattı. Kapo iç çamaşırlarıyla karların içinde homurdanırken caddenin karşı tarafında bize dönük hiçbir göz yoktu yine.

22
İLKBAHAR

Üzgün yüzlü Enos, “İşte büyük adam geldi,” dedi.

“Yeni Yahudi,” dedi palyaço Küba.

Ferdi, “Aile erkeği,” diye atıldı. Konuşurken purosu ağzında sallanıyordu.

“Yahudilerin en küçüğü,” dedi Enos. “Varlığınızla bizi onurlandırıyorsunuz.” Ayağa kalktı ve başını eğerek bana selam verdi.

Uri gülümsedi.

Artık sürekli olarak bu çocuklarla birlikte kalmıyordum. Bazen, Shepsel Amca karşı çıksa da, Milgromların evinde yatıyordum. Uyumak için çocukların yanına döndüğümde benimle böyle dalga geçiyorlardı. Örgü halıya ulaşmak için moloz dağına tırmanmak zorundaydık. Artık moloz dağının tepesinde uyuyorduk. İlkbahar gelmişti.

Bay Milgrom, “O artık,” dediği andan başlayarak Çingene kimliğim yok olup gitmişti. Yedi at arabası, yedi erkek kardeş, beş kız kardeş, benekli kısrak Greta da yok olup gitmişlerdi. Sanırım, içimde, derinlerde bir yerde, benim bu Çingene geçmişimin yalnızca ve yalnızca Uri’nin öyküsü olduğunu, gerçek olmadığını hep hissetmiştim, biliyordum. Çingene geçmişimi özlemiyordum. Eğer hiçbir şeyi yoksa, insan her şeyden çok kolay vazgeçebiliyor. Soyadımın artık Milgrom olduğunu düşünüyordum, bu yüzden Pilsudski de yok olup gitmişti. Misha'dan vazgeçmedim. Onu seviyordum.

Bir şeyi daha sakladım -boynumdaki sarı taş kolyeyi. Babamın bana verdiği sarı taşı. Sanırım içimde bir yerde, bu taşın Uri’nin öyküsünün tek gerçek yanı olduğunu biliyordum.

Halının üzerine sere serpe yayıldık, ellerimiz başlarımızın altında, yumuşak havanın tadını çıkararak, yıldızların sönüp gidişini seyrederek tembel tembel yattık. Çok geçmeden gökyüzünde yalnızca ay ve bir tek yıldız kaldı. Moloz yığınının ötesinde yeşilimsi mavi renkli bir gökyüzü parçası göründü. Gün doğuyordu.

Biz artık gece insanlarıydık. Hepimiz, hatta Büyük Henryk bile, birer hırsızdık artık. Hırsızlık da gece işiydi.

Ferdi purosunu elden ele dolaştırdı. Sırayla birer nefes çekip öksürdük. Yıldızlar sigara dumanlarının ardında bulanık ve titrektiler.

"Himmler geliyor!"

Sıklıkla inek gibi sesler çıkaran, ama ağzından çok ender olarak bir sözcük çıkan Büyük Henryk'in bu sözlerini şaşkın bir suskunluk izledi.

Sonunda, Enos, "Himmler? Bildiğimiz Himmler mi, yani?" dedi.

Büyük Henryk, "Himmler geliyor," diye tekrarladı.

"Buna inanmıyorum," diye karşılık verdi Enos.

Tek kollu Olek, "Niye geliyor?" dedi.

Enos, Uri'ye dönüp, "Sen ne diyorsun buna?" diye sordu.

Puro Uri'deydi. Dumanını yıldızlara doğru üfledi. "Bence Himmler istediği yere gidebilir."

"Himmler kimdir?" diye sordum.

Enos güldü.

"İki numaralı Çizme," dedi Küba, bir tuğla yığınının üzerinde oturmuştu.

"İstersen bu harika yatak odası için Himmler'e teşekkür edebilirsin," dedi Enos. "Ve midenin guruldaması için. Ve sokaklardaki cesetler için. Ve duvar için."

"Himmler Schmimmler," dedi Küba.

"Ölüden beteriz," dedi Enos.

Büyük Henryk, "Himmler geliyor!" diye böğürdü yine.

Güneş çıktı ve biz uykuya daldık. Öğlen üzeri uyanıp dağıldık. Her yerde Himmler'i aradım. Onu göremedim. Düş kırıldığına uğramıştım. İki Numaralı Çizme'ye bakmak istiyordum. Kendilerine aynı zamanda Naziler denilen bütün Çizmelerin patronu olan Hitler adlı bir adamdan söz edildiğini duymuştum. Ama gettolardan sorumlu olan bu Himmler'di, Enos böyle söylemişti. Yahudilerden sorumluydu. Bizden sorumluydu.

Genellikle, Milgromlara yiyecek götürüyordum. Bu kez haber götürdüm: "Himmler geliyor!" diye haberi verdim. Beni, "Ah, pis kokulu davetsiz misafir," diye selamladıktan sonra, Shepsel Amca uzun uzun yüzüme baktı, "Yiyecekler nerde?" diye sordu.

Bay Milgrom karısının bacağındaki bir çıbanı yarıyordu. "Biraz minnet göstermek iyi olur," dedi.

Janina, "Himmler'den nefret ediyorum," diye bağırdı. Yerde beş-taş oynuyordu. Bunları eski evden getirmişti.

“Onu görmek istemiyor musun?” diye sordum.

“Eğer onu görürsem,” dedi, “doğruca yanına koşar ve tekmelerim. “ Bana göstermek için ayağa kalktı ve masanın bacağını tekmeledi.

Shepsel Amca, “Kim söyledi geleceğini?” diye sordu. ”Büyük Henryk,” dedim.

“Büyük Henryk kim?”

“Büyük biri,” dedim. “Eskiden, ayakkabı giymezdi. Şimdi ölen Jon’unkileri giyiyor.”

“Bu kadar yeter,” dedi Shepsel Amca. “Yiyecek bulmak için gidecek misin?”

“Şimdi değil,” dedim.

“Ben açım şu anda.”

Bay Milgrom, “Shepsel!” diye bağırdı.

Shepsel Amca utanarak sessizce her zamanki köşesine çekildi. Bay Milgrom çıbanla işini bitirdi, Bayan Milgrom’u kaldırıp oturttu ve sırtını duvara yasladı. Bayan Milgrom zayıflamış, rengi solmuştu. Artık üniforma fabrikasında çalışmıyordu. Başı yana doğru düştü. Saçları keçe gibiydi. Doktor Korczak’ın yetim kızlarının oynadığı bez bebeklere benziyordu. Öksürdü ve öksürüğün şiddetiyle yere devrildi. Kocası onu tekrar doğrultup oturttu.

Bay Milgrom güçlükle ayağa kalktı. Ayaklarını sürüyerek bana doğru yaklaştı. Benimle konuşmak istediğini anladım. Konuşabilmek için iyice yaklaşması gerektiğini düşünüyor gibiydi. Ayrıca bana dokunmadan asla konuşmazdı. Bazen elini başıma koyar, bazen parmaklarının ucuyla omzumu okşardı. Aynısını Janina’ya da yapıyordu. Ve bizimle konuşurken hep gülümsüyordu.

“Sen iyi bir çocuksun,” dedi.

Beni daha çok öveceğinden emindim, ama Janina Araya girdi. Ayaklarının üzerinde yükselerek, “Ben de iyi bir kız mıyım?” diye sordu.

Bay Milgrom öbür elini Janina’nın başına koydu. “İkiniz de iyisiniz. Siz en iyi çocuklarsınız.”

“Ama kim daha iyi,” dedi Janina, “Misha mı ben mi?” Bay Milgrom başını eğip yüzümüze baktı. Gülümsemesi iki katına çıkmıştı, böylece ikimize de kendi payımıza düşeni eksiksiz alacaktık. Sanki soruya yanıt vermeden önce iyice düşünüyormuş gibi yaptı. Sonunda, “Hiç kimse daha iyi değil,” dedi. “İkiniz eşitsiniz.”

Janina ayağını güm diye yere vurdu. “Tata! Eşitlik olmaz. Biri daha iyi olmak zorunda.”

“Kim demiş?” dedi babası.

“Tata! Ben yarıştığımızda Misha’yı hep yeniyorum.” (Bu yalandı. Hep ben kazanıyordum. Janina çok yalan söylüyordu.) “Üstelik ben daha iyi beş-taş oynuyorum.” (Doğru) “Hem bak.” Bacaklarını açıp hiç kırmadan yere oturdu. “Ve şuna da bak.” Amuda kalkmaya çalıştı. Ayakları birkaç saniye için yerden biraz yüksekte havada asılı kaldı. Ayakkabıları ilkbahar çamuruyla kaplıydı, sertleşmiş ve yıpranmışlardı. Ayakkabılar yeniden aşağıya indi. Janina gururla doğruldu. “Gördün mü?” kendi aklınca olağanüstü bir hüner sergilemişti. “Eğer istersem bir saat boyunca böyle durabilirim.”

Bay Milgrom başını olumlu anlamda salladı. “Çok etkileyici. Ama yine de eşitsiniz.”

Janina tepinmeye başladı. Ciyak ciyak bağırıyordu. Bay Milgrom parmağını kaldırdı. Janina ciyaklamayı kesti. Bay Milgrom parmağını indirince tekrar başladı. Bay Milgrom parmağını yeniden kaldırdı. Janina sustu.

“Ama, Tata, sen benim harika olduğumu söyledin. Bunu söylediğini anımsıyor musun?”

“Anımsıyorum,” dedi Bay Milgrom. “Ve ciddiydim.” Janina bana dönüp dilini çıkardı. “Ben harikayım.”

Bay Milgrom, “Misha da harika,” dedi.

“Ama ben daha harikayım, doğru mu, Tata?”

“İkiniz eşit ölçüde harikasınız,” dedi Bay Milgrom. “İkiniz de kendinize göre harikasınız.”

“Ben kendime göre nasıl harikayım, Tata?”

Bay Milgrom iç geçirerek odadaki tek sandalyeye oturdu. Hep yorgundu. Artık gülümsemiyordu, ama yine de gülümsüyormuş gibi bir duygu yaratıyordu. “Sen,” -parmağıyla Janina’nın burnunun ucuna bastırdı- “kız harikasın. Misha da erkek harika.”

Janina bana baktı. Başını kaldırıp bana bakmak zorunda olan tanıdığım tek kişiydi. Beni inceledi. Babasına döndü. “Ama kız harika, erkek harikadan daha iyidir, değil mi Tata?”

Bay Milgrom sandalyeye yığıldı. Başını salladı. Janina’yı omuzlarından tutup döndürdü ve sırtına hafifçe vurdu. “Haydi, gidin Misha’yla beş-taş

oynayın," dedi.

Tam beş-taş oynamak için bağdaş kurup yere oturmuştuk ki, avludan gelen sesleri duyduk. Ne söylediklerini anlayamıyordum. Pencereye gidip dışarı eğildim. Artık duyabiliyordum:

"Himmler geliyor!"

(Alm.) "İşi bitmiş." Ç.N.

23

Avluya inip caddeye çıkmak için merdivenlerden koşturarak inerken Janina çığlık çığlığa bağırıyordu. Himmler'i tekmelemek istiyordu, onu durdurabilmek için babasının ve Shepsel Amca'nın tutması gerekti.

Bir kişiden ötekine delice koştum. "Himmler nerede? Himmler nerede?" Bir caddeden ötekine işaret eden parmakları izledim ve sonunda, bir tören geçidi halinde yaklaşan arabaları gördüm. Kocaman, muhteşem arabalardı bular, üstleri açıktı. Arabaların kendi üniformaları vardı. Gri ve gümüş renkliydiler, içlerinde oturan insanlar gibi gülümsemiyorlardı ve gururluydular. Gezici satıcıların arabaları sağa sola kaçışıyorlardı. İnsanların pencerelerden sarkmayışına, kaldırımlarda toplanmayışına şaşırmıştım. Birkaç kişi şapkaları ellerinde, başları öne eğik kaldırmam kenarında duruyorlardı. Öteki insanlar, ileri bakarak yürümeye devam ediyorlardı. Kolunu çekiştirdiğim adam da bunlardan biriydi. "Himmler hangisi?" Adam, sanki ben orada yokmuşum gibi yürümeye devam etti. Yalnızca Kapolar geçit törenini izliyorlardı. Çizme selamıyla, sanki başka hiç kimsenin göremediği bir şeye uzanıyorlarmış gibi bir kollarını öne doğru uzatmış hazır olda duruyorlardı. Hemen yakındaki bir cesedin üzerini kapatan gazetenin köşesi rüzgârda kıpırdadı.

Panik halindeydim. İnsanların giysilerini çekiştiriyordum. "Hangisi Himmler?" Hiç kimse yanıt vermiyordu. Arabaların yanı sıra hızlı hızlı yürüyordum. Bu görkemli adamlardan gözlerimi ayıramıyordum. Dosdoğru ileri bakıyorlardı. Çizmelerin şapkalarındaki gümüş kartallar kanatlarını açmışlar, yanlış bir şey yapmamaları için uyanırcasına gözlerini dikmiş, insanlara bakıyorlardı. Kanatları meleklerin kanatlarına benziyordu, ama onlarınki gibi katlanmamıştılar, tümüyle açıktılar; uçuyorlardı. Otomobillerdeki adamlara seslenmeye başladım. "Siz Herr Himmler misiniz?"

Adamlardan bazıları dönüp bana baktılar. Hiç kimse yanıt vermedi. Bir otomobilden ötekine koşuyordum. "Siz Herr Himmler misiniz?" Bir adam gördüm, o zamana kadar gördüğüm en görkemli Çizmeydi bu, en öndeki arabanın arka koltuğunda oturuyordu. Bu o olmalıydı! Dimdik duruşu benim avludaki hazır ol duruşumdan çok daha iyiydi, tek farkla ki o oturuyordu. Sarı saçları kartal kanatlı şapkasının altından kıvrılarak

taşmıştı. Başı sanki taştan yontulmuş gibi görünüyordu. Çene kemiği ihtiyaç duyacağı tek silahtı. “Herr Himmler!” diye bağırdım. “Herr Himmler!” Hiç hareket etmedi.

Ama bir başkası hareket etti.

Ön koltukta sürücünün yanında oturan Çizme başını, hafifçe, bir gözünün ucuyla beni bir an için görmeye yetecek kadar, çevirdi. Gözlüğünün kalın yuvarlak camlarının arkasında büyüyen gözleri kocaman görünüyorlardı. Bu adamın tek görkemli yanı üniformasıydı. Küçücük bir siyah bıyık -sanki burnundan damlıyormuş gibiydi- ince ve cılız bir ense, yusyuvarlak bir kafa gördüm. Himmler bu olabilir mi? İki Numaralı Çizme? Bu olamazdı. Bu, Shepsel Amcaya benziyordu!

Bunu, öyle ya da böyle, nasıl anlayacağımı biliyordum. Çizmelerinden. Hiç kuşkusuz Himmler’in, bütün Yahudilerin efendisinin, ayaklarında gelmiş geçmiş en görkemli çizmeler olmalıydı. Belki de bacaklarını tümüyle saran çizmelerdi bunlar. Belki de üzerlerinde gümüş kartallar vardı.

Geçit töreni giderek hızlanıyordu. Yetişmek için koşmaya başladım. “Herr Bayım! İzin verin çizmelerinize bakayım! Herr Bayım!”

Ve sonra birden kendimi yerde buldum. Koşarken birine çarpmıştım. Ayağa kalktığımda, gözlerimin önünde bir sopa bir ileri bir geri sallanıyordu. Şapırtılı bir öpme sesi duydum. Çok güçlü bir nane kokusu alıyordum. Sallanan sopanın ötesinde arabalar duvardaki bir kapıdan geçip gözden kayboldular.

Sopanın öteki ucunda kimin olduğunu biliyordum. Başımı kaldırıp baktım. Bu Buffo’ydu. Buffo, Kapoların en kötüsüydü. Gerçekten korktuğum tek kişi oydu. Hepimiz ondan korkuyorduk.

Hiç kimse Buffo gibi bir varlığa açıklama getiremiyordu. Yahudi olabilir gibi görünmüyordu, ama bir Çizme de değildi. Biz aramızda onun Varşovalı bir sosis üretici olduğuna-tombul bir sosis yığını gibi görünüyordu- ve Yahudilerden çok nefret ettiği için gettoda kalabilmek amacıyla Yahudi’ymiş gibi yaptığına karar verdik. Böylece bir Kapo olma şansı elde etmişti ve sırf zevk için Yahudilere işkence ediyordu.

Diğer bütün Kapolar gibi Buffo’nun da silah taşımasına izin verilmiyordu, ama bu onun için hiç fark etmiyordu. Silahı olsaydı da hiç kimseye ateş etmezdi. Yalnızca sopasını taşıyordu. Kafataslarını yarıp açarken sopasının çıkardığı çatırtıdan çok hoşlandığı söyleniyordu, ama bu

doğru değildi. Sopasını çok ender olarak kullanıyordu. Onun gerçek silahı elleriydi.

Hayatta en çok sevdiği şey Yahudileri elleriyle öldürmekti. Ve üstelik herhangi bir Yahudi'yi değil. Yahudi çocukları. Eğer bir yetişkinseniz yanınızdan yürüyüp geçerdi, ama çocuklar için yolunu değiştirip peşlerinden gidiyordu. Bazen caddelerden ara sokaklara giriyor ve sopasını bacağına vurarak av arıyordu. İzleyecek birini gördüğünde sopasını öpüyordu. Allahtan, şişko ve yavaştı. Eğer sizi yakalamayı başarırsa sopasıyla bayıltıncaya kadar dövüyordu.

Sonra sopasını beline sokuyor ve gelecek tehditlere karşı parmaklarını oynatarak bekliyordu.

Her zaman nane kokuyordu. Naneli çiklet ya da şekerden değil. Nane yapraklarından. Bazı insanların tütün çiğnemesi gibi o da nane yaprakları çiğniyordu. Dudaklarında her zaman minik nane yaprağı parçacıkları oluyordu. Eğer nane yaprağı parçacıkları görüyorsanız ve nane kokusu alıyorsanız, Buffo'nun çok yakınınızda olduğunu anlıyordunuz. Aslında, bir çocuk Buffo tarafından öldürüldüğünde, söylediğimiz şey de buydu: "Nane kokusu aldı."

Buffo'nun en sevdiği öldürme şekli, yüzünüzü uçsuz bucaksız karnına bastırmak ve sizi boğmaktı. Böyle bir ölümden sonra, el arabasıyla alınıp götürülünceye kadar cesetten nane kokuları yükseliyordu.

Sanırım Buffo en çok benden nefret ediyordu. Nane kokusunu alacak kadar ona yaklaşan ve daha sonra bunu anlatmak üzere yaşamayı başaran tek kişi bendim. Ondan çok korktuğum halde başına bela oluyordum. Kendimi alamıyordum bundan. Ona Şişko diyordum. Aklımı kullanamıyordum. Eğer aklımı kullanabilseydim diğer çocukların bildiğini ben de bilecektim: Buffo'ya karşı en iyi savunma sistemi görünmez olmaktı. Asla sizi görmesine izin vermeyecektiniz.

Ben mi ne yapıyordum? Eğer caddede sallana sallana yürüdüğünü görürsem, arkasından sezdirmeden yaklaşıyor ve "Şişko!" diye bağırırdım. Dönüp baktığında burnundan soluyor olurdu, çünkü sesimi tanıyordu -onun baş belası- ve sopasını üzerime doğru sallarken eğilip darbelerden kaçıyordum. "Kulaklarında kıllar var!" diye bağırıyor, ona nanik yapıyor ve sonra da kalabalığın içinde kayboluyordum.

İşte şimdi yanımdaydı, tepemde heyula gibi dikiliyor, gülümseyerek sopasını öpüyordu. Bu bana her zaman kaçmak için gerekli zamanı

kazandırıyordu, ama kaçamadım. Çizmesiyle (eskimiş, çamurlu, Çizmelerinkine benzemeyen bir çizme) ayağımı yere bastırıyordu. Acı içinde haykırdım.

Güldü. Sopayı yerde sürüyerek takırdattı -onu kullanmayacaktı. Beni karnına bastırıp boğacaktı. Etli elleriyle omuzlarımı kavradı. Nane kokusundan başım dönüyordu. Burnum karnına gömüldü. Ve o anda birden serbest kaldım. Yere bastırdığı ayakkabımın içinden ayağımı çekip çıkarmıştım ve şimdi insanlara çarpa çarpa koşuyordum.

Güvende olabilecek kadar uzaklaştıktan sonra durdum, kaldırımın kenarına oturdum. Buffo yine amacına ulaşamamıştı, onu engellemiştim. Yaşıyordum. Öbür ayakkabımı da çıkardım, fırlatıp attım. İlkbahardı. Soğuklar başladığında bir başka çift çalardım.

O gece halının üstünde, öteki çocuklara Buffo'nun nasıl burnunun dibinden bağırdığımı kahkahalar atarak anlattım.

Uri gülmedi. "Yapma," dedi.

"Neyi yapmayım?" diye sordum.

"Buffo'yu kızdırma."

"Neden?" dedim.

Bana tokat attı, kuvvetle, üç kez. "Yapma," diye yineledi. Öbür çocuklar hiç ses çıkarmadılar.

Arkamı dönüp ağlayarak uykuya daldım. Himmler olması olanaksız olan adamdan hiç söz etmedim.

24

“İneği bul,” demişti Doktor Korczak.

Bu, Doktor Korczak’ın benimle sert ve kararlı konuştuğu tek andı. Ne zaman duvarın öbür tarafından yetimler için yiyecek götürsem, sevinçle alır ve sırtıma hafifçe vurarak, “Benim küçük kaçakçım,” derdi. Ben dönüp uzaklaşırken, “Dikkatli ol,” demeyi de asla unutmazdı. Sonra bir gün, “İneği bul,” diye ekledi. O günden sonra, onu her gördüğümde, “İneği bul,” dedi.

İnek inanılacak ya da inanılmayacak bir şey haline gelmişti. Melekler gibi. Anneler gibi. Portakallar gibi. Nasıl olur da inek kadar büyük bir şey gettoda yaşar ve görülmezdi? Nasıl hayatta kalabiliyordu? Ne yiyordu? Yıkıntılardaki tozu toprağı mı?

Ama süte duyulan gereksinim öyle büyüktü ki, insanlar açlıktan ineği görür gibi oluyorlardı, ta ki birisi gerçekten hayvanı caddede hoplayarak yürürken görünceye kadar. Kuşkusuz, aslında ineği gerçekten gören hiç kimse yoktu ve dahası hiçbirimiz onu görmedik, daha çok, ona inandık. Hemen her gün birisi çıkıp gizemli bir möö sesi duyduğunu iddia ediyordu.

Kuşkusuz, Janina’nın ineğin sesini duyduğunu söylediği gün gelmekte gecikmedi.

Sırf karşı çıkmış olmak için, “Hayır duymadın,” dedim. Janina her zaman bir şeyler uyduruyordu.

“Duydum!” dedi. Beş-taş oynuyorduk. Yerdeki taşları eliyle bir kenara itti.

“Bebek gibi davranıyorsun,” dedim.

“Sen de bok gibi davranıyorsun,” dedi Janina.

Shepsel Amca okuduğu kitaptan başını kaldırıp Janina’ya hırladı. “İnek minek yok.”

Bu günlerde Shepsel Amca’nın tek uğraşısı bulduğu bu yeni kitabı okumaktı. Kitabı bitirdiğinde tekrar başa dönüyor ve yeniden okumaya başlıyordu. Okurken sürekli usul usul bir şeyler mırıldanıyordu. Bu Lutheranlar hakkında bir kitaptı. Shepsel Amca, Lutheran olmayı öğreniyordu. Böylece Yahudi olmaktan kurtulacaktı ve gettodan çıkıp gitmesine izin vereceklerdi.

Bay Milgrom, Shepsel Amca’ya, “Sen her zaman bir Yahudi olarak kalacaksın,” dedi.

Shepsel Amca, “Ben çoktan Yahudiliği bıraktım. Ben bir Lutheranım,” dedi.

Shepsel Amca Janina’ya inek minek yok diye hırladığında ben de hemen Janina’nın tarafını tuttum. “Evet, var,” dedim. “Ben de duydum.” O âna kadar emin değildim. O ândan sonra ineğe inanmaya başladım. (Bunu daha önce de yapmıştım: kendi söylediğim şeye inanıyordum.) Birkaç gün sonra, Doktor Korczak ilk kez, “İneği bul,” dediğinde bu inancım doğrulanmış oldu.

İneği bulamadım. Her yere baktım. Avlulara, arka bahçelere, bodrumlara, moloz yığınlarına… İnek yok. Bir möö sesi yok.

“Bir gün çocuklara, “İneği bulamıyorum,” diye yakındım.

“Bulamıyorsun, çünkü inek minek yok, aptal,” dedi Enos.

Büyük Henryk, “İnek minek yok!” diye böğürdü.

Küba, Büyük Henryk’in üzerine tırmandı ve omuzlarından birine oturdu. “Bahse varım, Büyük Henryk yalan söylüyor,” dedi. Yüzü Büyük Henryk’in yüzünün karşısında baş aşağı duracak şekilde eğildi. “Büyük Henryk, sen ineğin var olduğuna inanıyor musun?”

Büyük Henryk, Küba’nın ağırlığıyla sendeledi. “Evet!” dedi.

Hepimiz güldük, çünkü verdiği yanıtın hiçbir şey kanıtlamadığını biliyorduk hepimiz. Büyük Henryk yalnızca en iri yarı olanımız değil, aynı zamanda dünyanın en uyumlu insanıydı. Her şeye evet diyordu.

Bu bizim Büyük Henryk oyunu oynamaya başlayacağımızın işaretiydi.

“Büyük Henryk sen dünyanın en büyük, en salak insanı olduğuna inanıyor musun?”

“Evet!”

“Büyük Henryk, sen dünyanın en küçük, mini minnacık bebeği olduğuna inanıyor musun?”

“Evet!”

“Büyük Henryk, biz bu akşam bir şatoda, geniş yataklarda yatıp, istediğimiz kadar çikolata yiyecek miyiz ve Çizmeler bize hizmet edecekler mi?”

“Evet!”

“Sorun bakalım ona, Buffo'ya inanıyor muymuş?” dedi Enos. “Ya da Himmler’e.”

“Büyük Henryk, Himmler’e inanıyor musun?”

Araya girdim. “Ben inanmıyorum,” dedim. “Himmler diye biri yok.” Ve sonunda, onlara o görkemli otomobillerin geçit törenini, Himmler diye defalarca seslenişimi ve yalnızca ön koltuktaki tavuk suratlı bir adamın dönüp, gözlüğünün arkasından tek gözle bana baktığını anlattım.

“O Himmler'di, işte,” dedi Uri.

“Olamaz,” dedim ben de. “O adam Shepsel Amca'ya benziyordu.

Uri, “O adam Himmler’di,” diye ısrar etti.

Demek ki, Himmler -İki Numaralı Patron Çizme, Çingeneler şöyle dursun, bütün Yahudilerin Efendisi- tek gözlü bir tavuktu. O anda, Çizmelere duyduğum saygıyı yitirmeye başladım. Artık onlardan biri olmak istemiyordum.

25

Artık, Janina'nın saçında toka ya da ayaklarında çorap olmuyordu. Ayakkabılarının bağları kopmuştu ve yürürken kuşlar gibi kanat çırpıyorlardı. Ayakkabılar artık çamurlu birer hurdaya dönüşmüşlerdi. Bir süre tükürükle parlatmak için uğraştım, ama çamur çok fazlaydı. Görüp görebileceğim en iyi yansımam ayakkabılardaki parıltıyla birlikte yok olup gitmişti.

Janina çok ağlıyordu. Tekmeler atıyordu. Çığlıklar atıyordu. Bazen annesine de bağırıyordu. "Anne, anne, bana yumurta turşusu yap!...Yap!...Yap!" Salamura yumurtayı her şeyden çok sevdiğini söylüyordu Janina. Ama annesinin yaptığı tek şey onu köşedeki şiltenin üzerine yatırmak oluyordu.

Janina ağladığı kadar da gülüyordu. Ama yalnızca gülmüyordu, uluyordu. Özellikle de Himmler'in Shepsel Amcaya benzediğini söylediğimde. Yerde oturmuş sırayla birbirimizin kafasındaki bitleri ayıklıyorduk, tam o sırada Shepsel Amca, "Maymunlara benziyorsunuz," dedi ve ben de Janina'ya "Himmler maymuna benziyor," diye fısıldadım ve o anda Janina öyle bir gülme krizine tutuldu ki, hızla arkaya doğru düştü, kafasını yere çarptı, bitler Janina'nın saçlarından fırladılar, Janina'nın başı öyle acımıştı ki, gülse mi ağlasa mı bilemedi, bu yüzden o da hem güldü hem ağladı.

Bir gün Janina bahçede bana doğru koştu. "İneği buldum!" diye bağırdı, elimi yakaladı ve koştuk. Beni bombalanmış bir dondurmacıya götürdü. İki duvar hâlâ ayaktaydı. Duvarlardan birinde yan yatmış bir resim asılıydı -bir inek resmi.

Janina bana hep böyle oyunlar yapıyordu. Bir keresinde beni kandırıp sarı taşlı kolyemi kendi boynuna taktırdı. Günlerce çıkarmadı. Geri almak istediğimde, çıkarıp duvara fırlattı. Buna inanamadım.

Öyle kızdım ki, merdivenlere benim için bıraktığı hediyeleri sakladığım torbayı duvara fırlattım ben de.

Janina benim şapkamı duvara fırlattı.

Duvarın öteki tarafından içi doldurulmuş mavi-altın sarısı bir oyuncak domuz getirmişti. Onu sakladı. Arayıp buldum ve duvara fırlattım.

Bundan sonra yalan söylemedi. Onun eşyalarını fırlatıp atsam bile bana yeni şeyler vereceğini söyledi. Ona inandım. Kendimi kötü hissettim. Yeni hediyemin palto-yatağımın altında olduğunu söyledi. Gidip baktım. Bir sıçan kemiğiydi.

Beni kışkırtıp peşine düşürmeyi çok seviyordu. Peşine düşsem de düşmesem de, o her zaman kaçıyordu. Eğer peşinden gitmesem, durup bana nanik yapıyor ve “Salak şapşal!” diye bağırıyordu. Bir keresinde hiç peşime düşmek zorunda kalmadan pencereden eğilip başıma bir şalgam attı. Şalgamı toprağın içinden aldım, cebime koydum ve Janina’nın arkasından koştum. Onu yakaladığımda, omuzlarından tutup sarstım ve bir daha asla yiyeceklere böyle davranmaması gerektiğini söyledim. Ama o yalnızca güldü, ben de çamurlu şalgamı suratına sürdüm ve onu daha şiddetle sarstım, ben daha sert sarstıkça o daha çok gülmeye başladı.

Zamanla Janina’nın sesine -konuşurken, sızlanırken, dırdır ederken, gülerken, ağlarken- öyle alıştım ki, o sustuğunda bile sesini duyuyordum. Bir gün bir şeylerin yolunda gitmediğini hissettim, ama ne olduğunu bilmiyordum. Bunun Janina’nın yokluğundan kaynaklandığını anlamamıştım. Sesini bütün gün hiç duymamıştım, kendisini de hiç görmemiştim. O gece de, her zaman olduğu gibi, her türlü faaliyet durmuştu. Gün ışığının sonu bizim de sonumuz oluyordu. Tavandaki ampul şimdi artık hiç yanmıyordu. Bay Milgrom’un hapları ve şurupları için artık kapıyı çalan yoktu. Shepsel Amca, Lutheran olmakla ilgili kitabını bir kenara bırakmıştı. Bayan Milgrom herhangi bir işi bırakmak zorunda değildi çünkü hiçbir işe başlamıyordu. Bütün gün ve gece arkası bize dönük olarak şiltenin üzerinde yatıyordu, yalnızca öksürdüğü zaman hareket ediyordu.

Janina genellikle karanlıkta -parmaklarının ucuyla hissederek- beş-taş oynamaya devam ediyordu; babası, “Janina,” deyince de oynamayı bırakıp yanımdaki paltonun üzerine uzanıyordu. Ama bu gece ben yattığımda o çoktan kendi paltosunun üzerine yatmıştı. Artık hemen her gece yeni ailemle birlikte uyuyordum. Bay Milgrom her zaman bize iyi geceler diyordu, önce Janina’ya sonra bana. Hep bu ânı beklerdim ben, çünkü hiç kimse daha önce bana iyi geceler dilememişti. Bu gece, Bay Milgrom, “İyi geceler, Janina,” dediğinde hiçbir yanıt gelmedi.

Her zamanki gibi, herkes uyuyuncaya kadar bekledim. Bunu yapmak hoşuma gidiyordu. Birisi gittiğimi duyarsa yasaklanacakmışım gibi

yapmaktan hoşlanıyordum. Kalktım ve sessizce odadan çıktım. Bunu hemen her gece yapıyordum. Ayaklarımın ucuna basarak ay ışığıyla aydınlanmış avluya ve oradan da caddeye çıktım. İçgüdülerim cesur ve ele geçmez olmamı söylüyordu, ama sinsi ve aldatıcı davranmak da zevk veriyordu bana.

Caddeler terk edilmiş gibi görünüyorlardı, ama göründükleri kadar ıssız olmadıklarını biliyordum. Duvar boyunca bir yerde Büyük Henryk'in omuzlarına Küba'yı alıp, upuzun boyuyla dikildiğini ve Küba'nın dikenli telin üzerine iki kalın palto atarak telin üzerinden öteki tarafa indiğini ve sonra Büyük Henryk'in onu tekrar geri çekebilmesi için duvarın üzerinden bir ip attığını biliyordum.

Ayaklarımın altında, gün ışığının sıçanların ve bok ırmaklarının üzerine hiç düşmediği lağım kanallarında, Enos'un ve Ferdi'nin ve tek-kollu Olek'in lağım duvarlarının diplerinden sessizce ilerlediklerini, o pis kokuların arasında Ferdi'nin sigarasından nefesler çekerek kendilerine, küçücük de olsa, bir ışık sağladıklarını biliyordum.

Hepsinin benimle birlikte gelmek istediklerini biliyordum. Keşke biz de iki tuğlalık delikten sığabilseydik diye düşündüklerini biliyordum.

Uri'ye gelince, ondan kimsenin haberi yoktu. Bir yerlerdeydi, bir şeyler yapıyordu.

Bir gölgeden ötekine, caddeyi hızla geçtim. Bir kapının gölgesine sığındım. Gece, dikenli tellerin ötesinde ışıl ışıldı. Sesler havada yüzüyordu: bir şıngırtı, bir çınlama, bir insan sesi, bir müzik parçası. Devriye gezen Kapoları görmek için eğildim. Bir kol boyu ötemde, ay ışığında birisi duruyordu. Buna inanamadım.

"Janina!"

"Seni izledim."

Sırıtıyordu. Onu kapının gölgesine çektim.

"Geri dön," dedim.

"Hayır."

"Geri dön."

"Seninle geliyorum."

Gözleri iki damla ay ışığıydı.

"Sen yeterince küçük değilsin," dedim, aptalcaydı bu.

"Senden daha küçüğüm ben."

"Seni götürmüyorum."

“Götürmek zorundasın. Sen benim ağabeyimsin.”

Bu söz beni bir an için durdurdu. Ve sonra, işte tam da bu yüzden ona izin vermemem gerektiğini düşündüm.

“Hayır!”

“Evet!”

Yüzüne bir tokat attım. Ay ışığı damlaları titreştiler.

O da benim yüzüme bir tokat attı.

Hepsi buydu işte.

Caddeyi ok gibi geçip duvara ulaştım ve bir çırpıda iki tuğla genişliğindeki delikten öteki tarafa geçtim. Hemen ardımdan, Janina da süzülerek delikten geçip yanıma geldi.

26

Janina şaşkınlık içinde bakakaldı. “Kentin kalan bölümü -hâlâ yerinde duruyor!”

Yanına koştum. Kolundaki bandı çekip aldım ve cebine tıkıştırdım. Kendi bandımı da çıkardım. “Gördün mü, unutturuyorsun işte bana.” Ayağımı yere vurdum.

Duvarın yanında görünmek iyi değildi. Kaldırımda yürümeye başladım. Ardımda Janina’nın ayak seslerini duyuyordum. Daha hızlı yürüdüm. Belki beni izlemesine engel olamazdım, ama hep yanımda taşımaya da hiç niyetim yoktu. Gettoda her şey griydi: insanlar griydi, sesler griydi, kokular griydi. Burada ise her şey renkliydi benim için: tramvayların kırmızı çınlamaları, gramofonlardan yayılan mavi müzik, insanların gümüş rengi kahkahaları. Atlıkarıncanın uzak teranesi bir renkler bulutuydu. Ne zaman duvarın öteki yanına geçsem caddelerde yürümekten başka hiçbir şey yapmak istemiyordum.

Uri'nin sözlerini anımsadım: Suçlu gibi görünme. Kaldırım boyunca kasılarak yürüdüm. Doğruca öbür yayaların üzerlerine doğru gidiyor ve onları yollarını değiştirmek zorunda bırakıyordum. Islık çalıyordum. Bir başka deyişle, Uri’nin öbür uyarılarını kulak ardı ediyordum: Dikkat çekme. Görünmez ol. Ya da belki çok az önemsiyordum. Mavi-beyaz kol bandını koluma takma isteğine direniyordum. Milgrom ailesinin bir bireyi olmaktan, bir Yahudi olmaktan gurur duyuyordum. Kol bandımı sallayıp, Hey, herkes bana baksın, ben bir Yahudi'yim! İbrahim’in sefil soyu! Ama yapmadım.

Arkamda, Janina’nın ıslık çaldığını duyuyordum.

En sevdiğim yere gittim. Çizmelerin kaldığı bir oteldi bu. Çizmeler burada yemek yiyorlar, bira içiyorlar ve yatıyorlardı. Döner kapının üzerinde deve şeklindeki mavi neon tabela durmadan yanıp sönüyordu. Hep yaptığım şeyi yaptım: Döner kapıdan girip, onunla birlikte dönerek doğruca tekrar dışarıya çıktım. Janina da aynısını yaptı, ama bir kere döndükten sonra durmadı. Onu çekip uzaklaştırdım.

Arka tarafa gittim. Boyumca çöp tenekeleri askerler gibi sıralanmışlardı. Her zaman olduğu gibi kapakları açıktı ve birkaç çocuk kurtçukların ve pis kokuların arasında çöpleri karıştırıyorlardı. Beni fark

edemeyecek kadar meşguldüler. Yiyecek mahzenine açılan kapak her zamanki gibi kilitliydi. Zemin seviyesinde birçok pencere vardı. Camların önü demir parmaklıklıydı.

Pencerelerden birinin önünde diz çöktüm. İtip açtım. Paltomu çıkardım ve içeri attım. Yan döndüm ve iki parmaklığın arasından geçip, baş aşağı olarak loş bodruma indim. Bu benim için çocuk oyuncağıydı. İri ve yavaş insanlar dünyasındaki çatlaklarda yaşıyordum ben.

Paltomu almak için eğildiğimde, Janina’nın paltosu sırtıma düştü. Ardından Janina bir iç çamaşırı bohçası gibi yuvarlanarak aşağıya indi. “Ah! Off!” diye çığlıklar atıyordu.

“Sessiz ol,” dedim. “Senin evde kalman gerekirdi.”

Cebimden çuvalı çıkarıp açtım.

Janina, “Bu ne için?” diye sordu.

“Yiyecek,” dedim.

“Benim çuvalım yok.”

“Çok kötü.”

“Salamura yumurtalar nerde?”

“Bunların salamura yumurtası yok.” Salamura yumurta görsem tanıyamazdım bile.

Janina büyük bir kahve kavanozunu raftan itti. Kavanoz yere düşüp parçalandı.

Yumruğumu sıkıp suratına doğru savurdum. “Kes artık. Duyacaklar.”

Başını kaldırıp çenesini bana doğru uzattı. “Seni sevmiyorum.”

“Ben de seni sevmiyorum.”

“İyi öyleyse,” dedi ve rafların arasında, salamura yumurta arayarak tepinmeye başladı.

Ben de kendi turlarına başladım. Mavi Deve Oteli'nin yiyecek mahzeninin bir problemi vardı: yiyeceklerin çoğu uzun bir süre taşınamayacak kadar büyük kavanozların ya da teneke kutuların içindeydi. Bu yüzden ben de daha küçük, daha hafif şeylere yöneldim. Tahta kutularda soğan, marul ve şalgam ve lahana vardı. Kutular dolusu sodalı kraker ve yığınla kahverengi ve esmer ekmek vardı. Gri renkli, eski kurutulmuş balık, jöleler ve filizlenmiş patatesler vardı. Taze etlerin saklandığı soğuk dolabın yanına bile uğramadım, çünkü bu etleri pişirme olanağımız yoktu hiç, ama kurumuş ve buruşmuş sosisler kusursuzdular.

Çuvalımı doldurdum ve sonra biraz da kendi zevkime yöneldim. Meyve ve sebze kavanozları taşınamayacak kadar büyüktüler belki, ama bu fırsatı hemen orada yiyecek mahzeninde değerlendiremeyeceğimi de kimse söylemiyordu? Tozlu bir köşedeki konserve şeftali kavanozumu aldım. Bu, neredeyse, benim kadar bir kavanozdu. Kapağı açtım ve bir şeftali aldım.

Omzumun üzerinden, Janina'nın, “Nedir o?” diyen sesi geldi.

“Neye benziyor?” Şeftaliyi ağzıma tıkıştırdım.

“Ben de bir tane istiyorum.” Elini uzattı.

Eline vurdum. “Bunlar benim.”

Janina yumruklarını sıktı, geriye doğru eğildi ve “Benim karnım aaaaç!” diye haykırdı.

Başka bir şeftali alıp ağzına tıktım. “Al.” Kapı açılıp, yukarıdan üzerimize bir ışık düştüğünde kavanozu telaşla kapatıp ve yerine ittim. Ayak sesleri merdivenlerden indi ve durdu. Bir ses, “Kim o?...Kim o?” dedi.

Meyve kavanozlarının yanına sindik, yanaklarımız şişmişti, şeftali suları çenemizden akıyordu.

“Kim o?”

Sonunda ayak sesleri uzaklaştı ve kapı kapandı. Pencerenin altına bir sandık ittim ve üzerine çıktım. Parmaklıkların arasından önce çuvalı sonra kendimi dışarı çektim. Sandığın üzerine çıktığı halde, Janina parmaklıklara uzanamıyordu, bu yüzden onu da dışarı çekmek zorunda kaldım.

Dönüş yolunda, çuvalım omzumda gölgelerden ve arka sokaklardan geçerek, ay ışığı altında son bir koşuyla duvardaki iki tuğlalık deliğe ve oradan öteki tarafa geçtik. Ay ışığında bir başka koşuyla yeniden gölgelere daldık.

Doğruca yetimhaneye gittim. Doktor Korczak arka taraftaki pencerelerden birini hep açık bırakıyordu. Çuvalın içindekilerin yarısını bu pencereden içeri boşalttım.

Janina, “Ne yapıyorsun?” diye sordu.

“Yetimleri besliyorum, “ diye yanıtladım.

“Bizi beslemen gerek.”

Onun bu saçmalıklarından bıkmıştım. “Kimi istersem onu beslerim.” Pencereyi hızla çekip kapattım ve evin yolunu tuttum.

27

Ertesi gün çocukların yanına gittim. Onları yeni yerlerinde, yanıp kül olmuş bir kasap dükkânının arkasındaki bir sokakta bulacağımı biliyordum. Daha oraya varmadan seslerini duymaya başladım: bir darbe sesi, ardından sevinç çığlıkları... ve bir darbe daha! Neler oluyordu? Köşeyi döndüm. Büyük Henryk, Küba'yı ayak bileklerinden baş aşağı tutmuştu ve Ferdi de her yerde onlarcası bulunan büyük bir kemikle Küba'nın kıçına vuruyordu.

Beni görünce vurmayı kesti. "Misha! Gel. Bitlerinden kurtul."

İşte o zaman gördüm. Ferdi'nin her vuruşunda, Küba'nın saçından tuz gibi ince bir serpinti dökülüyordu yere. Her darbede Küba, tıpkı bir büyükbaba saatinin sarkacı gibi bir öne bir arkaya sallanıyordu. İşleri bittiğinde, Küba kemiği Ferdi'den aldı. "Senin sıran, Misha," dedi. Sırf bitleri aklıma getirdiği için başım hiç olmadığı kadar kaşınmaya başlamıştı. Bitlerin kafamda kımıldadıklarını hissedebiliyordum.

Büyük Henryk'in önünde dört ayak üzerinde durdum. Bir anda baş aşağı sallanmaya başladım, gözlerimin önünde Büyük Henryk'in dizleri vardı. "Hazır ol," dedi Küba ve ardından Ferdi'nin, "Durun! Kitap!" diyen sesi geldi. Ferdi pantolonumun içine bir kitap soktu ve Küba ilk darbeyi vurduğunda dünya sallandı. "Durun! Durun!" diye bir başka çığlık duydum.

Olabildiği kadarıyla başımı çevirdim ve Janina'nın Küba'ya saldırdığını, onu tekmelediğini yumrukladığını gördüm. Ferdi, Janina'yı kıskıvrak yakaladı, Janina; Ferdi'nin kollarında çırpınıyordu.

"Canını yakmıyorum," dedi Küba.

Enos, "Bu da kim?" diye sordu.

Küba kemiği sallarken, "Bu Janina," dedim. Ve sonra, ardı ardına gelen darbeler arasında, kesik kesik, "Kız...kar...deşim...," dedim.

Küba'nın benimle işi bittiği sırada, Janina, "Ben de! Ben de!" diye bağırıyordu.

Janina, Büyük Henryk'in yanına giderken, Enos, "Bir kızı elbisesiyle baş aşağı tutamazsın. Pantolon giymesi gerekli," dedi.

En küçük bendim, bu yüzden ben seçildim. Pantolonumu çıkardım ve Janina'ya verdim. Kitabı pantolonun içine soktum ve Janina baş aşağı sallandı ve Küba vurmaya başladı. Her vuruşta Janina bağırıyor ve gülüyordu.

Şöyle düşündüm: Belki içindeki melek dışarı çıkar. Melekler hakkında çocuklardan en son öğrendiğim şeydi bu: Herkes kendi meleğini içinde taşır. Siz öldüğünüzde melek dışarı çıkar ve Cennet'e uçar. Cennet'in nerede olduğunu sorduğumda herkes farklı bir yanıt veriyordu.

Küba, Rusya'da diyordu.

Olek, Washington, Amerika'da olduğunu söylüyordu.

Enos, "Hepiniz aptalsınız. Tam burada. Varşova'da. Duvarın öteki tarafı," diyordu.

Janina'nın her vuruşta sarsılan küçük bedenini izlerken, içindeki meleğin böylesine bir rahatsızlığa katlanamayacağını geçirdim aklımdan. Gözlerimi ayırmadan baktım, ama Janina'nın haykırışlarından ve gülmelerinden başka bir şey çıkmadı dışarıya.

Sonunda Küba durdu. Janina devam etmesi için yalvarıyordu. Pantolonumu çıkarmaya niyetli değildi. Molozların içinde Janina'nın peşinden koşarken herkes güldü, pantolonun içindeki kitap, düşmek üzere olan bir at boku gibi sıçrayıp duruyordu. Birdenbire kahkahalar kesildi. Dönüp baktım. Kömürleşmiş kasap dükkânının köşesinde dört kişi duruyordu. Herkes, Janina bile, durdu ve onlara bakmaya başladık.

Bunlar iki çiftti. Erkekler Çizme'ydiler. Üniformalarının düğmeleri sabahyıldızları gibi parıldıyordu. Kadınlar sarı saçlıydı ve küçük beyaz şapkalar ve beyaz eldivenler takmışlardı. Dördü de gülümsüyordu.

Çizmelerden birinin elinde bir şey vardı. Siyah bir şeydi bu. Bunun bir tabanca ya da bir silah olduğundan kesinlikle emindim. Merak ettim: Neden kaçmıyoruz? Sonra bir hareketlenme oldu -Janina onlara doğru yürüdü. "Janina! Hayır!" diye bağırdım.

Çizme, gülümsemeye devam ederek, silahını kaldırdı. Gözünde tuttu ve Janina'ya nişan aldı.

"Hayır!"

Çizme'ye saldırdım. Yerinden kıpırdamadı. Boştaki elini indirip beni bir kenara itti. Silahını tekrar Janina'ya doğrulttu. Duydum: klik.

Enos, "Misha, dur. Bu bir fotoğraf makinesi. Resim çekmek için," diye bağırdı.

Enos'un ne demek istediğini anlamamıştım, ama geri çekildim. Fotoğraf makineli adam yeniden nişan aldı ve klik sesi geldi. Hemen yanımda, Janina, tozun toprağın içinde dans ediyor ve "Bir daha yap'...Bir daha!" diye bağırıyordu.

Çiftler artık yalnızca gülümsemiyorlar, kahkahalar atıyorlardı. Kadınlar gülmekten düşmemek için erkeklerinin kollarına tutunuyorlardı. Kadınlardan biri Janina'nın burnunu sıktı, sonra öteki de aynı şeyi yaptı ve daha da yüksek sesle güldüler ve fotoğraf makineli adam daha çok resim çekti. Onlar gülüp resim çektikçe, Janina daha hızlı dans edip gülmeye başladı. Hoplayıp zıplarken kaldırdığı tozlar ayakkabılarına bulandı.

Gülmeler yavaşlayıp bittiğinde, Janina onlara doğru yürüdü. Kadınlardan birinin yanına gitti ve "Siz öteki tarafta mı yaşıyorsunuz?" diye sordu. Kadın yanıt vermedi. Yalnızca Janina'ya bakıp gülümsedi. Sonra, Janina uzanıp kadının siyah-beyaz kareli eteğine dokundu. Kadının yüzündeki gülümseme kayboldu. Geri çekilip Janina'dan uzaklaştı. Janina'nın beyaz ayakkabılarına bulaşmış toprağa baktı. Ötekilere bir şeyler söyledi. Gülümsemeler geri geldi.

Fotoğraf çeken adam makinesini karısına verdi. Janina'yla benim yan yana durmamızı söyledi. Kendisi de arkamıza geçip durdu. Gülümsediğini hissedebiliyordum. Bize yakın duruyordu, ama değmiyordu. Karısına bir şeyler söyledi. Kadın nişan aldı ve klik sesi duyuldu.

Belki bize şimdi ateş edecekler, diye düşündüm.

Ama etmediler. Sadece dönüp uzaklaştılar. Tam giderlerken, arkalarından, "Bize ateş etmeyecek misiniz?" diye bağırdım.

Yanıt vermediler. Enos telaşla atıldı. "Aptal Çingene." Başımın arkasını tokatladı. "O aptal çeneni tutmayı öğren."

Keşke Uri orada olsaydı. Tokadı onun atmasını tercih ederdim.

Ferdi "Kimdi onlar?" diye sordu.

"Askerler ve kız arkadaşları," dedi Enos. "Gettoda gezintiye çıkmışlar. Bugün Pazar."

"Pazar nedir?" diye sordum.

Enos sırıttı. "İnsan öldürmedikleri gün."

Caddelerde başka askerlerin kız arkadaşlarıyla dolaştıklarını gördük.

Çizmelerin eşleri beyaz eldivenler takıyorlardı. Bu eldivenlere bakmaktan kendimi alamıyordum. Kardan daha beyazdılar.

28

Yaz, sinekler demekti. Bana göre sinekler küçük kuşlardı. Gerçek kuşları anımsıyordum. Havuç gibi kokan uzun çimenlerin üzerinde uzanıp ötüşlerini dinlediğimi anımsıyordum. Kargalardan başka hiçbir kuş gettoya gelmiyordu. Yiyebilecekleri ekmek ya da tohum yoktu. Oraya gelen kargalar ötmüyorlardı. Birbirlerine ciyaklıyorlardı. Sanki, Burada işte. Bir tane buldum! ya da, Yaklaşma! Bu benim! der gibiydiler. Onlar için her zaman bir sürü yiyecek oluyordu. İnsanları yiyorlardı. Kargalar ve sinekler.

Vagonlar sabah geliyorlardı. Vagonları çekmek için kala kala birkaç at kalmıştı, ama Çizmeler o atları aldılar, bu yüzden atların yerini şimdi adamlar almıştı. Vagon bir cesedin yanına gelince duruyor ve adamlar cesedin yanına gidiyorlardı. Yerde yatan her insan ölü değildi. Eğer üzerinde yalnızca sinekler uçuşuyorsa ama karga yoksa bu kişi hâlâ yaşıyor olabilirdi; özellikle de üzerinde gazete yoksa. Bazen kargalar gazeteyi gagalayıp düşürüyorlardı.

Adamlar cesedin yanına gittiklerinde, kargalar çoğunlukla yürüyüp uzaklaşıyorlardı. Beş ya da altı adım yürüyorlar sonra dönüp adamlara gaklıyorlardı. Adamlardan biri kollardan, öbürü de bacaklardan tutuyor ve cesedi sallayarak vagona atıyorlardı. Ceset lök diye vagondaki yığının üzerine düştüğünde bir sürü sinek tıpkı saçlardan dökülen bitler gibi havaya uçuşuyordu.

Yerde yatan bir kişinin eğer ayakkabıları ya da çorapları ya da paltosu yoksa onun ölü olduğunu düşünüyordum. Ama sonra böyle bir kişinin yığının altından çıkıp vagondan inerek yürüyüp uzaklaştığını gördüm. Cesetleri toplayan adamlar yanılmışlardı. Ama kargalara güvenebilirdiniz. Onlar asla yanlış yapmazlardı.

Bazı insanlar hastalıktan, bazıları da açlıktan ölüyordu. Hastalıklar konusunda yapabileceğim fazla bir şey yoktu, ama iş açlığa gelince, işte orada sahneye çıkıyordum. Ailemi -ve bu arada elimden geldiğince Doktor Korczak'ın yetimlerini de- beslemek için dünyaya gelmiştim ben. Kusursuz bir hırsız olmamı sağlayacak tüm özellikleri -çalma becerisi, hız, ufak tefeklik, budala gözüpekliği- taşıyordum.

Janina her yerde peşimdeydi. Gölgem. Geceleri duvardan geçiyordum ve o da sırtında kendi çuvalıyla orada, arkamda oluyordu. Onunla hiç

konuşmuyordum. Sanki orada yokmuş gibi davranıyordum.

Mavi Deve Oteli'ne giriyorduk. Varşova'daki en güzel evlere giriyorduk. Sevdiğimiz bir sürü mutfak vardı. Bunlardan birini özellikle çok seviyorduk çünkü orada her zaman salamura ringa balığı oluyordu. Bu mutfakta kendimizi çok rahat hissediyor olmalıydık, çünkü her zaman ışığı yakıyorduk. Bir gece ringa balıklarını incelerken Janina'nın "Merhaba," dediğini duydum. Dönüp baktım. Kapının eşiğinden küçük bir oğlan çocuğu duruyordu. Üzerinde pijama vardı. Işıkta gözlerini kısarak bakıyordu.

"Kimsiniz siz?" diye mırıldandı.

"Ben Janina'yım," dedi Janina. Birdenbire, gözüme çok büyümüş gibi göründü. Beni gösterdi. "Bu da Misha."

Çocuk yumruklarıyla gözlerini ovuşturdu. "Siz Yahudi misiniz?"

Janina güldü. "Haha! Yahudi mi? Ah, hayır, biz asla Yahudi olamayız. Hayır olamayız. Haha!" Bir parça ringa balığı uzattı. "Biraz balık ister misin?"

Çocuk balığı aldı ve sonra hep birlikte bir saat boyunca mutfak masasında oturup salamura ringa, kraker, şekerli kurabiye yedik ve süt içtik. Sütü içerken Doktor Korczak'ı ve ineği düşündüm. Küçük çocuğa Fısıltı adlı bir oyun oynadığımızı, bu yüzden çok yüksek sesle konuşmaması ya da gülmemesi gerektiğini söyledik. Ağzına kadar dolu çuvallarımızı sırtlayıp pencereden çıkarken çocuk da bizimle gelmek istedi. Ağladı. Onu tekrar ziyaret edeceğimizi söyledik, ama o eve bir daha hiçbir zaman gelmeyeceğimizi biliyordum.

Başlangıçta Janina'nın babası, kızının benimle birlikte hırsızlığa geldiğini bilmiyordu. Biz sessizce odadan çıkarken o her zaman uyuyor oluyordu. Sanırım Shepsel Amca çoğunlukla uyanıktı, ama hiçbir şey söylemiyordu. Sonra bir gece dolu çuvallarımız sırtımızda döndüğümüzde herkesin avluda sıraya dizildiğini gördük. Bağırıp çağıran Çizmeler. Hırlayan Çizme köpekleri. Kör edici ışıklar. "İbrahim'in pis domuzları!"

Çuvallarımızı sakladık ve en son sıradaki insanların arasına karıştık. Milgromları buluncaya kadar sıraların arasında süründük. Shepsel Amca'yla Bay Milgrom'un arasına sıkıştık. Bayan Milgrom'un sırada dikildiğini görünce çok şaşırdım. Başı göğsüne düşmüştü. Çok kötü bir hazır ol duruşuydu.

Bay Milgrom'un eli aşağıya doğru indi ve Janina'nın kulağını sıktı. Janina ciyakladı.

Hemen yanımızdaki bir Çizme bağırıyordu. “Sizi kokmuş hayvanlar! Leş gibi kokuyorsunuz! Siz hiç yıkanmaz mısınız?”

Buffo’nun orada olmamasını diledim. Beni yakalaması için bir şanstı bu.

On tarafta megafonlu bir adam vardı. “Bunu yaptığınızı biliyoruz! Bu size ilk ve son uyarımız! Yakalanacaksınız! Evet! Evet! Yakalanırsanız da vurulacaksınız! Eğer şansınız varsa! Eğer şansınız yoksa, sizi asacağız! Her iki yolla da sonunuz ölüm! Bu yollardan biri biraz daha yavaş! Daha acı verici! Anlıyor musunuz?”

Çizmelerin “evet” anlamına gelen sözcüklerini kullanarak “Jawohl!” diye bağırdım. Başka hiç kimse konuşmadı.

Bu kez sıkılan benim kulağımdı. Başımı kaldırıp Bay Milgrom’a baktım. “Neden söz ediyor?”

“Siz hırsızlardan. Artık vazgeçmelisiniz.”

Vazgeçmedim. Ama Janina’yı vazgeçirmeye çalıştım. Bundan sonra peşimden geldiğinde avluda durdum ve ona geri dönmesini söyledim.

“Hayır,” dedi.

“Baban bu işi bırakmanı istiyor,” dedim. “Eğer seni vururlarsa baban çılgına döner.”

“Hayır.”

“Seni asarlar.”

“Hayır.”

“Yolumu kesiyorsun. Seni pis Yahudi.”

“Sen de öylesin. Yanlış mı?”

Yüzünü karanlıkta seçemiyordum. Bir tokat attım. Bu kez beni tokatlamasına fırsat vermedim. Onu yere ittim. Kalkıp beni sarstı ve ben de ona vurdum ve onu tekrar ittim ve tekrar vurdum. Ağlıyordu. Onu orada bıraktım ve yürüyüp uzaklaştım. Arkamdan gelmedi. “Misha duvara gidiyor! Misha hırsızdır! Misha hırsızdır!” diye bağırmaya başladı.

Caddeden bir düdük sesi geldi.

Geri dönüp yanına koştum. Elimle ağzını kapattım. “Tamam,” dedim, “tamam.” Saçını çektim. Uluması avluda yankılandı. Düdük yine çaldı. Koştuk.

29

Duvara koştuk ve iki tuğlalık delikten dalarcasına geçtik, ama o gece bir şey çalmadık. Yiyecek çalmadığımız sürece Janina'nın güvende olacağına inanıyordum. Evlerin yanından geçerken, "Hadi, içeri girelim...girelim!" diye mızmızlanıp duruyordu.

Dikkatini başka tarafa çekmek için, onu atlıkarıncaya götürdüm. Atlıkarınca bomboş ve karanlıktı. İnsanlar yataklarındaydılar. Uzak bir sokak lambasının ışığı, gölgelerden fırlayan atların üzerine düşüyordu. Müzik yoktu, hiçbir şey dönmüyordu, ama atların hareket ettiğinden kesinlikle emindim. Boş yere baktım. Yalnızca bacakları kalmış olan o güzel siyah atı düşündüm. Üç bacağı hâlâ oradaydı. Moraran adamı düşündüm.

Atlıkarıncanın ışık düşmeyen öteki tarafına gittik. İkimiz de birer atın üzerine tırmandık. Sanki dörtnal gidiyormuş, yatışıyormuş gibi yapıyorduk. Janina, "Ben kazandım!" diye bağırıp duruyordu. Bir süre sonra benim atımın üzerine çıktı ve arkama oturdu. Kollarını belime doladı. Çenesi sırtıma batıyordu. "Daha hızlı! Daha hızlı!"

Bunu yapmaktan bıkınca, Janina'ya, "Melek görmek ister misin?" diye sordum.

"Melek nedir?" dedi.

"Gel göstereyim."

Attan indik ve onu mezarlığa götürdüm. Ay bulutların arasında bir görünüp bir kayboluyordu. Gece gökyüzü üzerinden dumanlar tüten bir yıkıntı gibi görünüyordu. Biraz zamanımızı aldı, ama sonunda onu buldum. Tepemizde bir kule gibi yükseliyordu. Kanatları gökyüzünün büyük bir bölümünü bir leke gibi örtmüştü. "İşte," dedim.

Janina, ağzı açık, şaşkınlıkla baktı. "Melek?"

"Gerçek bir melek değil," dedim. "Bu taştan yapılmış. Eğer görebilseydik, gerçek melekler de buna benziyorlar işte."

"Gerçek melekleri neden göremiyoruz?"

"Çünkü onlar insanların içinde saklanıyorlar. Senin içinde de bir tane var."

"Benim içimde mi?"

Elimle ağzını kapattım. “Herkesin içinde bir melek vardır. Öldüğün zaman, senin içindeki melek dışarı çıkar. Sen ölebilirsin, ama meleğin ölmez. Meleğin hiçbir zaman ölmez.”

Başını kaldırıp büyük kanatlara baktı. “Benim içime sığamayacak kadar büyük.”

“İçindeyken küçüktür,” dedim. “Dışarı çıkınca, bir balon gibi büyür.” Çocukların gözden kaçırdığı ayrıntıları eklemekten hiç çekinmiyordum.

Janina tüm bedenine dokundu. Parmaklarını kulaklarına, burun deliklerine soktu. “Hiçbir şey hissetmiyorum.” Uzanıp ağzımı açtı ve içine baktı. “Seninkine de görmüyorum.” Tepinmeye başladı. “Bir melek görmek istiyorum!”

“Göremezsin,” dedim. Ama buna kendim de tam olarak inanmıyordum. Er ya da geç yeni ölmüş bir bedenden dışarı çıkmakta olan ya da gitmek istemediği için o bedenin çevresinde dolanıp duran bir melek göreceğime inanıyordum. “Melekler burada yaşamazlar. Onlar Cennet’te yaşarlar.”

“Orası nerede?”

“Bilmiyorum,” dedim. “Enos tam burada, duvarın bu tarafında olduğunu söylüyor, ama ben burada hiç melek görmedim. Küba, Rusya’da olduğunu söylüyor. Olek, Washington, Amerika’da diyor.”

“Washington, Amerika nedir?”

“Enos oranın duvarsız ve bitsiz ve çok patates olan bir yer olduğunu söylüyor.”

Janina uzanıp taş ayaklara dokundu. Sonra vurdu. “Seni sevmiyorum,” dedi. Eve döndük.

Bir daha avluda sıra olmayız diye umuyordum. Olmadık. Ama başka bir şey oldu. Gölgelerin içinde sessizce eve doğru yürürken bir köşenin ötesinde turuncu bir ışıltı gördük ve tuhaf bir ses duyduk, öfkeli bir rüzgâr sesi gibiydi. Yakından görmek için köşeye doğru sessizce yaklaştık. Gördüğüm şeye inanamadım. Bir adam alev püskürtüyordu. Alevler bir hortumun ucundan yanan bir su oluğu gibi fışkırıyor ve caddedeki lağım deliğinden içeri doluyordu.

Enos!

Ferdi!

Olek!

Eve koştuk. Uyuyamadım. Güneş doğarken -Janina horluyordu- koşarak kasap dükkânı yıkıntılarına gittim. Oradaydılar. Hepsi. Onlara gördüklerimi

anlattım.

Ferdi dumandan halkalar üflüyordu.

Olek, “Alev makinesi,” dedi.

Enos, “Yakıp yıkıyorlar, “ dedi.

Küba, “Siz lağım fareleri benimle birlikte duvara gelmelisiniz. Lağımlar leş gibi kokuyor,” dedi.

“Bütün delikleri kontrol edemezler,” dedi Enos. “Üstelik alevler ancak yirmi metreye kadar ulaşıyorlar.”

“Muhteşem,” dedim. Hepsi dik dik yüzüme baktılar. Eğer yapabilseydim ben de kendi yüzüme dik dik bakacaktım. Bu sözcüğü nereden öğrendiğimi bilmiyorum. Ama doğruydu. Gecenin içinde o parlak turuncu alevi gördüğümde, içinde yaşadığım dünyanın ne kadar gri olduğunu çok daha iyi anladım.

30

Janina'nın peşimden gelmesine engel olamıyordum. Ve tabii atlıkarıncanın atlarını ve taş melekleri yiyemezdik. Bu yüzden, yeniden yiyecek çalmaya başladık. Sonra bir şey oldu ve ben de buna sevindim.

Çok sıcak bir gündü. Yapış yapış. Janina ve ben, Gesia Caddesinde, mezarlığın girişme yakın bir yerdeydik. Mezarlığın kapısında sıralanmış ceset vagonlarının yürüyüşünü izliyorduk. Vagonlar insan-atlar tarafından çekiliyordu. Cesetler yığınlar halindeydiler. Sayamayacağım kadar çoktular. Birbirinin üzerine cansız düşmüş kolların ve bacakların üzerinde binlerce sinekten oluşan bulutlar dolaşıyordu. Hava vızıldıyordu.

Vagonlarla yalnızca birkaç canlı insan geldi. Üzerlerindeki paçavralar ve ayakta durmaları dışında bu insanlar da ceset gibiydiler. Yaşlı bir kadın yığının içinden fırlamış bir ayak bileğine tutunuyordu. Kapıdaki Kapo para alıyordu. Mezarlığa yalnızca ölüler parasız girebiliyordu.

Bir kargaşa duyduk. Gürültünün geldiği kavşağa doğru yürüdük. Kavşakta Çizmeler, Kapolar ve küçük oğlan çocukları vardı. Kapolar'dan biri Buffo'ydu. İnsanlar izliyorlardı. Sanırım bakmak istemiyorlardı, ama Çizmeler silahlarını onlara doğrultmuşlardı. Meydanın ortasında bir soğan yığını vardı. Kokusunu alabiliyordum.

Çizmelerden biri çocukların ceketlerini çekip açıyor ve soğanlar dışarı dökülüyordu. Oğlanların hepsinin problemi aynıydı: hepsi kamburdu. Ne var ki, sırtlarındaki kambur, soğanlardan oluşuyordu.

Bütün kamburların içi boşaltıldığında, Çizme kalabalığa dönüp bağırdı. "Size söylüyoruz! Çalmayın! Size söylüyoruz!" Ve sonra Çizmeler ve Kapolar sopalarıyla çocukları dövmeye başladılar. Çocukların şapkaları havada uçuyor, çığlıklar atıyorlar, düşüyorlar ve soğanların arasında vücutlarından kanlar akıyordu, insanlar izliyorlar ve hiç kıpırdamıyorlardı.

Janina'yı çekip uzaklaştırdım. "Görüyor musun?" dedim. Kolunu sıktım. Onu sarstım. "Yiyecek çalınca ne olduğunu gör işte! Aynı şeyin senin de başına gelmesini ister misin?"

Yüzüme bakıp, "Senden nefret ediyorum!" diye bağırdı. Elimden kurtuldu ve koşmaya başladı.

İyi, diye düşündüm. Sonunda dersini aldı. Ve günün kalan kısmında, Artık başımın etini yiyemez diye düşündüm.

İşi sağlama almak istedim, bu yüzden gidip babasına söyledim. Ona, Janina'nın bir süredir peşimden geldiğini, benimle hırsızlık yaptığını anlattım. Onu durduramadığımı, güvende olmasını sağlayamayacağımı söyledim. Janina şaşkınlık içinde yanımda dikiliyordu. Babasının yüzü sertleşti ve çirkinleşti. Janina'ya vuracağını düşündüm, ama ona dokunmadı bile. Tıpkı, sıraya girdiğimizde Çizme'nin yaptığı gibi, gözleri Janina'nın yüzünün hizasına gelinceye kadar eğildi. Sanki bir yabancıymış gibi Janina'nın yüzüne baktı. Tek sözcük çıktı ağzından: "Hayır."

Janina'nın dudakları büküldü ve titredi. İri gözleri sulandı. Şilteye koşup kendini üzerine attı ve annesine sarıldı.

O gece dışarı ben çıkarken, Janina hiç kıpırdamadan yatıyordu. Karanlıkta merdivenlerden sessizce inmek artık zorlaşmıştı; çünkü orada da insanlar uyuyorlardı. Gettoya kamyonlarla her gün daha çok insan getiriliyordu. Bu insanlar merdiven sahanlıklarında, banyolarda, bodrumlarda ve tavan aralarında uyuyorlardı. Uyuyan bedenlerin arasında kendime yol açıp avluya indim ve orada gölgeye çekilip bekledim. Arkamdan hiç kimse gelmedi. İki tuğlalık deliğe gidinceye kadar yolda her köşede durup arkama baktım. Hiç kimse izlemiyordu beni. Kıvrılarak delikten geçtim ve şöyle düşündüm: özgürüm!

Ertesi gün, yeniden duvarın bu tarafında, bir kaldırım kenarında oturuyordum. Karşı kaldırımın kenarında oturmuş burnundan akan sümükleri yiyen küçük kızı izlerken tanıdık bir çığlık duydum: "Şişko! Şişko!"

Koştum. Tabii ki, caddenin ortasında çömelerek ve bağırarak ve beni kusursuz bir biçimde taklit ederek Buffo'ya nanik yapan Janina'ydı bu. Koca göbeğini sallayarak ve ağzından nane parçaları saçılarak Janina'ya doğru koşan Buffo'nun gözlerindeki o öfke parıltısını gördüm.

Janina haykırıyor, gülüyor ve koşuyordu. Hemen onun yanına koştum, birlikte bir köşeyi döndükten sonra onu ara sokaklardan birine çektim. Buffo geldiğinde ona taş attım ve Buffo'nun ok gibi, öfke dolu bakışlarla Janina'yı arayışını ve parmaklarını sinirli sinirli oynatışını gördüm. Janina'yı o kocaman balon gibi göbeğine çekip öldüreceği düşüncesine dayanamıyordum. Küba'yı ve mezarlıktaki cenaze törenini anımsadım. Sırtımı Buffo'ya döndüm, pantolonumu indirdim ve ona kıçımı gösterdim. Böğürdüğünü duydum; bir yandan pantolonumu çekerek, koşup uzaklaştım.

Tekrar avluya döndüğümüzde, Janina katıla katıla gülmekten kendini alamıyordu.

Yaptığım her şeyi taklit etmesinden nefret ediyordum. Onunla birlikte yeteneklerimin tümü işe yaramaz oluyordu. Artık ondan kaçamıyordum, gölgem gibi peşimdeydi. O günden sonra Buffo'ya eziyet etmeyken vazgeçtim, Janina'ya hiç değilse bu hareketimi taklit etme fırsatı vermemiş olmak için yaptım bunu.

O gece duvarın öbür tarafında iki eve girdim; ama yalnızca birkaç filizlenmiş patates ve bir sardalye konservesi aldım. Janina bir kez daha arkada kalmıştı. Yetimhanenin açık arka penceresinden bir patates attım ve merdivenlerde uyuyan insanların üzerinden atlayarak odaya döndüm.

Odanın karanlığında yatarken, Janina'ya dokunmak için uzandım. Hiçbir şey hissetmedim. Elimle yokladım. Orada değildi! Doğrulup oturdum. Aklımdan bir şey geçiyordu ama buna inanamıyordum. Kapı gıcırdayarak açılıncaya kadar öylece oturdum. Yattım. Üzerimden atlayarak yerine geçtiğini hissettim. Uykuya daldım.

O gece eve döndüğümde iki patatesi ve sardalye konservesini masanın üzerine koymuştum. Sabahleyin masanın üzerinde üç patates ve bir de gözleme olduğunu gördüm.

Geceler boyu bu böyle sürdü: duvardan geçerek Cennet'e (Enos'dan esinlenerek duvarın öteki tarafına bu adı takmıştık) giriyor, mutfaklara, mahzenlere, çöp kutularına -ayrı ayrı- saldırıyorduk. Janina, küçük ve terbiyeli bir kız olarak babasının sözünü dinliyordu: benimle gelmiyordu. Kendi başına gidiyordu.

Bazen gölgelerde birbirimizin yanından geçiyorduk. Bir keresinde Mavi Deve Oteli'nin döner kapısına aynı anda girdik. Birbirimizi görmemiş gibi yaptık. Bir keresinde de aynı çöp kutusuna saldırdığımızda neredeyse kafa kafaya vuruyorduk.

Sabahları masanın üzerinde ganimetlerimiz yığılı oluyordu. Janina kendininkileriyle benimkileri karıştırıyordu. Bay Milgrom her sabah getirdiğim yiyecekler için bana teşekkür ediyordu. Janina'ya hiç teşekkür etmiyordu, çünkü onun geceleri asla odadan çıkmadığını sanıyordu. Kendisine güvenilmesini isteyen Janina değildi.

Hırsızları durdurmak için Çizmeler gettoya daha çok sayıda devriye ve köpek gönderdiler. Silah sesleri vardı her yanda. Çığlıklar. Alev

makinelerinin turuncu parıltıları. Ama korkmuyordum. Karanlık da vardı hâlâ. Ve Buffo yalnızca gün ışığında ortaya çıkıyordu.

Bir gün ikimiz de çok uykuluyduk. Bir önceki gece, Cennet'te yiyecek bulmak her zamankinden daha zor olmuştu ve ancak sabah olmak üzereyken odaya dönmüştük. Bir süre uyuduk ve birlikte dışarı çıktık. Avluda toprakta beştaş oynadık ve sonra caddelerde dolaştık. Buffo ve gizemli inek yüzünden, her zaman olduğu gibi, sürekli tetikteydim; ama zamanla sineklerin vızıltıları ve sıcak yüzünden dikkatim dağılmış ve mahmurlaşmıştım. Bitkin bir halde kendimi ara sokaklardan birine attım ve yere uzandım. Janina da, tabii ki, aynısını yaptı. Saniyeler sonra uykuya daldım.

Neden sonra sıçrayarak uyandım. Janina çığlık çığlığaydı. Çıplak ayaklı kamburu çıkmış bir paçavra yığını sokak boyunca ilerliyordu. Janina yerde ayakkabısına uzanmaya çalışıyordu. "Ayakkabımı çalmak istiyor bu," diye sızlanıyordu.

Güldüm. "Seni ölü zannetti."

Janina paçavra yığınının ardından bağırdı: "Ben ölü değilim."

Bir yandan ayakkabısını giyerken bir yandan dik dik suratıma bakıyordu. "Bu nedir?" dedi. Bir şeyi gösteriyordu.

Baktım. Bu, içinden beyaz pamukçuklar fışkıran kahverengi bir tohumdu. Gömleğime yapışmıştı. Ve birden o sözcük ağzımdan çıktı, bildiğimi bile bilmediğim bir sözcüktü bu. "Sütleğen," dedim. Tohumu ışığa tuttu. Burnuna değdirdi ve kıkırdadı. Pamukçukları yanaklarında gezdirdi, gözleri kapalıydı. Ayak parmaklarının ucunda yükseldi ve tohumu olabildiğince yükseğe kaldırdı ve bıraktı. Pamukçuk gökyüzüne doğru yükseldi.

"Bu benim meleğim," dedi.

Sonra birden her yanımız onlarla, uçuşan sütleğen pamukçuklarıyla doldu. Saçından bir tanesini aldım. "Bak," diyerek gösterdim. Sütleğen bitkisi bir moloz yığınında büyüyordu.

Getto çölünde bir bitki, küçücük bir yeşillik görmek heyecan vericiydi. Kuş şekilli tohumlar saçılmıştı, her tarafta pamukçuklar uçuşuyordu. Tohumlardan birinin sapını kopardım ve içindeki ipeksi yüzeyli boşluğa üfledim. Kalan pamukçuklar uçuştular, kar taneleri gibi havada yükselip bulutların arasında kayboldular.

31

KIŞ

Ay ışığında duvarın öteki tarafına açılan iki tuğlalık deliğe doğru sallana sallana yürürken ölü bir yaprak kayarcasına uçuştu. Kolumdaki bandı çıkardım. Janina arkamda bir yerdeydi, biliyordum. Bu acı soğuk gecede Varşova caddeleri gettodakiler kadar boştu, ama Mavi Deve Oteli her zaman ışıl ışıl ve sıcaktı.

Döner kapıdan geçerken lobide kırmızı bir kafa ilişti gözüme. Kapıyla birlikte bir tur attım ve içerde durdum. Bu Uri'ydi! Güzel giysiler giymişti - beyaz gömlek, siyah pantolon, siyah ayakkabılar. Kısa bir süre onu seyrettim. İterek yürüttüğü tekerlekli bir çöp kutusuna sigara küllüklerini boşaltıyordu. "Uri!" diye seslendim. Beni duymadı. Lobinin arka tarafındaki koridora doğru gidiyordu. "Uri!"

Arkasından koştum. Koridora geldiğimde o gitmişti. Karanlık odalara bakarak koridor boyunca yürüdüm. Birdenbire ayaklarım yerden kesildi ve bu odalardan birinin içine uçtum. Kapı hızla kapandı. Hiçbir şey göremiyordum, ama beni tutup çekenin ve kulağıma bir şeyler fısıldayanın Uri olduğunu biliyordum. "Ne arıyorsun burada?"

"Seni gördüm. Ahh!" Kolumu sıkıyordu. "Sana seslendim. Beni duymadın mı? Burada ne yapıyorsun?"

Beni sarstı. "Benim burada ne yaptığımı boş ver. Çamaşırhanede çalışıyorum. Eğer seni bir daha burada görürsem, sana ateş etmelerini söyleyeceğim onlara. Benim adım burada Uri değil. Beni bir daha asla asla böyle çağırma." Eliyle boynumu sıkıyordu. Soluğu yüzümü yaladı. "Duydun mu?"

Başımı evet anlamında salladım; boğuluyordum.

"Bir daha buraya gelme. Defol. Şimdi!"

Kapı açıldı ve aydınlık koridora fırlatıldım.

Caddeye çıkınca, Janina'yı görürüm diye umuyordum. Her zaman çevremde oluyordu, peşimden geliyordu ama gelmiyormuş gibi yapıyordu. İçimden bir şey İyi dedi. Bir başka şey de Bu hoşuma gitmiyor dedi.

Her zamanki gölgelerimde ve ara sokaklarımda gözden kayboldum. Bu gece yeni yerler aramıyordum. Tanıdık ve güvenilir çöp tenekelerine ve

korunmasız evlerin kilerlerine, ikimizin de çok iyi bildiği yerlere, gittim. Janina'yla karşılaşırım diye umuyordum hâlâ. Çevreme bakınmaya devam ettim. Janina ortalıkta yoktu.

Alışverişimi bitirdiğimde ay, her zamanki gibi, gökyüzünü yarılamıştı. Bu gece dolunay vardı, ayın bu durumunu hiç sevmiyordum. Normalde, hızla duvara koşar ve hiç beklemeden delikten içeri dalardım. Bu kez, gölgelerde sinerek, duvarda bekledim.

Uzun süre böyle kalamazdım. Duvarda devriyeler vardı. Gecenin bu saatinde Varşova'da hareket eden tek şey devriyelerdi. Bir küçük gölge parçasının koparak duvara, bana gelmesini ümit ederek beklemeye devam ettim. Duvarın öteki tarafında bir yerde bir köpek havladı, bir düdük çaldı. Öteki çocukları düşündüm. Güvende olmalarını diledim.

Duvar boyunca bir şey kıpırdadı. Ay ışığında bir gümüş ışıltısı. Bir devriye geliyordu. Delikten önce çuvalımı attım, sonra kendim geçtim.

Bir dakika sonra Janina'yı gördüm. Bir caddenin köşesindeydi, hiç kıpırdamadan duruyordu, yiyecek çuvalını hemen yanına yere bırakmıştı; saklanmaya çalışmıyordu bile. Seslenmek istemedim. Arkadan sessizce yaklaştım. Kıpırdamıyordu. Bir şeye bakıyor gibiydi. Yukarı bakıyordu. Ve sonra gördüm. Ampulü uzun zamandır ışıldamayan bir sokak lambasının demirine asılı bedeni gördüm. Boynundan asılmıştı.

Asılı bir bedenin Janina'yı neden durdurduğunu merak ettim. Bu, gördüğü ilk beden değildi. Ölüm bize yaşam kadar tanıdıktı. Hâlâ nefes alan, yürüyen o insanlar bile sanki binlerinin kendilerine ölü olduklarını söylemesini bekliyor gibiydiler.

Peki, neden yüreğim göğsümü parçalamasına atıyordu? Çünkü bu bedenin, artık, Janina'nın tam arkasında olduğum için görebiliyordum, tek kolu vardı. Bu, Olek'ti. Göğsünde bir yafta asılıydı. Ay ışığında sözcükleri görmek kolaydı, ama okuyamadım. Olek'in yere düşen gölgesi de asılıydı ve sallanıyordu.

BEN

BİR

HIRSIZDIM

Ertesi gün Enos bana yaftada ne yazdığını söyledi.

"Hepimizi asacaklar," dedi.

"Beni değil," dedim. "Beni yakalayamazlar."

"Beni değil," dedi Janina da. "Beni yakalayamazlar." Enos güldü.

Kasap dükkânının yıkıntılarında bir taşın üzerinde oturuyorduk. Hiç kimse konuşmuyordu. Ferdi sigara içiyordu. Küba toprağa bakıyordu. İlk kez söyleyecek komik bir şeyi yoktu. Büyük Henryk avaz avaz bağırıyordu. Ayakkabılarını çıkardı ve donmuş toprağa vurmaya başladı. Sonra ayakkabıları fırlatıp attı ve bir süre daha bağırdı.

"Uri'yi gördüm," dedim.

Hiç kimse başını kaldırıp bakmadı.

Janina toprağa tükürdü. "Senin meleklerinden nefret ediyorum."

Ertesi gün ilk kar tanecikleri düşmeye başladı. Çocuklar yüzlerini gökyüzüne kaldırdılar, dilleriyle kar tanelerini yakalamaya çalıştılar.

Yetimhaneye gittim. Doktor Korczak yetimlere bir şarkı öğretiyordu. Beni görünce, "Misha, gel bize katıl. Bizimle şarkı söyle," dedi. Çocukların arasında durup sözcükleri onlarla birlikte söyledim. Şarkıdan sonra her birimize lahanalı kek ve bir kaşık dolusu yağ verildi. Doktor Korczak'ı yerken hiç görmemiştim. Herkesin ayakkabıları vardı. Oradan ayrıldıktan sonra, gettonun caddelerinde dolaşıp kar altında şarkımı söyledim. Gazete kâğıdı yiyen bir çocuk gördüm.

Birisi seslendi: "Misha Pilsudski! Misha Milgrom!"

Sesi tanıdım, ama kulaklarıma inanamadım. Dönüp baktım. Shepsel Amca'ydı. Yahudilerin gettoda yürüdükleri günden beri Shepsel Amca, avludaki sıralanmalar dışında odadan çıkmamıştı. Gülümsüyor, tüm dünyaya sararmış dişlerini gösteriyordu. "Misha...Misha...Ne güzel bir gün, değil mi?"

Çevreme bakındım. Bana göre herhangi bir gündü bu da. Gri. Caddenin ucunda bir adam kafasını taş duvara vuruyordu.

Ama ben uyumlu biriydim. "Evet," dedim.

"Evet...evet..." Shepsel Amca çevresine baktı. Gözlerini kapattı, derin bir nefes aldı ve bir süre öylece durdu. Uyuduğunu sandım. Caddenin öbür ucundaki adamın kafası kıpkırmızı olmuştu, ama başını hâlâ duvara vuruyordu. Shepsel Amca gözlerini açtı ve bana gülümsedi. Son zamanlarda, odada kendisini Yahudilikten Lutheranlığa dönüştürecek kitabı okurken yüzünde bu gülümsenin aynısını görüyordum. Shepsel Amca şapkamı çıkardı, saçımı karıştırdı. Sirkeler bebek kar tanecikleri gibi saçımdan uçuştular. Şapkamı tekrar taktı. Düşteymiş gibi başını salladı. Birdenbire yüzündeki ifade değişti. Kafası karışmış gibiydi. Yüzüme, sanki beni tanımıyormuş gibi, uzun uzun baktı. "Gidiyorsun. Her gece

gidiyorsun," dedi. "Neden geri geliyorsun?" Buna bir yanıtım yoktu. Belki Shepsel Amca yanıtı yüzümden okudu; çünkü bir süre sonra dönüp yürüdü ve uzaklaştı. Caddenin öbür ucundaki adam yerde yatıyordu.

Ayaklarım beni odaya geri götürdü. Bayan Milgrom her zamanki gibi şiltenin üzerinde yatıyordu, yüzü duvara dönüktü. Her günkü gibi görünüyordu, ama ben yine de onun ölmüş olduğunu bakar bakmaz anladım. Bay Milgrom şiltenin kenarında oturuyordu. Janina da kucağındaydı. Başını babasının göğsüne dayamıştı ve ağlıyordu. Babası onu öne arkaya sallıyordu. Janina bana baktığında, gözlerinin parıldadığını gördüm.

Bay Milgrom beni ailenin bir bireyi olarak kabul ettiğinden beri Bayan Milgrom'a "Anne," demek istemiştim. Bir kere böyle yaptım ve Bayan Milgrom bana "Ben senin annen değilim," dedi. Şaşırmıştım. Bunu tekrar denediğimde sırtını sonsuza dek odaya döndü. Ve şimdi ölmüştü. Ve Bay Milgrom'un gözleri beni üzüyordu. Doktor Korczak'ın bana sık sık yaptığı gibi, elimi Bay Milgrom'un omzuna koydum. Islak gözlerine baktım ve "Tata," dedim. Beni de Janina'nın yanına kucağına oturttu ve şimdi ben de bir öne bir arkaya sallanıyordum. Kız kardeşim gibi ağlamaya çalıştım, ama aklım hep Bayan Milgrom'un meleğindeydi.

Bütün gece Bayan Milgrom'un cesediyle oturduk yalnızca, odaya döner dönmez yatıp uyuyan Shepsel Amca dışında. Sabahleyin Bay Milgrom gitti ve görevliyle birlikte geri döndü. Görevliye küçük bir şişe hap verdi. Bu hapları bugün için sakladığını söyledi. Şiltenin altından kâse biçimli bir kumaş parçası çıkardı. Bunun ne olduğunu merak ettim. Bay Milgrom bu şeyi alıp başına koydu. Bu bir şapkaydı.

Görevli ve iki yardımcısı Bayan Milgrom'u, bir el arabasının beklediği avluya taşıdılar. Bayan Milgrom arabaya koyuldu ve üzeri bir zamanlar battaniye olan lahana renkli bir paçavrayla örtüldü.

Görevli başa geçip avludan dışarı yürüdü. Arkasında yardımcıları el arabasını çekiyorlardı.

Onların arkasında da üçümüz yürüyorduk. Shepsel Amca odada kaldı.

Olabilecek en küçük yürüyüş grubuyduk. Yol boyunca birçok cesetler gördük. Bazılarını toplamayışımıza şaşırmıştım. Ama bir yandan da bu beni mutlu etmişti, çünkü Bayan Milgrom'un bir ceset yığının altında kalmasını istemiyordum.

Daha önce hiç bu kadar yavaş olmamıştım. Kaçmıyor olsam bile, ya koşuyor ya da hiç değilse hızlı yürüyordum. Her şeyi hızlı yapıyordum. Bay Milgrom'a ve Janina'ya ayak uydurmak için kendimi zorladım. Bay Milgrom elimi tutuyordu. İçimden, sürekli olarak, Arabada annemin ölüsü yatıyor. Ondan daha hızlı yürümemeliyim, diyordum.

Yetimhaneyi geçtik. Doktor Korczak kapıda duruyordu. Ellerini birleştirdi, gözlerini kapadı ve bir şeyler mırıldandı. Sözcükleri duyamadım, ama soğuk kış havasında ağzından buhar halinde çıktıklarını görebiliyordum.

Ters yöne giden birçok kadın yanımızdan geçti. Hepsi paltolar giyinmişler ve tilki ya da başka kürklere sarınmışlardı. Çok üzgün görünüyorlardı. Bazıları ağlıyordu. Bütün kürkleri Stawki İstasyonu'na teslim etmeleri emredilmişti.

Uygun adım yürüyen bir adam yanımızdan geçti. Üzerinde gömlek ya da palto yoktu, ayaklarında ayakkabı yoktu ya da paçavra sarılı değildi. Ağzına tuttuğu gümüş bir borudan klakson sesleri çıkarıyordu. Boruyu havada sallıyor ve bağırıyordu: "Çocuklar! Çocuklar! Benimle gelin! Şekerleme dağına gidiyoruz! Beni izleyin! Beni izleyin!"

Gesia Caddesi'ndeki mezarlığın kapısında Bay Milgrom bekçiye bir şişe hap verdi ve içeri girdik. Mezarların arasındaki boş bir alana gittik. Görevlinin yardımcıları bir yerlerden kürek bulup bir çukur kazdılar. Yan yatmış bir mezar taşının üzerine bir karga tünemişti. Gözlerini hiç kaçırmadan yüzüme bakıyordu. Benimle konuştuğunu düşündüm. Çatlak sesiyle aynı şeyi tekrar tekrar söylüyor gibiydi. Ne dediğini anlayamıyordum. Bayan Milgrom'un yanından ayrıldım ve kargaya doğru yürüdüm. "Ne?" diye seslendim.

Karga son bir kez konuştu ve uçup gitti.

Adamlar Bayan Milgrom'u mezarın içine yatırırken, duvarın öteki tarafına ilk bomba düştü. Düşüşünü ayaklarımın altında hissettim. Başımı kaldırıp baktım. Bombalar yağmur gibi yağıyordu. Sanki bütün ölüler mezarlarını bir anda terk etmeye karar vermişler gibi yer sarsılıyordu. Görevli, yardımcıları ve mezarlık bekçileri hep birlikte kaçtılar. Bay Milgrom hiç kıpırdaman duruyor ve sabit gözlerle çukura bakıyordu.

Bizim tarafımızda, birkaç blok ötede bir bomba patladı. Onu başkaları izledi. Bay Milgrom bize baktı. "Çocuklar," dedi. İkimizi de kaldırıp mezarın içine, Bayan Milgrom'un yanına indirdi. "Gözlerinizi koruyun."

Bayan Milgrom’un ayaklarına sarılı battaniye parçasının üzerinde kıvrılıp birbirimize sarıldık. Toprak bir yürek gibi atıyordu. Başımı kaldırıp yukarı baktığımda Bay Milgrom’un mezarın kenarında oturduğunu gördüm; ayakları tepemizde sallanıyordu.

Janina cebinden bir şey çıkardı. Bu bir sütleğen tohumuydu. Arka sokakların birinden koparmış olmalıydı. İçi boş gibiydi. Janina içine üfledi. Üç dört pamukçuk gökyüzüne yükseldi. Yavaşça uçuşarak mezardan çıktılar, Bay Milgrom’un yanından geçtiler, üzerimizdeki gri gökyüzü dikdörtgeninde siyah gözyaşları gibi düşen bombaların arasına karıştılar.

33

Bombalama durunca eve döndük, Shepsel Amca avluda bağırıyordu. “Bunlar Ruslar! Kurtulduk!” Caddenin ortasında dans ediyordu. “Kurtulduk!”

Dans eden tek kişi Shepsel Amca’ydı.

Yukarıda, odamızda başka insanlar vardı. Gettoya her gün kamyonlarla insanlar getirildiği için bu her yerde oluyordu. Şimdi de bizim başımıza gelmişti.

Janina, “Burası bizim evimiz,” deyiverdi. Herkes ona baktı, ama hiç kimse hiçbir şey söylemedi. Bay Milgrom ilaç dolabını ve masasını odanın bir kenarına çekti. İnsanlara, “Şilteyi alabilirsiniz,” dedi.

Çocukları bulmak için dışarı çıktım. Enos kasap dükkânının yıkıntılarında oturuyordu. Gülüyordu. Öbür çocuklar gözlerini ayırmadan ona bakıyorlardı.

“Komik olan nedir?” diye sordum.

“Komik olan nedir?” Daha çok güldü. “Her şey! Burada bizi hayvan gibi güdüyorlar. Çevremize bir duvar ördüler. Bizi açlıktan öldürüyorlar. Soğuktan donduruyorlar. Dövüyorlar. Ateş ediyorlar. Asıyorlar. Yakıyorlar. Ve sonra bil bakalım ne oluyor?” Eğilip Büyük Henryk’e uzandı ve başına vurdu. “Bil bakalım ne oluyor?”

“Ne?” dedi Büyük Henryk.

“Ben söyleyeyim.” Enos yeniden gülmeye başladı. “Ruslar geliyor ve ‘Bu yetmez. Siz Naziler onlara çok kibar davranıyorsunuz. Bu yüzden biz de onları bombalayacağız,’ diyorlar. Yaptıkları bu işte.” Kollarını havaya savurdu. “Bizi bombalıyorlar.”

Yüzümüze baktı. “Sizce bu duyduğunuz en komik şey değil mi?”

Hiç kimse gülmedi, Küba bile.

Komik ya da değil, bombalar düşmeye devam etti, kış soğuktu ve insanlar açtı. Paçavralara sarınmış, yara bere içindeki binlerce yetim sokaklarda dolaşıyor, kapı eşiklerinde yatıyor, yiyecek, giyecek dileniyorlardı. Onlara verecek hiçbir şey yoktu. Bu yüzden hepsi açlıktan ve soğuktan ölüyor, donmuş kolları hâlâ dilenir gibi uzanmış ve avuçları açık, karların içinde yatıyorlardı. Yaşayan çocuklar paçavralar içindeki bir çift gözdüler. Getto buydu işte: çocukların büyümeyip küçüldüğü bir yer.

Arkadaşlarımla bir zamanlar yiyecek yığınları arasında güreştiğimiz günlere artık inanamıyordum.

Bir gün Janina'yla birlikte avluda bir gürültü duyduk. Pencereden baktık. Bir Çizme ve kız arkadaşı binanın girişinde duruyorlardı. Çizme'nin elinde bir çanta vardı. Çantanın içinden ekmek parçaları çıkarıyor ve karın üstüne atıyordu. Her atışında en az on kişi ekmek parçasının üzerine çullanıyordu. Asker ve kız arkadaşı gülüyorlardı. Başka çiftleri de yanlarına çağırdılar, birlikte gülmek istediler. Kızlardan birinin gülmediğini gördüm.

Keşke bitler yiyecek olsaydı. Her sabah bitlerden yapış yapış olmuş kirpiklerle uyanıyorduk. Onları parmaklarımızın arasında sıkınca pat! diye bir ses çıkıyor ve içlerinden kan fışkırıyordu.

Gümüş borazanlı adam her gün caddelerde bir aşağı bir yukarı uygun adım yürüyordu. "Şekerleme dağına gelin!" Bir keresinde küçük bir oğlanın onun arkasından gitmeye çalıştığını gördüm; ama borazancı çok hızlı yürüyordu.

Odamızdaki bu yeni insanlar yüzünden Janina ve ben çaldığımız yiyecekleri artık masanın üzerinde bırakamıyorduk. Her gece döndüğümüzde, yiyecekleri Bay Milgrom'un ve Shepsel Amca'nın paltolarının ceplerine, onlar uyurken, sokuşturuyorduk.

Odamızda yedi yeni kişi vardı. Beş büyük, bir de ikiz oğlan çocuğu. Yetişkinler Shepsel Amcayla ya da Bay Milgrom'la hiç konuşmuyorlardı; ama Janina ve ben beştaş oynarken ikizler yanımıza geliyorlardı. Onlar da oynamaya çalışıyorlardı; ama bunu yapmak için çok küçüktüler. Janina'yı güldürüyorlardı. Bir süre sonra Janina ikizlerin başucuna geceleri patates ya da soğan bırakmaya başladı.

Rusların bombardımanından sonra yiyecek iyice azalmıştı. Bombalama günlerce sürmüştü. Bombaların birçoğu Cennet'e düşmüştü. Artık troleybüslerin çanları çalmıyordu. Devenin hâlâ ışıldayan mavi neonu dışında tüm renkler yok olmuştu.

Her gece çalıyorduk. Eve dönerken Janina çok geride kalıyordu. Bazen hızla dönüyor ve onu görmeye çalışıyordum; ama yalnızca gölgeler görüyordum. Bu, Janina'nın oyunuydu.

Sonra beklenmedik bir tatil yaptık.

Bir gece duvardaki deliğe doğru giderken bir ses duydum. Baktım. Yerde bir şey vardı. Eğilip aldım. Bir lahanaydı. Çürümemiş, güzel bir

lahanaydı. Birdenbire başka yiyecekler düşmeye başladı. Sosisler, patatesler. O sırada Janina yanımdaydı, eğilip eğilip yiyecekleri topluyordu.

“Birisi duvarın üzerinden yiyecek atıyor,” dedim, şaşkındım.

Orada durup duvarın tepesine baktık; ama başka bir şey düşmedi. Yiyeceklerle birlikte, yol boyunca gülüşerek, eve koştuk.

Ertesi gece yiyecekler duvarın üzerinden uçarken orada hazır bekliyorduk. Bu, geceler boyunca sürdü. Sardalye ve ringa balığı konserveleri. Meyveler ve türlü türlü babkalar.

En çok hoşumuza giden de her gece elimiz kolumuz yiyeceklerle dolu eve döndüğümüzde Shepsel Amca’nın ve Bay Milgrom'un yüzlerindeki şaşkınlıktı.

Ve sonra bir gün, birdenbire uçan yiyeceklerin ardı kesildi. Artık yeniden başımızın çaresine bakmak durumundaydık.

Duvarın öbür tarafında sürekli olarak karşılaşıyorduk. Eğer Janina beni yiyecek ararken bulamazsa duvardaki iki tuğlalık deliğin yanında bekliyordu. Olek’i bulduğumuz günden beri, gettoya dönerken duvardaki delikten her zaman birlikte geçiyorduk önce ben, sonra Janina.

Ta ki benim delikten sığmadığım geceye kadar.

Önce paltomu çıkardım ve delikten soktum. Ama yine de deliğin içinden geçemedim. Paniğe kapıldım. Pantolonumu çıkardım, sıkışarak da olsa, delikten öteki tarafa geçtim. Sonra pantolonumu ve paltomu tekrar giyindim. Janina bu halime öyle çok güldü ki elindeki lahanaları yere düşürdü.

Ertesi gün kasap dükkânındaki isten kararmış yıkıntıların arasında iri bir kemik buldum ve Büyük Henryk’e uzatıp, “Vur bana,” dedim.

Büyük Henryk şaşırmıştı. Anlaması olanaksızdı, biliyordum.

“Çok büyüyorum,” dedim Enos’a. Sırt üstü yere yattım. Ayaklarımı havaya kaldırdım, tabanlarını Büyük Henryk’e uzattım. “Ayaklarıma vur,” dedim. Artık bu büyümeyi durdurmam gerek.”

Enos güldü. “Vur ona,” dedi. “Eğer sen vurmazsan ben vururum.”

Büyük Henryk’in ilk darbesiyle, donmuş toprağın üzerinde kızak gibi kaydım. Herkes güldü. Enos beni durdurmak için omuzlarımdan itti. Sonra Büyük Henryk’e vurmaya devam etmesini söyledi.

Büyük Henryk ayak tabanlarıma deli gibi vururken möö sesini duydum. Hepimiz duyduk bu sesi. İnanmadım. Bunca zamandır bu ineği arıyordum.

Doktor Korczak’ı mutlu etmek istiyordum. Ve işte şimdi buradaydı, sesi bir Kapo’nun ıslığı kadar yakındı. Ama bu tuhaf bir sesti.

Çok yalandan geliyordu ses. Caddeye koştuk. Sonra avluya. Oradaydı; bir balkonda çılgın gibi koşturuyordu; alevler içinde, kızgın bir inekti bu; bir Çizme kahkahalar atarak alev makinesiyle ineğin arkasından ateş salıyordu; sonunda inek acı acı bağırarak balkonun parmaklıklarından aşağıya düştü ve ateşten kanatlarını açmış bir kuş gibi süzülerek avluya çakıldı.

Bir kişi yanan ineğin başına koştu. Ve sonra bir sürü insan toplandı.

34

“Bu yıl sen de bizimle kutlayacaksın,” dedi Bay Milgrom.

Hanukkah denilen tatili kastediyordu. Bu öğrendiğim ilk İbranice sözcüktü. Bay Milgrom önceki yılda da beni katmak istemişti; ama Bayan Milgrom buna izin vermemişti. Şiltenin üzerinden homurdanarak “Hayır,” demişti. “O Yahudi değil. Ben de onun annesi değilim.” Bay Milgrom, “Kendinde değil,” demişti karısı için. Yine de, izin verilmemişti. Sekiz gece boyunca bir köşede oturmuş ve izlemiştim.

Şimdi yine Hanukkah zamanıydı, Bayan Milgrom yoktu ve Shepsel Amca, artık bir Lutheran olduğu için, dışarı çıkmıştı ve ben katılıyordum. İlk gün Bay Milgrom bana Hanukkah'ın öyküsünü anlattı. Çok uzun zaman önce Yunanlıların Yahudileri nasıl yok etmeye çalıştıklarını. (“Gördüğün gibi bu ilk değil.”) Yahudilerin sayıca nasıl yetersiz olduklarını ve Yunanlılar karşısında hiçbir şansları olmadığını ama onları yine de yendiklerini. Yahudilerin yağ lambalarını yakıp nasıl kutlama yaptıklarını. Ama kutlama kısa olmak zorundaydı; çünkü ancak bir gün yetecek kadar yağ vardı. Ve sonra bir mucize oldu. Yağ sekiz gün yetti.

“Ve böylece işte o günlerin anısına sekiz gün boyunca Hanukkah’ı kutluyoruz ve Yahudi olmaktan mutlu olmamız ve gurur duymamız gerektiğini ve sonsuza dek var olacağımızı anımsıyoruz. Bu bizim zamanımız. Kendimizi kutluyoruz. Şimdi mutlu olmalıyız. Nasıl mutlu olunacağını asla unutmamalıyız. Asla unutmamalıyız.”

“Mutlu.” Son Hanukkah’tan beri Bay Milgrom’un bu sözcüğü söylediğini duymamıştım. O zamandan beri aklımda olan soruyu sordum ona. “Tata, mutluluk nedir?” Yüzüme baktı ve sonra tavana baktı ve yine bana baktı. “Hiç portakal yedin mi?” diye sordu.

“Hayır,” dedim; “ama duydum. Portakallar gerçek midir?”

“Önemli değil.” Bir süre daha yüzüme baktı. “Sen hiç Sustu ve başını iki yana salladı.

Bakışlarını ayırmadan, “Hiç üşüdükten sonra ısındığın oldu mu?”

Çocuklarla birlikte örgü halının altında uyuduğum günleri düşündüm: soğuk, sonra sıcak. “Evet!” diye bağırdım. “Mutluluk bu mudur?”

Gülümsedi. “Mutluluk budur.”

Yeniden sıcaklığın bedenimi sarışını hissettim. Bazen bedenimin geri kalanının sıcaklığını daha iyi hissetmek için burnumu dışarı çıkarırdım. “Halının altı.”

“Hayır,” dedi. Göğsüme hafifçe vurdu. “Mutluluk buradadır.” Kendi göğsüne de vurdu. “Burada.”

Başımı eğip çenemin altına baktım. “İçerde mi?” “İçerde.”

İçerisi kalabalıklaşıyordu. Önce melek. Şimdi mutluluk. Görünüşe bakılırsa benim içimde lahanadan ve şalgamlardan daha fazlası vardı.

Yerde asık suratla oturan Janina’ya baktım. Janina yanan inekten beri gülümsemiyordu. “Janina’nın mutluluğu yok.”

Bay Milgrom omzumu sıktı. Gülümsedi, hüzünlüydü. “Yok.”

Sonra, ilaç dolabından gümüş şamdanı aldı ve sekiz mumun ilkini yaktı. İkizler yaklaşıp alevlere baktılar. Diğerleri odanın kendilerine ait bölümünde oturuyorlardı.

Bay Milgrom mum alevlerine bakarak bir şeyler söylerken caddede silah sesleri yankılandı. Alevler soğukta yoğunlaşan nefesine sarımsı bir renk veriyordu. Sonra bir şarkı söylemeye başladı. “Sen de söyle, Janina,” dedi; ama Janina yalnızca bir iki kez homurdandı, o kadar. Sonra Bay Milgrom ikimizi de ayağa kaldırdı ve sonra ikizleri de; hepimizi el ele tutuşturdu ve kendisi şarkı söylerken hep birlikte halka olup dans ettik, mumun alevi titredi ve gecenin içinde bir çığlık duyuldu.

Bay Milgrom'un yüzünden gülümseme hiç eksik olmadı. Ben de elimden geldiğince onun gibi gülümsemeye çalıştım. Janina omuzlarını çekmişti, ayakkabılarını yerde sürüyordu.

Yetimler de böyle halka olup dans ediyorlar mı acaba diye düşündüm.

Sonra Bay Milgrom cebinden bir şey çıkardı; sonra başka bir şey daha çıkardı. Gazeteye sarılıydılar. Birini Janina’ya, öbürünü bana verdi. Gazeteyi yırtarak benimkini açtım. Bu bir taraktı. İnanamıyordum. Berber dükkânındaki tarakla dolu cam kabı anımsadım. Uri’nin saçımı tarayışını anımsadım. Şimdi kendime ait bir tarağım vardı.

Şapkamı çıkarıp attım ve tarağı kürek gibi saçıma geçirdim. Sıkıştı. Hareket ettiremedim. Tarağı bıraktım ve düğüm gibi olmuş saçları ayırmaya başladım. Yeniden taramaya çalıştım. Tüm gücümü kullanarak, sonunda, tarağı saçlarımın arasından yürütmeyi başardım. Bitlerin ve sirkelerin enseme döküldüklerini hissedebiliyordum. Patır patır yere döküldüklerini duyabiliyordum.

Mum ışığında saçımı taradım, taradım, taradım. Janina’nın hediyesinin hâlâ gazeteye sarılı olduğunu ertesi güne kadar fark etmedim.

“Açmayacak mısın?” diye sordum.

Janina somurttu. “Hayır.”

Bu yüzden ben açtım. Bu da benimki gibi bir taraktı. Onu Janina’ya uzattım. Alıp yere attı.

Tarağı yerden aldım ve Janina’nın dalgalı, kahverengi saçlarını taramaya başladım. “Gördün mü?” dedim. “Güzel bir duygu değil mi? Hem bitleri parmaklarımızla ayıklamaktan daha iyi.”

Janina yanıt vermedi. Gülümsemiyordu. Saçını taramama da engel olmadı.

Hanukkah’ın ikinci gününde, Bay Milgrom gümüş şamdanı almaya gitti; ama şamdan yerinde yoktu. Bay Milgrom şaşırmıştı, ama ben şaşırmadım. Benim dünyamda eşyalar çalınmak için vardılar. Öteki aile odada olduğu için, bunu kimin yaptığını herkes biliyordu. Niçin yaptığını da. Eğer kiminle iş yaptığını bilirsen eşyaları parayla, parayı da yiyecekle değiş tokuş edebilirdin.

Bay Milgrom hiç kimseyi suçlamadı. Yalnızca gidip pencereden dışarı baktı ve herkesin duyabileceği kadar yüksek bir sesle şöyle söyledi: “Bir Yahudi’nin başka bir Yahudi’nin malını çalması ne utanç verici.”

Yanıp küçülmüş bir mum buldu ve kısacık fitilini bir kibritle yaktı. Janina’ya ve bana baktı. “Kim menorah olacak?” Menorah, şamdan demekti.

“Ben olurum,” dedim.

Bay Milgrom mumu bana verdi. Erimiş sıcak mum elime damlamasın diye gazete kâğıdından bir damlalık yaptı. Hazır olda durdum ve kollarımı öne doğru uzattım ve bir şamdana benzemek için elimden geleni yaptım. Bay Milgrom bir şeyler okudu ve şarkı söyledi. Ona, Doktor Korczak’ın yetimhanesinde öğrendiğim şarkıyı söyleyebilir miyim diye sordum. Mumun alevinde gözleri parladı. “Evet! Evet!” Böylece ben şarkımı söyledim -şarkı söyleyen bir şamdandım- ve Bay Milgrom Ta ikizler halka olup dans ettiler ve güldüler. Janina oturduğu yerden kalkmadı.

Hanukkah günleri böyle geçti. Mum söndüğünde, Bay Milgrom bir kibrit çakıp yeniden yakıyor ve öyküdeki yağ gibi, mumun da belki sekiz gün yanmaya devam edeceğini söylüyordu. Ama her seferinde Bay Milgrom’un konuşması bitmeden mum sönüyordu. “Bu durumda,” dedi,

“Biz kendimiz mum alevi olacağız.” Elini göğsüne koydu. “Yüreklerinizi hissedin, ne kadar sıcak olduklarını hissedin.” Dediğini yaptım; yüreğimin sıcaklaştığını hissedebiliyordum, halka halinde dans ederken göğsümde yükselen alevi hissedebiliyordum.

Her gece yiyecek için dışarı çıkıyordum; ama Janina evde kalıyordu. Odadan hiç çıkmıyordu. Hiç konuşmuyordu. Hatta artık yakınmaktan da vazgeçmişti. Her gün saçını saatlerce tarıyordum; ama onu asla gülümsetemiyordum. Ben kendi mutluluğumu da kaybediyordum.

Sonra aklıma bir fikir geldi.

Janina kendi tarağını sevmiyordu; ama onun çok seveceği bir şey biliyordum. Nerdeyse her yemekte, “Keşke salamura yumurta olsaydı,” dediğini duyuyordum. Salamura ringa balığını biliyordum; ama salamura yumurtadan haberim yoktu. Şöyle düşündüm; ben de yumurta ve turşu bulurum.

Hannukah’ın bitmesine yalnızca bir gün kalmıştı. O gece duvarın öbür tarafına gittiğimde, aklımdan her şey çıkıp gitmişti. Hırsızlık araştırmalarımda yumurta gördüğümü anımsamıyorum, sonradan da yumurta aramamıştım. Yumurtaların serin yerlerde saklandığını biliyorum; bu yüzden buzdolaplarına ve bodrumlara baktım. Bildiğim en iyi evlere ve Mavi Deve Oteli’ne gittim; ama bir tek yumurta bile bulamadım.

Turşuya gelince, Uri’nin yediği gibi iri ve sulu turşu bulurum diye umuyordum; ama bula bula bir evin kilerinde bir kavanoz küçük salatalık turşusu bulabildim. Bu gece çok ağır yük taşımak istemiyordum, bu yüzden kavanozdan yalnızca birkaç salatalık alıp cebime koydum. Şimdi tek eksiğim bir yumurtaydı.

Kar yağmaya başlamıştı. Sessizce ara sokaklara giriyordum, tanımadığım kapıların ve pencerelerin önünde duruyor ve bir yerlere girmeye çalışıyordum. Rusların bombardımanından sonra her yanda daha çok yıkıntı vardı. Cennet'in bir bölümü gettoya benzemeye başlamıştı. Sonunda bir yumurta buldum; görkemli bir evde değil de bir ayakkabıcıda buldum bu yumurtayı. Ve bir buzdolabında değil, bir çalışma tezgâhının üzerindeki bir deri parçasının üzerinde buldum. Yumurtayı elime aldım. Ne kadar kırılgan olduğunu biliyordum. Janina’nın sevinç dolu çığlıklarını daha şimdiden duyuyordum.

Dönüş yolunda, caddede yürürken, düdük sesleri duydum. Hiç aldırmadım. Çizmeler birinin peşindeydiler. Düdük sesi giderek yükseldi ve

ardından biri bağırdı: “Jude! Jude!” Anlamadım. Burada beni hiç kimse durdurmuyordu. Koştum. İkinci ses bağırdı: Kar taneleri yüzümde eriyorlardı. Yumurtayı sıkmadan tutuyordum.

Düz bir çizgi boyunca koşamıyordum; çünkü bombardıman yüzünden cadde kraterlerle doluydu. Ve Çizmeleri duvardaki deliğe götüremezdim. Bir ara sokağa, oradan gölgelerin arasına ve bir moloz yığınının arasına daldım. Çömeldim, nefes nefeseydim, soğuk, pürüzsüz yumurtayı dudaklarıma bastırdım. Bağırtılar ve düdük sesleri azaldı. Uzun bir süre bekledim. Şapkam ve yakam karla kaplandı. Cebimdeki turşuların kokusunu duyabiliyordum. Nefesimle yumurtayı ısıttım.

İki tuğlalık deliğe doğru yürürken gökyüzü siyahtan griye dönüştü. Yumurtayı öteki tarafa koydum ve karın üzerinde kıvrılarak delikten geçtim. Son günlerde delikten geçmekte hiç zorluk çekmiyordum. Büyük Henryk’in dayağı işe yaramış olmalıydı.

Gettoya geçer geçmez, Çizmelerin neden peşime düştüklerini anladım. Kol bandımı çıkarmayı unutmuştum. Bütün Varşova’ya duyurmuştum: Bakın! Ben Yahudi’yim! Gettodan kaçtım! Beni daha erken fark etmemiş olmaları tuhaftı.

Dostum karanlık gidiyordu. Çabuk olmalıydım. Koştum. Bir köşeyi hızla dönerken, yarı yarıya kara gömülmüş bir cesede takılıp yüz üstü kaldırıma uzandım. Yumurta elimden uçtu. İlk anda yerin karla kaplı oluşuna sevindim; ama gidip yumurtayı aldığımda loş ışıkta kabuğunun çatlak olduğunu gördüm. Bu çok üzücüydü. Yumurta onca tehlikeyi sırf bu yüzden mi atlatmıştı?

Ama sonra bunun yalnızca çatlak olduğunu, kabuğun kırılmadığını fark ettim. Kara damlayan sarı sıvı yoktu. Anlamadım. Yumurta çatlamıştı; ama kırılmamıştı. Bu bir mucizeydi!

Yolun kalan bölümünü cesetlerin arasında zikzaklar çizerek koştum. Eve vardığımda Bay Milgrom çoktan uyanmıştı. Janina uyuyordu. Bay Milgrom’a yumurtayı ve turşuları gösterdim. “Janina için,” diye fısıldadım. “Mutluluk.”

Bay Milgrom yumurtaya baktı; sonra uzun uzun bana baktı.

“Yumurtaya bakın,” dedim. “Kırılmıyor. Bu bir mucize mi?”

Bay Milgrom yumurtayı inceledi. Kulağına tutup çalkaladı. Başını salladı. “Hayır,” diye fısıldadı. “Mucize sensin. Bu yumurta katı pişmiş. Kırılmaz.”

Katı pişmiş bir yumurta. Bu benim için yeni bir şeydi. Janina sever umarım diye düşündüm.

O gece yumurtayı Janina'ya verdim. Gözleri fal taşı gibi açıldı. Kabuğunu soydu ve bütün yumurtayı ağzına soktu. Gözlerini kapattı, yumurtayı yerken küçük sesler çıkarıyordu.

"Dur," dedim. "Turşular." Ona turşuları uzattım. "Turşulu yumurta."

Turşuları eliyle itti. Ağzı yumurta dolu "Salamura yumurta mor olur, " diye mırıldandı, ikizler büyük bir dikkatle izliyorlardı. Dişleri Janina'nınkilerle birlikte bir yukarı bir aşağı gidip geliyordu.

Yumurtayı yemeyi bitirince, Janina babasına sarıldı ve "Teşekkür ederim," dedi.

"Misha'ya teşekkür et," dedi babası. "Bu onun fikriydi. Yumurtayı duvarın öbür tarafında buldu."

Janina gelip beni kucakladı. Öyle çok sıktı ki, şaşırdım.

Shepsel Amca döndü. Odaya artık yalnızca yemek yemek ve uyumak için geliyordu. Yahudilerle ne kadar az birlikte olursa, o kadar daha iyi Lutheran olacağına inanıyordu. Ama Lutheranlar da acıkırdı ve Shepsel Amca odaya girdiğinde havayı kokladı ve "Turşu," dedi.

Bay Milgrom, beni şaşırtarak, turşuları cebinden çıkarıp Shepsel Amca'ya verdi.

Bana gelince, uzun süredir uyumuyordum. Uzandım. Tarağımı çıkardım...saçımı taradım...taradım...taradım...

35
İLKBAHAR

"Ne oluyor?" dedi Janina. Pencereye gitti. İkizler arkasından koştular.

Odadaydık. Gündüzdü. Dışarıdan sesler geliyordu. Ben de pencereye gittim.

Aşağıda avluda çocuklar şarkı söylüyorlardı. Sesleri daha çok karga sesine benziyordu. Yukarıdan onlara baktığımızı hissedince başlarını yukarı bize doğru çevirdiler; yalnızca paçavralardan ve gözlerden ibarettiler.

"Neden şarkı söylüyorlar?" diye sordum.

Arkamdan Bay Milgrom'un sesi geldi. "Açlar. Yiyecek için şarkı söylüyorlar."

"Hiç yiyeceğimiz yok bizim," dedim.

Bu doğruydu. Her gece Janina ve ben Cennet'ten dönerken -Janina artık yeniden benimle birlikte gelmeye başlamıştı- bulduğumuz yiyeceklerin bir kısmını Doktor Korczak'ın yetimhanesinin penceresinden içeri atıyorduk ve kalanını da doğrudan eve getirip hemen yiyorduk.

Bay Milgrom, "Pencereden çekilin, çocuklar," dedi.

Avludaki şarkılar bir süre daha sürdü; sonra kesildi.

Sinekler her zaman şarkı söylüyorlardı. Gün sıcaktı, cesetler soğuktu ve sinekler şarkı söylüyorlar ve çocukların gözlerindeki ve yaralarındaki sıvıları içiyorlardı. Hiç kimse gazetelerin altındaki cesetlerle ilgilenmiyordu; çünkü artık alacak ne giysi, ne de ayakkabı kalmıştı; yalnızca paçavralar vardı. Yaşayanların gözlerinin ardında meleklerin saklandığına inanıyordum, bekliyorlardı. Melekler ve kargalar birbirlerinin yanından geçiyorlardı; biri gidiyor, öbürü geliyordu.

Her gün Gesia Caddesindeki mezarlığın kapısında ceset vagonları diziliyordu.

Hırsızlar, boyunlarında birer yaftayla sokak lambalarının direklerinden hüzünlü meyveler gibi asılıyorlardı.

Borazancı, caddede bir aşağı bir yukarı gidip geliyor, gümüş flütünü çalıyor ve "Haydi, şekerleme dağına gelin!" diye bağırıyordu.

Pazar günleri Çizmeler kız arkadaşlarıyla geliyor, onların burunlarını sıkıyor, fotoğraf çekiyor ve biz güvercinlere ekmek parçaları atıyorlardı.

Askerlerden biri ötekileri güldürüyordu; burnuna süs iğnesi takmıştı.

Yiyecek bulmak, Cennet'te bile, her geçen gün daha da zorlaşıyordu. Bazen yalnızca küflenmiş ekmek bulabiliyordum. Bazen çöp kutularında dibe birikmiş yağdan başka hiçbir şey olmuyordu. Kabım yoktu; bu yüzden yağı avcuma doldurup eve götürüyordum. Ötekiler de bu yağı avcumdan yiyorlardı.

Çalıntı yiyeceklere karşın, Janina çok zayıflamıştı. Yüzü bir tilkininki kadar küçülmüştü. Bedeni küçülüyor, ama gözleri büyüyordu.

Janina gene eski haline dönmüştü; sürekli konuşuyor, yakınıyor, nereye gitsem, ne yapsam gölge gibi peşimden geliyordu. Beni huzursuz ediyordu. Aslında kendiliğinden yaptığım şeyleri yapmakta tereddüt ediyordum. Janina da vazgeçer diye Buffo'yu taciz etmekten vazgeçmiştim; ama bu işe yaramadı. Aslında, daha da ileri gitmeye başladı. Gördüğü her şey Kapo'nun başına bela oluyordu. Onlara adlar takıyordu. Taş atıyordu. Arkalarından sessizce yaklaşıyor ve dizlerinin arkasına metal bir boruyla vuruyordu.

Janina'ya tokat attım. Bağırdım. Ama onu değiştiremedim. Ruh halini, taşkınlıklarını anlayamıyordum. Ben dünyayı, çoğunlukla, olduğu gibi kabul ediyordum. O etmiyordu. O da bana tokat atıyor ve beni tekmeliyordu. Zaman içinde onunla uğraşmanın kendimce en iyi yolunu buldum. Birçok gün en sevdiğim bomba çukuruna iniyor ve parmaklarımın arasındaki yağ kalıntılarını yalıyor ve gözlerimi kapatarak kadınların ellerinde şişkin torbalarla fırından çıkıp yürüdükleri o güzel günleri anımsıyordum.

36

Daha bir dakika öncesine kadar yalnız yürürken -bomba çukuruna gidiyordum- birdenbire yanımda birisi belirdi. Şaşkınlık içinde haykırdım. “Uri!” Uzun zamandır ortalarda yoktu. Onu kucakladım. Beni itti.

“Kes sesini,” dedi. “Dinle yalnızca.” Başımın arkasına bir tokat attı. “Dinliyor musun?”

“Evet,” dedim.

“Buradan git,” dedi.

“Buradan git?”

Onun da kolunda aynen benimki gibi mavi-beyaz bant vardı.

“Bir kez daha söylemeyeceğim. Git. Buradan”

Kafam karışmıştı. “Nereden çekip gideyim?”

“Gettodan çık git. Varşova’dan çık git. Her yerden çık git. Çek git işte. Git. Ve arkana bakma.”

Uri’nin yüzünde yara ya da çıban yoktu. Giysileri temizdi. Ayağında ayakkabılar vardı.

Gözleri çukura kaçmış, paçavralar içinde bir iskelet önümüze çıktı. Kız mı erkek mi olduğunu anlayamadım. Elini bize doğru uzattı. Uri cebinden iri bir turşu çıkardı. Bir parça ısırdı; parçayı ağzından çıkardı ve uzanan avuca koydu. Yürümeye devam ettik.

“Neden?” diye sordum.

“Boşaltıyorlar,” dedi. Yakında başlayacaklar. Gettoyu temizliyorlar.”

“Boşaltma?”

“Boşaltıyorlar. Hepinizden kurtuluyorlar. Sizi trenlere doldurup götürecekler.”

Bu hoşuma gitti. “Nereye?” dedim. “Rusya? Washington Amerika?”

Parmaklarını boynuma doladı. Sıktı. “Bilmiyorum. Sen de bilmek istemezsin. Ne olursa olsun hiçbir trene binme. Trenler geldiğinde burada olma. Git. Çek git. Kaç. Hep koş.” Gökyüzüne baktı. “Hep.”

Ben de onunla birlikte gökyüzüne baktım; ama hiçbir şey yoktu orada.

Uri gözlerini dikip bana baktı. “Sana duvarın öteki tarafına nasıl geçtiğini hiçbir zaman sormadım.”

Ona iki tuğlalık deliği anlattım.

Başını salladı. Sırıttı. “Seni küçük hergele. Bazı işlerde çok becerikli olduğunu biliyordum.”

“Seni Mavi Deve Oteli'nde gördüğüm günü anımsıyor musun?” diye sordum; heyecan içindeydim.

Parmağını kıvırıp eklem yeriyle alnıma vurdu. “Beni hiçbir yerde görmedin, duyuyor musun? Beni hiç görmedin. Beni tanımıyorsun.” Bir eklem darbesi daha. “Anladın mı?”

Başımı evet anlamında salladım; ama anlamamıştım.

“Gitmem gerek,” dedi. “Al.” Kalan turşuları bana verdi Geri çekildi. Baştan aşağıya süzdü beni. Başını salladı. Üzgün görünüyordu. “Hiç olmadığın kadar karasın.” Parmağına tükürdü ve yanağımı ovdu. “Gitmeden önce biraz su bul ve yüzünü yıka.” Yıkıntılara uzandı ve bir avuç beyaz toprak aldı. “Bunu görüyor musun? Yüzünü bununla ov. Ellerini de.” Ellerimi bu tozla yıkadı. Onunkilerden daha beyaz oldular. “Gördün mü? Gitmeden önce” -kolumdaki bandı gösterdi- “bu şeyi kolundan çıkar.” Saçımdan yakaladı ve sersemleyinceye kadar başımı salladı. “Hiç kimseye bakma. Hiçbir şey için durma. Sen Yahudi değilsin. Çingene de değilsin. Sen hiç kimsesin.” Suratıma vurdu. “Söyle hadi.”

“Ben hiç kimseyim.”

Beni bıraktı: Geri çekildi. Kırmızı saçı öyle kısa kesilmişti ki, şapkasının altında bir pas lekesi gibi görünüyordu. Döndü ve yürüyüp uzaklaştı. Geri geldi. Boynumu tutup sıktı. “Bizim çocuklara da söyle bunu,” dedi. Çevresine bakındı. “Onlar nasıl? İyiler mi?”

“Olek dışında,” dedim. “Olek’i asılar. Boynunda bir yaftayla.” Uri gözlerini dikmiş bakıyordu. “Onlar da çalıyorlar, benim gibi. Ama delikte geçerek değil. Onlar çok büyükler.”

Uzun bir süre gökyüzüne baktı. Gözlerini kapattı. Dönüp tekrar bana baktı. Elini cebine soktu ve bana bir şey uzattı. “Al.” Dönmemek üzere yürüyüp uzaklaştı.

Bu bir şeker parçasıydı. Üzerindeki çikolata eriyordu. Yedim. İçi fındıklı kremalı şekerdi.

Doğruca kasap dükkânı yıkıntılarına bizim çocukların yanına gittim. Onlara Uri’yi gördüğümü söyledim. “Gitmemiz gerektiğini söylüyor.”

Küba güldü. “Gitmek? Nereye gidecekmişiz?”

“Gettonun dışına,” dedim. “Her yerin dışına. Koşmak zorundayız. Sonsuza kadar koşmak!”

Küba ve Ferdi güldüler. Enos gülmedi. “Neden?” diye sordu.

“Boşaltıyorlar.”

Çocuklar birbirlerine baktılar.

Ferdi, “Bu ne demek?” dedi.

“Bilmiyorum,” diye yanıt verdi Enos. Ama bildiğini anlamıştım.

Büyük Henryk gürledi: “Koşun!”

Turşuları evdekilere sakladım. Onlar çiğnerken, “Gitmeliyiz,” dedim. Odaya yeni gelenler duymasın diye bunu sessizce söyledim.

“Neden söz ediyorsun sen?” dedi Shepsel Amca.

“Uri trenlerin bizi alıp götürmek üzere geleceklerini söyledi. Kaçmamız gerektiğini söylüyor.”

Bay Milgrom, “Uri kimdir?” diye sordu.

“Uri benim arkadaşım.”

“Senin arkadaşın aptalmış,” dedi Shepsel Amca. “Niye sizi alıp başka bir yere götürsünler? Zaten domuz gibi ahıra tıkmışlar. Size daha başka ne yapabilirler ki? Parmağıyla hepimizi işaret ederek ‘Siz’ diyorum, çünkü ben artık sizden biri değilim.” Dudaklarından akan turşu suyunu yaladı. “Ben Lutheran’ım. Bunu herkes biliyor. Korkacak bir şeyim yok. Ben yalnızca sizi düşünüyorum” -kitabını Bay Milgrom’un yüzüne doğru uzattı; şu Hanukkahlarınız ve inatçılığınız yüzünden. Siz!”

Janina babasının kolunu çekti. “Ben trene binip gitmek istiyorum, Tata.”

Bay Milgrom, Janina’nın eline hafifçe vurdu. “Tren falan olmayacak. Shepsel Amca haklı. Bize yapabilecekleri başka şey yok.”

37

İlk duyan Janina oldu. Delikten gettoya daha yeni geçmiştik. Ceplerim çürümüş lahana parçalarıyla doluydu.

“Nedir bu?” dedi Janina.

Dinledik.

Karanlığın içinde, uzaktan belli belirsiz bir metal çınlaması ve gıcırtısı duyuldu.

“Bilmiyorum,” dedim.

Janina, “Trenler bunlar!” diye haykırdı.

Koşmaya başladı. Caddenin ortasında, gölgelerde kalmaya özen göstermeden aptal gibi koşuyordu. Soğanlar ceplerinde zıplıyordu. Arkasından koştum. Çınlamalar ve gıcırtılar giderek yükseldi.

“Janina! Dur!” Bağırmadan sesimi duyurmaya çalışıyordum. Güneş batınca sıkıyönetim başlıyordu. Gece yalnızca hırsızlar için değil, herkes için tehlikeliydi.

Onu yakaladım. Beni tekmelemeye çakşırken kollarını tuttum. Ona vurmak istiyordum, ama bırakmaktan korkuyordum. “Seni vuracaklar, aptal kız” Omuzlarının çöktüğünü hissettim. Gevşemişti. Teslim oluyordu. Bıraktım. Birden döndü ve ayak parmaklarının üstünde yükseldi ve alnıyla burnuma vurdu. Acıyla uludum. Gözlerim yaşla doldu. Sonunda yeniden görebildiğimde, Janina gitmişti.

“İyi,” diye fısıldadım. “Aptal kız.” Bir taş attım. Olabildiğince yüksek sesle bağırdım: “Aptal kız!”

Eve gitmeye çalıştım. Gölgelerde oturup, Janina’nın dönmesini beklemeye çalıştım. Sonunda, tek yapabildiğim, gecenin içindeki gürültülere doğru yürümeye başlamak oldu. Sesler, getto duvarının hemen öteki tarafındaki tren yolundan, Stawki İstasyonu’ndan geliyordu.

Geceleri kullandığım bu iki tuğlalık deliğin duvardaki tek delik olmadığını uzun zaman önce keşfetmiştim. Stawki İstasyonu'nun kapısının hemen yanında bir tane daha vardı. Yalnızca bir tren değil, bir sürü tren olduğunu gördüm. Uçlarında sarı lambalar yanan bir direkler ormanıydı bu. Lokomotifler pufladılar, düdük çaldılar, tekerleklerinden buhar püskürttüler. Sayısız vagon karanlığın içinde kaybolarak uzanıyordu. Çizmeler ve Çizmelerin köpekleri karanlığın içinden fırladılar.

Uri haklıydı.
Janina'yı çökmüş bir bacanın üzerinde otururken buldum. Kendimi tutamadım. Yanına tırmandım.
Bir başka trenin diğerlerinin yanına gelip dizilişini izledik.
Janina, "Nereye gidecek bu trenler?" diye sordu; gözlerini trenlerden ayırmıyordu. "Bizi nereye götürecekler?"
"Bilmek istemezsin," dedim.
"Sen biliyor musun?"
"Evet," dedim, yalan söylüyordum. "Ama sana söylemem. " Onu cezalandırmak istedim.
Biraz daha izledik.
"Ben bu trenlerin nereye gittiğini biliyorum," dedi. "Nereye?" diye sordum.
Tıpkı, önemli bir şey söylediği zaman babasının yaptığı gibi başını salladı. "Şekerleme dağına gidiyorlar."
Ertesi gün trenlerden hiç konuşmadık. Konuşmak zorunda değildik. Gettodaki herkes biliyordu. Sözcükler havada uçuşuyordu, sineklerle birlikte vızıldıyorlardı:
"Trenler..."
"Boşaltma..."
"Stawki İstasyonu..."
"Neden..."
"Nereye..."
Shepsel Amca giderek daha kışkırtıcı davranmaya başlamıştı. Kitabını yeni insanlara salıyordu. Merdivendeki insanlarla bağırarak konuşuyordu. Pencereden avludaki insanlara bağırıyordu: "Yahudiler! Nedamet getirin! Henüz çok geç değil! Benimle gelin! Kendinizi Kurtarın!"
Kasap dükkânının yıkıntılarında Enos sürekli gülüyordu. Bir tuğla yığınının üzerinde ayağa kalktı ve kollarını açıp bağırdı: "Yapıyorlar işte! Gerçekten yapıyorlar!" Borazancı, caddelerde uygun adım yürüyordu. Yetimhanenin açık pencerelerinden şarkı sesleri geliyordu.
Tüm gözler ve kulaklar Stawki İstasyonu'na dönmüştü. Hatta sabah cesetleri bile dinliyor gibiydiler.
Trenleri ilk gördüğümüzden iki gece sonra, Cennet'in çöp tenekelerinden dönerken, bir ses duyduk. Silah sesleri. Düdük sesleri. Çığlıklar. Hırlayan köpekler. İki tuğlalık deliğe geldiğimizde, başlarımızı

birbirine bastırarak birlikte öteki tarafı gözetledik, ikimiz tek göz olmuştuk. İnsanlar cadde boyunca yürüyorlardı; çoktular. Herkes bir bavul taşıyordu. Önce, aptal gibi, bunun bir geçit töreni olduğunu düşündüm! Sonra Çizmelerin tüfeklerle insanları dürttüğünü ve köpeklerin saldırdıklarını ve ısırdıklarını gördüm. İnsanlar çok yavaş yürüyorlardı. Ayakları caddede, yürümüyor kayıyor gibiydi. Şekerleme dağına gidiyormuş gibi görünmüyorlardı. Asla geçip gidemeyeceklerini düşündüm. Ertesi gün caddeler bomboştu.

Merdivenlerdeki sesler, “Bir kota var. Trenler günde beş bin kişiyi götürmek zorunda.”

Sesler: “On-bin.”

Sesler: “Ta ki”

Ve sonra birisi, “Yerleştirme,” dedi.

Ne demek istiyordu? Yerleştirme? Ne yerleştirmesi? “Bizi burada yeterince tuttular,” dedi bir başkası. “Bizden bıktılar. Şimdi kıçımıza tekmeyi vuruyorlar. Bizi Doğu’ya gönderiyorlar. Yerleşmemiz için. Kendi köylerimiz olacak. Yalnızca Yahudiler!”

“Yerleştirme” sözcüğü “boşaltma” sözcüğünün yerini almıştı.

“Yine de,” diyordu Shepsel Amca, “her şeyden önce, Yahudi olmamak çok daha iyidir.”

Ve Çizmeler gece gündüz geldiler ve düdükler öttü. Bir blok, bir cadde, sırayla.

Sliska Caddesi

Panska Caddesi

Twarda Caddesi

Her gün, her gece ayak sürüyerek yürüyen gri insan grupları Stawki İstasyonu’na doğru ilerlediler.

Merdivenlerdeki insanlar, “Yerleştirme...yerleştirme...” diye mırıldanıyorlardı.

“Özgür olacağız!”

“Yeniden ayakkabı onaracağım!”

“Yemek yiyeceğiz!”

İnsanlar birbirlerinin gözlerinin İçine bakıyor ve başlarını olumlu anlamda sallayıp, “Evet...evet...” diyorlardı. Yine de dışarı çıkmıyorlardı. Caddeler bomboştu. Borazancı dışında.

Bazen Janina'yla birlikte insanların arasından geçerek merdivenlerden çıkarken, bir ses, "Gitmeyin. Yerleştirmeyi kaçırırsınız," diyordu.

Ceglana Caddesi.

Chlodna Caddesi.

Bir gün Bay Milgrom bana, "Nereye gidersen git, Janina'yı yanından ayırma. Her an. Gündüz gece." Eli omzumdaydı.

Şaşırmıştım. Janina'nın benimle dışarı çıktığını bildiği için değil ama bunu yapmasına izin verdiği için.

Bay Milgrom'un bilmediği bir şey vardı: kızının trenleri ne kadar çok sevdiği. Her gece sürünerek delikten gettoya geçtiğimizde, Janina avluya koşuyordu. Çaldığı yiyecekleri daha sonra almak üzere bir sundurmanın altına saklıyor ve Stawki Caddesi'ne yakın olan deliğe koşup öbür tarafa geçiyordu. Bay Milgrom talimatını unutmuyordum. Janina'nın peşinden gitmekten başka seçeneğim yoktu.

Geceler boyunca bunu yaptık. Devrilmiş bir bacanın üzerine oturup gelip giden trenleri seyrettik. İnsanlar sıra sıra vagonlara tırmanıyorlardı. Tekerleklerin çığlıkları. Köpeklerin dişlerinin takırtısı. Ölen Yahudiler gibi öksüren lokomotifler.

Gündüzleri kasap dükkânının yıkıntılarına gidiyordum. Ama bizim çocuklar birer birer ortadan kayboluyorlardı. "Ferdi nerde?" diye soruyordum. "Küba nerde?" Yanıt yoktu. Uri'nin önerisine mi uymuşlardı? Kaçmışlar mıydı? Duvarın öbür tarafında mıydılar, kaçıyorlar mıydı? Boyunlarında bir yafta ile sokak lambalarının direklerine mi asılmışlardı? Kanalizasyonlarda mıydılar? Buffo onları bulmuş muydu?

Ferdi.

Küba.

Enos.

Birer birer.

Geriye yalnızca borazancının arkasından ağır ağır yürüyen Büyük Henryk kalıncaya kadar. Çizmelerin onları gösterdiğini gördüm.

Artık hiç kimse resim çekmek için gelmiyordu.

Bütün gün. Bütün gece. İnsanlar yürüyorlardı.

Bir gün, sütleğen sokağında kestirirken Janina, "Misha!... Misha!..." diye bağırarak geldi. Elimi yakaladı ve beni caddeye çekti. Yetimler geçiyorlardı. Uygun adım yürüyorlardı. Başları dikti ve benim öğrendiğim şarkıyı söylüyorlardı. Ben de onlarla birlikte söyledim. Hiçbiri paçavralar

içinde değildi. Hepsinin ayağında ayakkabı vardı. En başta Doktor Korczak yürüyordu. Bir Çizme kadar düzgün yürüyordu. Başına, üzerinde kırmızı bir tüy olan bir şapka takmıştı. Hepsi gözden kayboluncaya, sesleri duyulmaz oluncaya kadar orada durup onları izledim.

Libelta Caddesi.

Walowa Caddesi.

Gesia Caddesi.

38

Ve sonra o yaşlı adam çıktı ortaya.

Tuhaftı. Adam orada değildi ve sonra birden ortaya çıktı. Ayaklarına paçavra bile sarmamıştı. Bir gözü süt rengindeydi. Bu gözünü hiç kırpmıyordu.

“Geri döndüm,” dedi. Avluda adamın çevresinde toplandık. “Size söylüyorum. Kaçtım ben. Gördüm. Yerleştirme falan yok.”

Birisi seslendi: “Tabii ki yerleştirme var. Doğudaki köylere gidiyoruz. Oralarda bizi bekliyorlar.”

Yaşlı adam, “Yerleştirme falan yok. Bu bir yalan,” diye tekrarladı.

“Asıl sen yalan söylüyorsun,” diye bağırdı bir başkası.

Birisi, “Bakın!” diye bağırdı; elindeki bir kâğıt parçasını havada sallıyordu. “Bu, bana erkek kardeşimden gelen bir kartpostal. iyi olduğunu söylüyor. Dinleyin. ‘Biz çok iyiyiz. Köyümüzde çok mutluyuz. Yakında görüşmek umuduyla.’

“Yalan bunlar,” dedi yaşlı adam. Yüksek sesle konuşmuyordu. Onu duymak için büyük bir çaba harcamak zorunda kalıyorduk. Görünüşüne ve ses tonuna bakılırsa, uyumak istermiş gibi bir hali vardı. “Bu bir oyun. Senin erkek kardeşin ölü.”

Çığlıklar duyuldu.

Herkes aynı anda yaşlı adama bağırdı.

“Defol!”

“Defol!”

Ancak bu bağırışlar hafiflediğinde yaşlı adamın konuşmaya devam ettiğini anladık: “...kızgın çitler...tavuk kümesi gibi hapishaneler...fırınlar... hiç sönmeyen fırınlar... kar gibi yağan küller...”

Bir sessizlik oldu.

Birisi, “Fırınlar mı? Bizim için pasta mı pişiriyorlar?”

Gülüşmeler.

“Ne için bu fırınlar?” diye soran bir başka ses duyuldu.

Yaşlı adam başını kaldırdı. Süt renkli gözü sesin geldiği tarafa döndü. “Sizin için.”

Yine sessizlik ve ardından daha yüksek sesle gülüşmeler ve alaycı konuşmalar.

“Sen yaşlı bir kaçıksın!”
“Bizim kartpostallarımız var!”
Yaşlı adam sendeledi. Onu ayakta tutmak için omzumla kalçasına destek oldum. Yukarıdan kesik kesik nefes alışını duyuyordum. İnsanlar daha başka şeyler söylemesini beklediler; ama o dönüp uzaklaştı.
Bir ses, Shepsel Amca’nın sesi, haykırdı: “Yahudiler! Nedamet getirin! Henüz çok geç değil!”
Yaşlı adamın avluda konuşmasından bir gün sonra, Bay Milgrom bana odanın bir köşesinde fısıldayarak şöyle söyledi: “Bu gece Janina’yla birlikte dışarı çıktığınızda, duvarın öteki tarafında kalmanızı istiyorum. Koşup uzaklaşmanızı istiyorum. Geri gelmeyin. Janina’yı yanından ayırma. Elini tut.”
Önce Uri, şimdi de babam.
Ona, Janina trenle gitmek istiyor,” dedim. “Şekerleme dağına gitmek istiyor.”
Bay Milgrom’un gözleri yavaşça kapandı. Tıpkı Janina’nınkiler gibi, sanki içindeki hüznü saklamak istermiş gibi, büyüdüler. “Şekerleme dağı diye bir şey yok,” dedi.
O anda, avludaki yaşlı adamın doğruyu söylediğini anladım. Ve Janina’nın dışarı çıkmasını neden yasaklamadığını da anladım. Trenler geldiğinde, bir çocuğun evden uzakta daha güvende olabileceğini biliyordu.
Gözlerimin içine baktı. Kolumu tutup sımsıkı kavradı. “Onun elini tut. Onu yanından ayırma. Seninle gelmesini sağla. Kollarınızdaki bantları çıkarın ve koşun. Gün ağarıncaya kadar koşun. Sonra saklanın. Gece olunca tekrar koşmaya başlayın.” Kolumu öyle sıktı ki eğer söylediklerini iyi anlamıyorsam canımı yakmaya çalıştığını düşündüm. “Bu gece yiyecek getirmek için geri gelmeyin. Geri dönmeyin. Koşun. Koşun.”
O gece dışarı çıkmak için kalktığımızda Bay Milgrom uyumuyordu. Bizi göğsüne bastırıp uzun süre öyle tuttu. Sanırım ağlıyordu. Kulağımıza anlamadığımı sözcükler fısıldadı ve bizi bıraktı.
Duvarın öteki tarafına geçtiğimizde, Bay Milgrom’un söylediği gibi Janina’nın elini tuttum. Başlangıçta hiçbir şey söylemedi. Çöp tenekelerinde durmadığımızı görünce, olduğu yerde durdu ve “Nereye gidiyoruz?” dedi.
“Bilmiyorum,” dedim. “Yalnızca gidiyoruz.”
Elini hızla elimden çekip tepinmeye başladı.

Peşinden gittim ve elini yeniden tuttum. “Tata benimle gelmen gerektiğini söyledi.

“Nereye?”

“Uzağa. Şimdi koş.”

Onu da birlikte çekerek koşmaya başladım. Topuklarını kaldırıma yapıştırdı, bağırıp çağırıyor ve beni tekmeliyordu. Tam bitirdiğini düşündüğüm sırada, gömleğime tükürdü ve ayağıma bastı. Bağırdım. Janina koşarak kaçtı.

O gece trenlere gitmedik. Sararmış lahanalar ve biraz yağla odaya döndük. Bay Milgrom hâlâ uyumamıştı. Kolumu sıktı ve beni sarstı. “Ben sana ne söylemiştim?” Karanlıkta yüzünü göremiyordum; ama sesi öfkeliydi. Bana tokat atacağını düşündüm. Sonra bizi yine göğsüne bastırdı.

Bu birkaç gece böyle sürdü. Bay Milgrom bana -ve sonra ikimize birden- odaya dönmememizi söyledi; Janina buna karşı çıktı; o öfkeli sese ve hiç atılmayan tokatlara döndük her seferinde.

Zamenhof Caddesi.

Mila Caddesi.

Lubecki Caddesi.

Ve bir gece geri dönemedik.

39

Ceplerimiz kurutulmuş ringa balığı doluydu. Janina tuzlu balık kokuyordu. İki tuğlalık deliğimize yaklaştığımızda ışıklar ve insanlar gördük. Gölgelere saklandık ve bekledik. Sonunda, ışıklar söndü ve insanlar gitti. Deliğe koştuk. Delik orada değildi. Yalnızca tuğlaların dümdüz yüzeyiyle karşılaştık.

Duvar boyunca süründük. Stawki İstasyonu’na gittik. Vagonların kapıları açılıp kapanıyor, sıra sıra insan içlerinde yutuluyordu. Gettoya geri dönmek isteğiyle yanıp tutuşarak Stawki İstasyonu'ndaki trenleri izlemek için girip çıktığımız deliği aradık. Ama o delik de yok olmuştu.

“Başka delikler var,” dedim. Bütün gece bitmek bilmeyen duvar boyunca, Çizme devriyelerden saklanarak, gettoya giriş için bir yol arayarak bir gölgeden ötekine koştuk. Bekçiler ve ışıklar ve dümdüz tuğla duvar vardı, ama delik yoktu. Gettodan gelen silah seslerini ve çığlıkları duyuyorduk. Köpekler havlıyordu. Alev makineleri ortalığı aydınlatıyordu. Janina giderek huzursuzlaştı. Her silah sesinde, ince sesiyle, “Tata!” diye bağırıyor, duvarı tekmeliyordu.

“Tata güvende,” dedim ona. Sarıldım.

Başladığımız yere döndüğümüzde gökyüzü griydi, yıldızlar parlaklıklarını yitiriyorlardı. Gün doğuyordu ve biz Cennet'te sıkışıp kalmıştık.

Duvarın dibinde beyaz toprak buldum. Yüzümü ve ellerimi bu toprakla yıkadım. Janina gülüyordu. Kuru balıkla yüzüme vurdu; sonra o balığı yedik. Atlıkarınca parkında yerde uyuduk. Öğleyin uyandık ve kentte dolaştık. Uri’nin sözcüklerini anımsadım. Janina’ya “Suçlu gibi görünme,” dedim.

“Suçlu nedir?” diye sordu.

“Unuttum,” dedim. “Öyle görünme işte.”

Elimi cebine soktum ve buruşmuş kol bandını iyice derine ittim.

Caddelerde, insanların ve bomba çukurlarının arasında kurutulmuş balıklarımızı yiyerek dolaştık. Kim daha az suçlu görünecek diye bir oyun uydurduk. Güldük. İnsanlara selam verdik. Atlara binmek için atlıkarıncaya koştuk, ama atlar hareket etmiyorlardı. Atlıkarıncanın hafif hafif çalan

müziğini duymak için kulak verdim, ama tek duyduğum duvarın öteki tarafından gelen silah sesleriydi.

Gece olduğunda duvara yaklaştık. Ve birden ne kadar aptal olduğumu fark ettim. Ne geçiriyordum ben aklımdan? Delikler geri mi geleceklerdi? Duvar dün gecekinden daha mı alçak olacaktı? Keşke, duvara tırmanabilmek için Büyük Henryk'in omuzlarına sahip olsaydık dedim. Düşünmeye çalıştım, çalıştım. Birdenbire, Janina duvara koştu ve ellerini ağzına siper ederek bütün gücüyle, "Tataaaa!" diye bağırdı. Duvarın az ötesindeki Çizme döndüğü sırada Janina'yı tuttuğum gibi çektim ve gölgelerin içine yuvarlandık.

Sırf bir şey yapmış olmak için duvarın çevresinde bir başka tura başladık. Işıkları, koşuşturan insanları ve çanları çalan vagonlarıyla hep gündüz gibi olan Stawki İstasyonu'na geldiğimizde, birdenbire ne yapmamız gerektiğini anladım. Duvardaki Stawki Caddesi kapısı açıktı. İnsanlar sıralar halinde kapıdan geçiyorlardı. Janina'nın elini tuttum ve yanım sıra çektim. Kapının yanındaki bir barakanın arkasına sindik.

Köpekli Çizmeler kapının her iki yanını koruyorlardı. İnsanlar ellerinde bavullarıyla, omuzları çökmüş, köpeklerin yüzlerine saldırdıklarının farkında değillermiş gibi başları eğik yürüyorlardı.

Janina'ya ne yapması gerektiğini anlatmak için uğraşmadım. Ne diye uğraşacaktım ki? Nasılsa her yaptığımı aynen tekrarlıyordu. Fırlayıp, yürüyen insanlara doğru "koştum. Aralarına daldım. Bacaklarının arasında kayboldum. Onlar trenlere doğru yürürken el yordamıyla yönümü bulup, omzumla iterek kendime yol açtım ters yönde yürümeye başladım. Benden daha çok köpeklere dikkat ediyorlardı. Kapıdan getto tarafına geçtiğimi hissettiğimde, hemen sağa döndüm, kendimi yürüyen insanların arasından dışarı attım ve koşmaya başladım. Arkamda köpekler ve bağırtılar vardı, ardından silah sesleri geldi -hayatımın ilk duası dudaklarımdan döküldü: Alev makineleri olmasın, lütfen ama tam o anda gölgeler ve yıkıntılar imdadıma yetiştiler ve kendimi, tıpkı bir sıçan gibi, karanlığın cebinde buldum.

Yüreğim ve ciğerlerim sakinleşinceye kadar Janina'nın benimle birlikte olup olmadığının farkında bile değildim. Ama sonra arkamda hızlı hızlı nefes aldığını duydum. Çevrede kimse olmadığı bir anda eve koştuk.

Merdivenlerden çıkarken haberlerin kötü olacağını biliyordum. Üzerinden atlanması gereken bedenler yoktu: merdivenlere çökmüş insanlar

yok olmuşlardı. Bizim kapımız açıktı. Ay ışığı tıpkı kış nefesi gibi pencereden bir buğu halinde süzülüyordu. Oda boştu. Masa ve sandalye ters çevrilmişti. İlaç dolabı kırılmıştı. Janina ağlamaya başladı. Kendini bir köşeye, yere attı. Babasının gitmediğini, yalnızca saklandığını umut ederek gölgeleri bedeniyle dağıttı. Duvarlar boyunca inleyerek dolaştı. “Tata...Tata...” Pencereye koştu. “Tataaaa!”

Shepsel Amca neredeydi? Her an bir köşeden çıkıp odanın ortasına gelmesini ve “Onları uyarmaya çalıştım! Yahudileri. Dinlemediler!” demesini bekledim. Sonra, ay ışığında, yerde onu gördüm: Lutheranların kitabını.

Janina beni kenara itip odadan çıktı ve koşarak merdivenlerden indi. Arkasından koştum; avludan geçtik, ayın aydınlattığı caddelerden geçip Stawki İstasyonu’na geldik.

Sonsuz yürüyüş, ayak sürüyerek, kapıdan geçip sarı ışıklara doğru hâlâ devam ediyordu. Janina insanların arasına dalınca onu kaybettim. Ben de onun gibi yaptım. Köpekler tasmalarını koparırcasına saldırıyorlardı, ama hiç kimse bizi durdurmaya çalışmadı. Duvarın öteki tarafında insan sıralarının arasında bavullara çarpa çarpa bir o yana bir bu yana gidip gelerek Janina’yı aradım. Tekerlekler çığlık çığlığaydı, vagonların kapıları haykırıyordu. Köpekler öfkeyle havlıyor ve hırlıyorlardı. Çizmelerin, köpeklerin ve süngülerin yere düşen dev gölgeleri hırçın ve ürkütücüydü.

Vagonlara sürüklenmemek için insanların yürüdüğü yönün tersine gitmeye devam ettim. Sürüyen ayakların ve bavulların arasında saklanarak çevreyi gözetledim.

Sonra Janina’yı gördüm. Ya da gerçekten gördüm mü? Gerçekten o muydu? Nasıl emin olabilirdim. Bu hastalıklı ışıkta her şey -insanların kafaları, öfkeli köpekler, vagonların çatıları- siyah bir suret halindeydi. Janina, bir çift Çizme koluyla öteki gölgelerden koparılıp havaya kaldırılmış bir gölgeydi. Bu sessiz kütlenin üzerinde çırpınıyor, çığlıklar atıyordu. Sözcüklerini anlayamıyordum; ama ses onun sesiydi ve ben koşuyordum; yürüyen insanların arasından fırlamıştım ve ona doğru koşuyordum. Ve sonra kollar öne doğru savruldu, şimdi Janina havada uçuyordu; Janina, kolları ve bacakları havada yavaşça dönerek, gölge insan kafalarının ve köpeklerin ve askerlerin üzerinden uçuyordu: Havada öyle narin, öyle doğru görünüyordu ki, şöyle düşündüm: Janina mutlu! Bitmeyen bir esintide salman bir sütleğen pamukçuğu gibi sonsuza dek uçacağını

düşündüm ve koştum ve onunla birlikte uçmayı istedim ve sonra Janina yok oldu, vagonun kara ağzı onu yuttu ve ben köpeğin öfkeli soluğunu ensemde hissederken o gümbürtüyü duydum ve vagonun kapısı homurdanarak kapandı.

Janina'ya koşmaya çalıştım, ama köpek bana izin vermezdi; sonra köpek kayboldu, bir çizme havada sallanarak yaklaştı ve yediğim tekmeyle havalandım. Yeniden yere düştüğümde omuzlanma bir sopa indi ve bir tekme daha yedim, Çizme beni saçlarımdan tutup sürükledi ve gülüşmeler ve Çizme köpeklerinin dişlerinin takırtısını duydum. Çizme beni bir duvara fırlattı. Elinin tabancasının kılıfına gittiğini gördüm. Silahın çıktığını ve gözlerimin arasına doğrultulduğunu gördüm. "Geber, domuz yavrusu!" Bu ses. Başımı kaldırıp baktım. Bu kırmızı saçlar. Bu yüz. "Uri!" diye haykırdım ve silah yok oldu.

40

Burnum kaşınıyordu. Yanaklarım. Burnumu kaşıdım. Kaşıntı geçti, ama yine geri geldi. Kesik kesik vızıltılar. Gözlerimi açtım. Beyaz bulutlar mavi gökyüzünde salınarak ilerliyorlardı. Ok gibi hareket eden noktalar. Sinekler.

Bir zil sesi duyuyordum. Kulağım acıyordu. Kolum acıyordu. Her şey acıyordu.

Islaktım. Suyun içindeydim. Doğrulup oturdum. Bir hendekteki bir su birikintisinin içindeydim. Hendekten çıkmaya çalıştım ve sırt üstü düştüm. Zil sesi susmuyordu. Koluma, köpeğin dişlerini geçirdiği yere baktım. Yara kabukluydu; koyu kırmızı ekmek gibiydi. Sinekler üzerinde dans ediyorlardı. Sineklere baktım uzun uzun. Çok meşguldüler.

Elimi kulağıma, memesi kopuk olana, koydum. Kabuk bağlamış bir topak hissettim, yalnızca o kadar. Sırtımı hendeğin duvarına yaslayıp oturdum ve gözlerimi kapadım ve zil sesini dinledim.

Janina!

Fırlayıp hendekten çıktım. Stawki İstasyonu boştu. Çizmeler yoktu. Yahudiler yoktu. Trenler gitmişlerdi. Kapı kapalıydı.

Boş raylara doğru yürüdüm. Başım dönüyordu. Bir süre sonra yerde uyandım. Yeniden denedim. Dünya sallanıyordu. Sert toprağın içinde bir şey gördüm. Almak için eğildim ama başım döndü ve başımın üstüne düştüm. Bir çığlık attım ve uyuyakaldım. Gözlerimi açtığımda o şey hâlâ orada duruyordu. Paramparça olmuş bir şey. Janina'nın ayakkabısı. İçinde yüzümü gördüğüm ayakkabı. Nerde görsem tanırdım onu. Parmaklarımı üzerinde gezdirdim. Gülümsedim. Ayakkabıyı yerden aldım, kendimi yerden kaldırdım ve yalpalayarak yürümeye başladım.

Peronun kenarına geldim. Bacaklarımı raylara doğru sarkıtıp oturdum. Yine başım dönmeye başladı. Uyuyakaldım. Uyandığımda rayların üzerindeydim; ayakkabı avucumdaydı.

Raylar kıvrılarak istasyondan çıkıyordu. Yürümeye başladım. İstasyonun dışına, dünyanın dışına yürüdüm. Raylar gökyüzüne kadar uzanıyorlardı.

41

Bir oğlan çocuğuyla karşılaştım. Raylara taş atıyordu. Yanında siyah-beyaz bir köpek vardı. Köpek beni görünce üzerime doğru koştu. Korkmuştum; ama köpek kuyruğunu salladı ve kolumdaki kabuk bağlamış yarayı yaladı.

Çocuk, “Kimsin sen?” diye sordu. Temiz giysiler ve ayakkabılar giyiyordu. Hiç yarası yoktu. “Misha,” dedim. “Suyun var mı?”

Güneş çelik rayların üzerinde parıldadı.

“Kulağın nerde?” diye sordu çocuk.

“Stawki İstasyonu’nda.”

“Nereye gidiyorsun?” dedi.

“Fırınlara.”

“Ne fırını?”

“Trenlerin gittiği fırınlara.”

“Neden fırınlara gidiyorsun?”

“Janina orada,” dedim. “Onu tanıyor musun?”

Başını iki yana salladı.

“Uri’yi tanıyor musun? Doktor Korczak’ı tanıyor musun? Suyun var mı?”

“Kulağına dokunabilir miyim?”

Evet dedim. Uzandı. Dokunduğunu sanıyorum, ama hissedemiyordum.

Yüzüme baktı. “Sen Yahudi misin?”

“Evet. “ Cebimden kol bandımı çıkardım, sağlam koluma taktım. “Gördün mü?”

“Evet.”

Köpekle birlikte otların arasında kayboldu. Elinde bir maşrapa suyla döndü. İçtim.

Yürümeye devam ettim.

Gündüz. Gece. Gündüz. Gece.

Bana dikenli telleri anımsatan dikenli sarmaşıklardan böğürtlen yedim. Topraktan arpacık soğanları topladım. Hendeklerden su içtim. Avucuma su almak için eğildiğimde zil sesi gözlerimde çınlıyordu.

Çelik raylar güneşte parıldıyorlardı. Sanki kışmış gibi titriyordum. Kulağımdaki yara kurumamıştı. Otların arasında uyandım. Rayların

üzerinde uyandım. Çelik raylar, tıpkı gümüş yılanlar gibi, kıvrıla kıvrıla uzaklaşıyorlardı. Birçok yerdeydim ve yalnız değildim.

Buffo oradaydı; gülümsüyordu, beni bekliyordu. Nane kokusunu duyabiliyordum.

Mor adam tıngırdayıp duran müzikte atlıkarıncaya biniyordu.

Kaldırımlarda yatan ve gazete kâğıtlarına sarılmış cesetler gördüm.

Uri'nin başıma vurduğunu hissettim ve bana aptal dediğini duydum.

Himmler'in arabasının durduğunu ve Himmler'in arabadan inip, uygun adımlarla bana doğru yürüdüğünü ve karşımda topuklarını birbirine vurduğunu ve selam verip, "Hanukkah!" dediğini gördüm.

Yetimleri gördüm. Raylar boyunca yürüyorlardı, başlarında Doktor Korczak vardı. Yetimler uygun adımlarla yürüyor ve şarkı söylüyorlardı; ayakkabıları aynı anda hep birlikte yere vuruyordu, sonra fırının kapıları açıldı ve fırının içine yürüdüler; başları dikti, uygun adım yürüyor ve şarkı söylüyorlardı.

Her gün, Bay Milgrom saçımı okşuyordu.

Her gün, Küba gülüyordu.

Her gün Janina'yı aradım ve hiçbir gün bulamadım. Onun sürekli varlığına, yaptığım her şeyi taklit etmesine alışmıştım. Taklit edildiğimi görmek için çevreme bakmayı sürdürdüm, ama benden başka hiç kimse yoktu.

Bir gün gözlerimi açtığımda, bir adamın tepemde dikildiğini gördüm.

42

Adam ayağıyla göğsüme bastı. “Sen Yahudi’sin,” dedi.

“Evet,” diye yanıtladım. Kol bandımı gösterdim. “İşte, bak!”

“Burada ne yapıyorsun?”

“Trenlerin ardından gidiyorum. Janina’nın. Fırınlara.”

“Ne fırını?”

“Yahudiler için fırınlar. Ben İbrahim’in sefil soyuyum. Beni unuttular. Beni fırınlara götürebilir misin?”

Adam otlara tükürdü. “Neden söz ettiğini anlamıyorum. Saçmalıyorsun. Deli misin sen?”

Bu sözcük benim için yeniydi. “Bilmiyorum. Ama aptalım. Ve ufak tefek. Ve hızlı.”

Beni tutup hızla çekerek ayağa kaldırdı. “Ufak tefek olduğun doğru.” Kol bandını yırtıp çıkardı. “Kulağına ne oldu?”

“Uri yaptı. Beni öldürmeye çalıştı, ama hedefi kaçırdı.”

“Gel benimle,” dedi adam.

Bir adım attım ve yere düştüm. Bir eşeğin çektiği bir arabada sarsılarak uyandım. Araba durduğunda, adam beni kaldırıp omzuna aldı ve bir ahırdaki saman yığınının içine attı. Çiftçinin karısı geldi ve bana su ile havuç getirdi.

Suyla ve bir bez parçasıyla yaralı kulağımı temizledi. Sonra kulağımı ve bir gözümü kapatacak biçimde bir bezle başımı sardı.

“Uri’yi tanıyor musun?” dedim.

Yaralı koluma da bir başka bez parçası sardı.

“Janina’yı gördün mü?”

Alnıma dokundu. “Yanıyorsun sen. Ve kokuyorsun.”

Çiftçinin karısı beni tahta bir küvete koydu ve bağırtıncaya kadar ovaladı. Bana giysiler getirdi. Eski giysilerimi, cebindeki ayakkabıyla birlikte yaktı.

Çiftinin karısı her gün geldi, kulağımı ve kolumu temizledi, alnıma dokundu, bana su ve havuç ve haşlanmış şalgam verdi. Saman yığınının içinde uyudum ve ahırdaki farelerle oynadım. Bir tanesini çok seviyordum. Onunla şalgamımı paylaştım. Ona Janina adını taktım. Koluma

tırmanmasını ve başımın üzerinde durmasını öğrettim. Sonra bir kedi onu yedi.

Bir sabah uyandığımda zil sesleri yok olmuştu. Ahırdan çıktım ve tarlalardan geçtim ve raylara kadar geldim. Beyaz bir nokta ilişti gözüme - kol bandı; dikenli bir çalıya takılmıştı. Alıp cebime tıkıştırdım.

Raylar boyunca yürürken, ki uzun bir süre yürümüştüm, çiftçi beni durdurdu.

“Nereye gidiyorsun?” diye sordu.

“Fırınlara.”

Çiftçi beni bir vuruşta yer devirdi ve kendimi boynuma bir ip sarılı olarak eşek arabasının arkasında buldum. Ahırdaki bir direğe bağlandım. Uri’nin benim ilk günlerim hakkındaki, çiftçilere köle olmam hakkındaki öyküsünü anımsadım. Belki de o öykü hiç de uydurma değildi. Belki de gerçek hayatıma kavuşuyordum.

Birkaç gün sonra çiftçinin karısı ahıra geldi ve “Kaçmamalısın. Şimdi yeni bir yasa var. Bütün çocuklar çiftliklerde çalışmak zorunda.”

“Sonra da fırınlara mı?” dedim. “Evet,” dedi. “Sonra.”

43

Ahırda uyuyor, ahırda yatıyor, ahırda çalışıyordum. Ahırda çalışmadığım zamanlarda, tarlada çalışıyordum. Eşek arabasına taş yığıyordum. Sebzelerdeki böcekleri ayıklıyordum (kendi üzerimdekileri ayıklamadığım zamanlarda). İnekten süt sağmayı öğrendim. Bir gün inek beni tekmeledi. Ona gettodaki ineğe olanları anlattım. Çiftçinin karısı -adı Elzbieta'ydı- beni domuzlarla birlikte yediriyordu. Domuzların tuvaleti benim de tuvaletimdi.

Her gece ahırdaki direğe bağlanıyordum. Bazı geceler, tarlaların ötesinde, lokomotiflerin oflayıp puflamalarını, demir tekerleklerin takırtılarını duyuyordum. Birçok kez, çiftçinin karısı Elzbieta'ya, "Bu yasa ne zaman sona erecek? Fırınlara ne zaman gidebileceğim?" diye soruyordum. "Yakında," diyordu her seferinde. "Ama kaçmamalısın. Eğer kaçarsan Naziler çiftliği yakarlar ve bizi domuzlara verirler."

İşte böylece çalışıp bekledim ve eşekle ve farelerle konuştum.

Sonra bir gün atlı bir arabayla bir adam geldi ve çiftçiye bir şeyler söyleyip gitti. Daha sonra çiftçinin evde bağırdığını duydum. O gece çiftçinin karısının sesiyle uyandım. "Kaç!" Ayak bileklerimdeki ipler çözülmüştü. Gömleğimin altında bir şey vardı, tenime değiyordu. Ekmek. Koştum.

Savaş bitmişti. Çiftlikte üç yıl kalmıştım.

Yeniden rayların üzerindeydim; yürüyordum. Bu kez yalnız değildim. Binlerce insan raylarda, yollarda, tarlalarda yürüyordu. Başlarında onlara gözcülük eden Çizmeler yoktu.

Karnavallar yapılıyordu. Pazarlar kuruluyordu. Demiryolu boyunca tarlalarda bir gecede kuruluyorlar ve ertesi gün ortadan kayboluyorlardı. İnsanlar her şeyi satıyorlardı.

"Ayakkabılar!"

"Çakmaklar!"

"Elmalar!"

Para karşılığında her şey. Yiyecek karşılığında her şey.

Yatak çarşaflarından yapılmış bir çadır gördüm. Bir adam şöyle bağırıyordu: "İçeri gelin! İçeri gelin! Herr Hitler'i görün. Yalnızca beş zloty!"

Benim bir zlotym bile yoktu. Birisi gelip para ödeyinceye kadar bekledim ve o arada yatak çarşaflarının altına kayıverdim. Yerde bir iskelet yatıyordu. Kemikli ayakları uzun çizmelerin içine sokulmuştu. Kocaman bir çelik miğfer sırıtan kafatasının yarısını yutmuştu.

Bir başka adam şöyle bağırıyordu: “On zloty! Gözlerinize inanamayacaksınız!” Çadır falan yoktu. Yalnızca bir mendil vardı. Bir müşteri para ödedi. Adam benim önümde durdu, ne olduğunu göremedim. Mendili kaldırdı ve yere bıraktı. Müşteri parasını geri istedi. Bu ikisi yerde kavga ederken ben de mendili kaldırdım. Bu hiç görmediğim bir şeydi. Ferdi’nin var olmadığını söylediği bir şey. Bay Milgrom’un mutluluk olduğunu söylediği bir şey. Bu bir portakaldı.

Beni en çok gezici satıcılar büyüledi. Önlerinde saatlerce duruyor ve gelip geçen insanlara çadırlarının ya da mendillerinin altındaki harikaları anlatırken onları izliyordum. Hiç susmuyorlardı. Hiç sözcük sıkıntısı çekmiyorlardı. Geceleri otların üzerinde ya da bir ahırda yattığımda, karanlığa doğru fısıldıyordum: “Gelin ve bakın! Gözlerinize inanamayacaksınız!”

Düşümde bedensiz Çizmelerin toprağı dövdüğünü görüyordum. Düşümde yanan inekler görüyordum. Düşümde taş meleğin başını eğip bana baktığını ve “Ben hiç kimseyim,” dediğini görüyordum.

Raylarda ve yollarda yürüdüm. Yiyecek ve ahırdaki saman yataklarda yatma karşılığında çiftçilere hizmet ettim. İş olmadığında bulabildiğim yerden yiyecek çalıyordum. Suyumu bomba kraterlerindeki birikintilerden içiyordum.

Trenlere bindim. Birçokları da bindi. Vagonlara, kömür vagonlarına ve tankerlere bindim. Binlerce trene bindim. Hiçbiri beni Janina’ya götürmedi. Şekerleme dağına da götürmedi.

Yol boyunca bir yerlerde Hansel ve Gretel’in öyküsünü duydum ve öykünün sonunun doğru olmadığını, cadının fırında ölmediğini öğrendim.

Bir gün kendimi yeniden Varşova kentinde buldum.

Bomba çukurları yok olmuştu. Molozlar ve yıkıntılar hâlâ vardı. Kamyonlar Ve arabalar bu molozları kaldırıyorlardı. Bir makineli tüfek sesi duyduğumu düşündüm. Hemen bir kapıya sığındım. Bu bir havalı matkaptı. İnsanların ara sokaklarda yerlerde yattıklarını gördüm; ama üzerleri gazeteyle kapatılmamıştı. Gerçekten uyuyorlardı.

Gettoyu buldum. Duvarın yerinde yeller esiyordu. Doğruca içeri girdim. Niska Caddesi'ni aradım. Bulamadım. Evimizi de bulamadım. Yetimhaneyi de. Asılmış Olek'i de. Altında uyuduğumuz halıyı da. Yıkıntılardan başka hiçbir şey yoktu. Sinekler bile gitmişlerdi.

Trenlerde bir ayaklanmadan söz edildiğini duymuştum. O zamana kadar, gettodan geriye kalan tek kişinin ben olduğumu sanıyordum. Kırk bin kişinin hâlâ orada olduğunu bilmiyordum. Ertesi ilkbaharda, ben çiftçinin taşlarını arabaya doldururken, Yahudiler çalıntı silahlarla ve şişelerden yapılmış bombalarla Çizmelere saldırmışlardı. Ama Çizmeler kalabalıktılar, tankları ve alev makineleri vardı, ayaklanma Mayıs'ta bastırıldı ve Yahudiler sürüler halinde en son trene bindirildiler ve artık getto diye bir şey kalmadı.

Sessiz tozun toprağın içinde dikilirken, Uri'nin yaptığı şeyin ne olduğunu ve beni nasıl bir sondan kurtardığını sonunda anladım. Benim tanıdığım Uri'nin -gerçek Uri'nin-Nazilerin tanıdığı Uri olmadığını anladım. Son günde onu yeniden kendi giysileri içinde, artık görünmez olmayan kızıl saçları ışıldayarak ve tüm dünyanın dikkatini kendine çekerek, yumruğunu üzerine doğru gelen tanklara doğru sallarken düşünüp gülümsedim.

Artık orada olmayan gettodan çıktıktan sonra, kentin caddelerinde dolaştım, yiyecek çaldım.

Bir gün, bir kaldırımda kalabalığın arasında yürürken, nane kokusu aldım. Durdum, çevreme bakındım, geri dönüp ters yöne koştum. İnsanların yüzlerine dikkatle baktım. Havayı kokladım. Yine geldi o koku: nane. Bir adamın ağzı oynuyordu, dudağında yeşil noktacıklar vardı. Kuru, kemikli bir adam. Bıyıkları beyaz. Gözleri çukurlaşmış. Giysileri paramparça. Çıplak ayakları öyle kirli ki, ilk başta ayağında ayakkabı ya da çorap olduğunu sandım. Sopası yok. Göbeği şişko değil.

Önünde durdum. O da durdu.

"Şişko."

Başı kıpırdamadı. Gözlerini eğip yüzüme baktı.

Yırtık pırtık giysisini çekiştirdim. "Şişko."

Gözleri cansızdı.

"Şişko, benim. Misha. Ben ve Janina. Anımsıyor musun?"

Duymuyordu.

Onu sarstım. “Şişko! Buffo! Benden nefret ediyorsun. Beni öldürmek istiyorsun. İşte buradayım. Burada -elini tutup başıma koydum- öldür beni.”

Eli başımdan kaydı ve cansız bir biçimde yana sarktı. Kemikli karnına yumruk attım. “Şişko! Bak!” Tüm bu zaman boyunca yanımdan ayırmadığım şeyi, bir zamanlar mavi-beyaz ama şimdi nerdeyse simsiyah olmuş kol bandını cebimden çıkardım. Koluma taktım. “Bak, Şişko! Ben Yahudi’yim. Beni öldürmen gerek. Bak!”

Ama bakmadı. Ayaklarını sürüyerek üzerime doğru yürüdü; neredeyse çarpıp yere devirecekti; ve sonra yine ayak sürüyerek uzaklaştı. Kalabalığın arasında gözden kayboluncaya kadar arkasından baktım. Kol bandını çıkardım ve kaldırıma attım.

44

Dünya normale dönüyordu, ama benim dönecek normalim yoktu. Benim için normal çalınmış ekmek ve hendek suyuydu. Yavaş yavaş çatalı, parayı, diş macununu ve tuvaleti öğrenmeye başlamıştım.

Kırlarda en iyi becerdiğim şeyi yaptım. Çaldım. Taşıyabildiğim her şeyi kapıp kaçtım. Kendi kendimin eşeği haline geldim. Küçük bir el arabasını gittiğim her yere çekiyordum ve durduğum her yerde bir bayram yaratıyordum.

Çalmakta kimse elime su dökemiyordu; insanlar benim arabamda başka yerlerde bulamayacakları şeyleri görüyorlardı. Ve benim fiyatlarım ucuzdu. Hoş, fiyatlar hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Her günün sonunda cebim nerdeyse arabam kadar boş oluyordu.

Ama kim aldırırdı ki? Çünkü sesimi keşfetmiştim. Beni büyüleyen o gezici satıcılardan biri olmuştum artık. “Hey! Satılık ekmek! Elmalar! Ayakkabılar! Sigaralar! Bayanlar için iç çamaşırları! Gelin ve görün! Şaşırtıcı fiyatlar!”

Beni, satmaktan çok konuşmak ilgilendiriyordu. Gettodan önce ve gettoda kısa bir sürede birkaç sözcük öğrenmiştim; ama savaşın sonuna kadar, tüm hayatımda, olsa olsa, iki bin sözcük konuşmuştum. Şimdiyse beni susturmak olanaksızdı. Arabam boş olsa bile, sırf kendimi duymak için konuşmaya devam ediyordum. Her yanımdan sözcük fışkırıyordu. Hiç bitmiyorlardı. Sözcükleri para ödemeden alabiliyordunuz. Hiç kimse peşime düşmüyor, “Dur! Hırsız! Sözcüklerimi çaldın!” diye bağırmıyordu.

Zaman geçti. Bir buharlı gemi bileti almaya yetecek kadar konuştum, çaldım, sattım ve Amerika’ya giden yığınlara katıldım.

Göçmen bürosundaki görevli, “Adın ne?” diye sordu. “Misha Milgrom,” dedim.

“Misha neymiş?” dedi. “Senin adın Jack.”

Jack Milgrom oldum.

İngilizce öğrendim. Konuşmaya devam ettim. Amerika’da bu benim bir satıcı olduğum anlamına geliyordu.

En iyi ürünleri satmak için kimse beni işe almadı. Sorun kısa boylu (1.55 metrede boyumun uzaması durmuştu), bozuk aksanlı ve kulaksız —kulağım artık bir karnabahar topağına benziyordu— oluşumdaydı. Onları

suçlayamazdım. Kim böylesi bir görgüsüz yaratığa kapısını açardı? “İyi günler Bayan. Bir elektrikli süpürgeyle ilgilenir miydiniz?” Hiç umut yoktu.

Sonra o büyük fırsatı yakaladım. New Jersey, Atlantic City’de tahta rıhtımda mucizevî bir sebze doğrayıcı satmak üzere işe alındım. Bana bir masa ve bir yığın salatalık verdiler. Saat sabahın onu. İnsanlar önümde toplandı. Bu mucizevî doğrayıcının harika özelliklerini anlatmaya başladım. Birisi, “Ne o, yoksa kendi kulağını mı doğradın?” diye seslendi. Daha söyleyeceklerimin yarısına gelmemiştim ki son kişi de dönüp uzaklaştı. Çaresizdim. “Dur!” diye bağırdım. Dudaklarımdan sözcükler dökülmeye başladı. “Sana söylemem gereken bir şey var. Doktor Korczak haklıydı. Bir inek vardı. Ve bir şeker gibi yandı!”

İnsanlar durdular ve döndüler. Şöyle düşünüyorlardı: Neden söz ediyor bu? Bunun mucizevî doğrayıcıyla ne ilgisi var?

Konuşuyordum ya, gerisi önemli değildi.

“Himmler benim Shepsel Amcama benziyordu. Shepsel Amcam da tavuğa benziyordu.;.

“Sıçanların tadının nasıl olduğunu öğrenmek ister misiniz? Sıçanların tadı farelerin ki gibidir...

“Sizi son bir kez uyarıyorum: Atlıkarıncadan at almayın...”

Onlara, Janina dışında, gördüğüm, yaşadığım her şeyi anlattım. Tahta rıhtımda insanlar her iki yöne akıyorlardı. Dinlemek için duranlar: üç ya da dört kişi. Satılan mucizevî doğrayıcılar: sıfır. O günün sonunda işten kovuldum.

Ama başka bir şey bulmuştum.

Ertesi gün yeniden tahta rıhtıma gittim. Hıyar yoktu, doğrayıcı falan yoktu, yalnızca ben vardım; Çelik İskele’nin yanında dikilmiş, nutuk atıyordum. Sonra bir gün batıya, Philadelphia’ya giden bir otobüse bindim. Para kazanmak ve ucuz yatak bulmak için ilan dağıttım, benzin istasyonlarını temizledim, istiridyeleri soydum; ama asıl işim ağzımı çalıştırmaktı. O günlerde Philadelphia caddelerinde dolaşıyor olsaydınız, büyük bir olasılıkla beni duyardınız. On beşinci Cadde'de ve Pazar Caddesi’nde. Büyük Cadde’de ve Kestane Caddesi’nde. Duyardınız ve saçmaladığımı anlayınca dönüp, arkadaşınıza, “Al bir kaçık daha,” diye mırıldanarak yolunuza giderdiniz.

Bir caddenin köşesinde karımla tanıştım. On üçüncü Cadde’yle Pazar Caddesi’nin köşesinde. Soğuk bir Kasım günüydü. Durdu ve beni

dinlemeye başladı. Bu oldukça ender görülen bir durumdu. Beş dakika sonra hâlâ oradaydı. Bu hiç duyulmamış bir şeydi. Sonra gitti. Ama bir süre sonra, bir sokak satıcısından aldığı bir torba kavrulmuş kestaneyle geri döndü. Bir tane bana verdi. Adı Vivian'dı.

Her gün geldi ve her gün daha uzun süre kaldı, her gün kestane getirdi.[1] Aklımı çelip beni o caddenin köşesinden başka yerlere -Hom & Hardart'ta öğlen yemeğine, Rittenhouse Meydanı'nda yürüyüşe, zemin katındaki dairesinde kağıt oynamaya götürüyordu.

Sürekli olarak konuşuyordum, kendi öykülerimi anlatıyordum. Vivian benim cadde köşem olmuştu. Normal, mantıklı bir kişiydi, ama sanırım o sıralarda hafiften sıyırmıştı. Belki de benim konuşmalarım onu şaşkına çeviriyordu. Belki beni savaştan çıkmış yoksul bir göçmen ya da egzotik bir geçmişi olan birisi gibi görüyordu. Öyle ya da böyle, duygulu bir gününde, "Tamam, seninle evleneceğim," sözleri dökülüverdi dudaklarından.
"Sormuş muydum?" diye düşündüm.

Evlilik beş ay sürdü. Vivian, çok geçmeden, benimle evli olmanın, benimle kâğıt oynamaktan çok farklı olduğunu gördü.

Noel zamanı şarkı söyleyen çocuklar geldiklerinde kapıyı suratlarına çarptım.

Bir kitapçının vitrininde Hansel ve Gretel in bir baskısını gördüğümde, içeri girip kitabı kaptığım gibi paramparça ettim ve Vivian parasını ödemek zorunda kaldı.

Duş yaparken bazen soğuk suyu açtım, ama asla morarıncaya kadar suyun altında durmadım.

Tezgâhlardan elma aşırıyordum.

Gösterilerde tuhaf şeyler yapıyordum.

Yanlış yerlerde gülüyordum.

Sineklerin vızıldadıklarını duydum: "Varşova'yı anımsıyor musunuz? Ne festivaldi ama! Öyle çok pislik vardı ki, üzerlerinden kalkamıyorduk!"

Hiç nedensiz ağlıyordum.

Geceleri Çizmeler siyah alevler kusan dev gibi alev makineleriyle düşlerimde yürüyorlardı.

Sonunda Vivian bıktı. Evden ayrılırken, karnına baktım. "Hamile misin?" diye sordum.

"Hoşça kal," dedi.

Kapıyı kapattı ve ben de cadde köşelerine döndüm. Elinizde iş çantanızla ya da alış veriş poşetleriyle aceleyle yürüdüğünüz günü anımsıyor musunuz? Park yerine doğru gittiğiniz zamanı? Yanından geçtiğiniz ve size sürekli bir şeyler anlatan o tek-kulaklı, ufak tefek komik yaratık bendim işte. Her gün Olek’ten, Uri’den, tavuk Himmler'den, palyaço Küba’dan ve kargalardan, siyah incilerden, sarı taşımdan, duvardan duvara uçuşan yiyeceklerden ve yanarak uçan inekten, uygun adım yürüyerek şarkılar söyleyen yetimlerden ve kaldırımı sakalıyla silen adamdan, Buffo’nun göbeğinden ve Doktor Korczak’ın sevimli keçi sakalından, beyaz eldivenli ve fotoğraf makineli kadınlardan, hiç olmayan atım Greta’dan -hepsi kafamın içinde karmakarışıktılar- söz eden o kaçık bendim işte. Tüm bu kişiler ve olaylar kim bilir ne kadar karmaşık bir biçimde dökülüyordu dudaklarımdan? Ve siz! Beni yaratan sizsiniz. “Ama ben dinlemiyordum bile,” diyorsunuz. “Seni anımsamıyorum bile.” Kendinizi kötü hissetmeyin. Önemli olan sizin dinlemeniz değil, benim konuşuyor olmamdı. Bunu şimdi anlayabiliyorum. Ben bir çılgın olarak doğdum. Bütün dünya delirdiğinde, ben buna hazırdım. İşte bu sayede hayatta kaldım. Ve bu çılgınlık sona erdiğinde, beni nerede bıraktı? Caddenin köşesinde, işte orada; ağzımı çalıştırarak, içimdekileri dökerek. Ve size işte orada ihtiyacım vardı. Siz, içimi döktüğüm şişeydiniz. Farklı şeyler yaptım. Hiç sokak konuşmacısı görmemiş olan yakın kentlere gittim. Norristown. Conshohocken. Glenside.

Yıllar, sözcükler gelip geçtiler.

Sonra bir gün, Philadelphia’da Belediye Binası’nın gölgesinde iki kadın durdu ve dinlemeye başladı. Yirmili yaşlarda görünüyorlardı. Küçük güneş şemsiyeleri gibi yüzlerini gölgelendiren geniş kenarlı şapkalar takmışlardı. Bir süre sonra birisi uzandı ve kulağımın yerindeki topağı avucunun içine aldı. Gülümsedi ve başını salladı ve “Seni duyuyoruz. Bu kadar yeter. Tamam,” dedi. Ve sonra yürüyüp gittiler ve ben de ters yönde yürüdüm ve bir daha asla bir cadde köşesinde durmadım.

Kızım beni bulduğunda bir markette rafları düzenliyordum.

Bugün “Poppynoodle! Poppynoodle!*”

Torunum diğer odadan çığlıklar atıyor. Koltuğumdan kalkıyorum ve bu kez ne olduğunu görmek için gidiyorum.

“Bana bak!”

Bakıyorum. Başının üzerinde durduğunu sanıyor, ama pembe spor ayakkabıları asla yerden kalkmıyor. Ve ben bir kez daha torunumun adını taşıdığı o küçük kızı anımsıyorum.

Janina.

Arkamdaki sesi duyduğumda 4 numaralı koridorda sabun kutularını yerleştiriyordum.

“Bay Milgrom?”

*(İng.)Muhtemelen yazar tarafından üretilmiş bir bileşik sözcük. Thesaurus’a göre “poppy” sözcüğü bilinen anlamlarının dışında “uyku veren, uykulu” anlamlarına geliyor. Yine Thesaurus’a göre “noodle” sözcüğünün de bilinen anlamlarının dışında “ahmak, alık, budala, şapşal vb.” gibi anlamları var. Buradan hareketle “poppy noodle” bileşik sözcüğü “uykulu-budala” şeklinde çevrilebilir. Ç. N.

Döndüm. Açık mavi etek ve rüzgârlık giyinmiş, koyu kahverengi saçlı genç bir kadındı bu. Küçük bir kızın elini tutuyordu. Küçük kız başını kaldırıp, hiç kırpıştırmadığı kocaman gözleriyle bana baktı.

“Baba,” dedi genç kadın.

Bakakaldım.

“Ben Katherine’im. Senin kızın. Yıllardır seni arıyorum.” Küçük kızı havaya kaldırdı ve önünde tuttu. “Bu benim kızım, Wendy. Senin torunun.”

“Ben dört yaşındayım,” dedi küçük kız. “Senin kulağına ne oldu?”

Annesi, “Wendy,” diye uyardı onu.

Yalnızca benim duyabildiğim uzak bir ses yanıt verdi: İki kez kurşunlandı. İlkinde bir Çizme, sonra da Uri tarafından.

“Benim büyükbabam olduğunu biliyor muydun?”

Hâlâ konuşamıyordum.

“Evet, büyükbabamsın,” dedi küçük kız. “El sıkışalım.” Elini uzattı. Ben de elimi uzattım. Elimi tuttu ve kuvvetle salladı. “Tanıştığımıza çok sevindim.”

Annesine baktım.

“Benim varlığımdan haberin yoktu, öyle değil mi?” dedi.

“Ben şey... boğazımı temizledim. “Emin değildim.”

Gülümsemesi ışıl ışıldı. “Neyse, buradayım işte. Yirmi-beş yaşındayım. Annem bana senden söz ediyordu. Dört yıldır senin için sakladığım bir şey var.”

Duraksadım. “Evet?”

“Wendy’nin göbek adı. Boş bıraktım. Bir gün seni bulacağımı biliyordum. Dört yıldır göbek adını bekliyor: Senin koymanı istiyorum.”

“Janina,” dedim.

Kızımın kahkahası bütün marketi çınlattı. “Hiç değilse bir dakika düşünürsün diye geçiriyordum aklımdan.” Küçük kızın yüzünü avuçlarına aldı ve kendine çevirdi. Başını onaylar biçimde salladı. “Wendy Janina. Tamam, adı bu.”

Küçük kız ellerini çırptı. Kendi çevresinde döndü. “Wendy Janina! Wendy Janina!”

Katherine, “Elkins Park’ta oturuyoruz,” dedi. “Fazladan bir odamız var. Kendi banyon olacak.”

4. koridorda önlüğümü çıkarıp attım'. Beni eve götürdüler.

Wendy Janina, başının üzerinde durmaya çalışıyor. Ayaklarını biraz daha hızla itiyor, ama küçük bedeni dengesini kaybediyor ve hızla sırt üstü yere düşüyor. Düştüğünde çıkan sesle irkiliyorum. Yerde yatarken gözleri beni buluncaya kadar çevresini tarıyor. Alt dudağı bükülüyor. Ağlasa mı ağlamasa mı diye düşünüyor. Gizliden gizliye her zaman ağlamasını istiyorum. Onun gözyaşlarını silen bir büyükbaba olmak istiyorum.

Kollarımı açıyorum. Kalkıp bana koşuyor. Onu kaldırıp kucağıma oturtuyorum. Başını göğsüme dayıyor. Ağlamıyor, kendini tutuyor.

Bir yıl ya da on yıl böyle kalmak isterim; ama kucağımdan iniyor ve “Dışarı!” diye bağırıyor. Parmağımı yakalıyor ve beni verandaya sürüklüyor.

“Ben burada oturacağım,” diyorum. Sallanır sandalyeye yerleşiyorum.

Wendy Janina, “Bana bak,” diyor ve salıncağa koşuyor.

İzliyorum. Bir öne bir arkaya sallanıyor. Arkasındaki akça ağaç ışıltılı turuncu renkte. Yıl görkemli bir sonla gidiyor. Her yanda sütleğen pamukçukları var.

Sütleğen renk değiştirmez. Sütleğen Ekim’de de Haziran'da olduğu kadar yeşildir.

Bir gün kızım Katherine’e, “Arabayla dolaşalım, kentin dışına çıkalım,” dediğimde ve yanıma bir mala ve bir kova aldığımda bana nedenini sormadı. “Burada dur,” deyip kazmaya başladığımda, “Sütleğen, doğru mu?” dedi yalnızca.

Başımı evet anlamında salladım.

Onu bahçenin sonuna, akça ağaçtan uzak bir yere diktiğimde karşı koymadı. Melek otları güneş ister.

Kızım sorularla beni sıkmıyor. Annesine anlattığım her şeyi, ki bu Janina dışında her şey demek, biliyor. Bunca yıl süren konuşmalarda, tüm o cadde köşelerinde kız kardeşimi kendime sakladım.

Bir keresinde Katherine bana, “Wendy’nin göbek adını neden Janina koyduğunu bana anlatacak mısın?” diye sordu.

“Bir gün,” dedim.

Sonunda Wendy Janina sallanmaktan bıkıyor. Ya da belki onu benim sallamam için sallanır sandalyeye oturmak istiyor. Gelip kucağıma atlıyor. “Salla, Poppynoodle !”

Sallıyorum. Gülümsüyorum. Gözlerimi kapatıyorum. Bana kim olduğumu, taşıdığım adları söyleyen tüm o sesleri düşünüyorum. Beni hırsız diye çağırın. Beni aptal diye çağırın. Beni Çingene diye çağırın. Beni Yahudi diye çağırın. Beni tek-kulak Jack diye çağırın. Hiç umurumda değil. Elleri boş kurbanlar bana bir zamanlar kim olduğumu söylemişlerdi. Sonra Uri söyledi. Sonra bir kol bandı. Sonra bir göçmen bürosu. Ve şimdi kucağımda bu küçük kız; sesi Çizmelerin ayak seslerini bastıran bu küçük kız. Onun sesi duyduğum son ses olacak. Bendim. Şimdi benim. Ben...Poopynoodle’ım.